

13 студзеня 1995 г.

№ 2 (3774)

Кошт 200 руб.

У ІМЯ НАЦЫЯНАЛЬнай ІДЭІ

Ніл ГІЛЕВІЧ: "Адзіная сіла, якая магла б хоць у нейкай меры аб'яднаць разнамасных і рознагалосых, — гэта беларуская нацыянальная ідэя, ідэя адраджэння Беларусі як незалежнай дзяржавы — са сваім уласным абліччам, уласнай мовай і культурай, уласнай, самастойнай унутранай і міжнароднай палітыкай. Праз гэта абавязкова праходзілі ўсе дзяржавы, якія вырываліся з-пад апекі магутных дабрадзеяў і якія сёння маюць высокі аўтарытэт".

3

ЧЫМ ЖЫВЕШ, ЧАЛАВЕК?

Бліц-апытанне "ЛіМа"

4

"МЫ ШУКАЕМ НОВЫ, СВЕТЛЫ ВОБРАЗ САМІХ СЯБЕ..."

Алесь АНЦІПЕНКА: "За мной стаяць мае продкі, і я не выпадкова істота на гэтай зямлі, а вынік перадачы жыцця ад адной генерацыі да другой. Як мы не выбіраем зямлю, дзе нарадзіліся, бацькоў, гэтак жа мы не выбіраем і веру, бо за нас гэта зрабілі бацькі. Ёсць рэчы, на якія чалавек не мае права выбару".

5, 12

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Паважаныя прыхільнікі "ЛіМа"! Падпісацца на наш тыднёвік — ніколі не позна.

Калі вы падчас хуткацечнай падпісной кампаніі не паспелі выпісаць "ЛіМ" — зрабіце гэта цяпер. Падпісацца на тыднёвік можна ў любым паштовым аддзяленні Беларусі ўжо сёння. І пачынаючы з сакавіка "ЛіМ" сам будзе прыходзіць да вас.

Падпісны кошт на адзін месяц — 500 рублёў, гэта значна танней, чымсьці набываць штогаз тыднёвік у шапіках "Саюздруку".

Наш індекс — 63856

МАЙСТЭРСТВА І ФАНТАЗІЯ

Выстаўка "Калядныя ўзоры" адкрылася ў Мінску. Яе арганізаваў Саюз майстроў народнай творчасці Беларусі і Нацыянальны музей гісторыі і культуры.

Сапраўды невычарпаная творчая фантазія майстроў. Яны паказалі мноства новых работ у тэхніцы саломаляцтва, разьбы і роспісу па дрэве, ткацтва, керамікі. Зноў прадэманстравалі сваё майстэрства Вера Салдатава і Вольга Іванова, Наталля і Юрый Мацвеевы, Наталля Багдановіч і Вольга Ерафеева.

У выстаўцы ўдзельнічаюць і цэлыя сямейныя калектывы. А гэта значыць, што традыцыі нацыянальнага народнага мастацтва жывуць і маюць бліскучы працяг.

На здымак: на выстаўцы "Калядныя ўзоры"; калядныя песні выконвае фальклорны ансамбль "Агмень".

Фота
Яўгена КАЗЮЛІ,
БЕЛІНФАРМ

Чарада святаў сёлета прайшла на Беларусі амаль незаўважна: трапіліся яны на выхадныя дні і калядныя канікулы справілі толькі на тых прадпрыемствах, якія не паспеў прэзідэнт "запусціць" да 1 студзеня. А такіх аказалася нямала... Калі прэзідэнт і надалей будзе працаваць гэтак, як і раней — прыгадвайце, па бавоўну для Баранавіцкага камбіната ён асабіста ездзіў ва Узбекістан, то дзевяццацца яму аб'ехаць паўсвету. Паэт казаў: "Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць..." Так што прэзідэнткае акружэнне павінна быць пільным: як бы гэтыя ваяжы па сыравіну не ператварыліся для прэзідэнта ў ваяжы па Беларусь...

ЗМОВА ТЫДНЯ?

6 студзеня ўрадавыя дэлегацыі Беларусі і Расіі падпісалі восем пагадненняў, якія, па словах М. Чыгіра, стануць асновай для заключэння дагавора аб дружбе, супрацоўніцтве і добрасуседскіх адносінах паміж Рэспублікай Беларусь і Расійскай Федэрацыяй. Члены "ценывога" кабінета міністраў, створанага БНФ, са свайго боку, лічаць, што падпісанне пагадненняў аб устанавленні мытнага саюза паміж Расіяй і Беларуссю, аб асноўных прыступках стварэння фінансава-прамысловых груп і інш. вядзе "да ліквідцыі незалежнасці дзяржавы, да поўнай галечы беларускага народа, да велізарных страт, непераўнага глуму і вынішчэння нацыянальнага, матэрыяльнага і культурнага дэбра". Слова 3. Пазняка пра тое, што за спіною ў перагаворы беларускага прэзідэнта стаіць расійская мафія, якая прывяла яго да перамогі на выбарах, набываюць канкрэтны змест?

ЗДЭК ТЫДНЯ

Кабінет Міністраў прыняў пастанову аб павелічэнні з 1 студзеня мінімальнае заробатнае платы да 30 тысяч рублёў. У савецкія часы мінімальнае заробатнае плата была ў прыбяральшчыц і складала 70 рублёў. Цяпер жа, з улікам "кампенсацыі", прыбяральшчыца будзе атрымліваць недзе 50 тысяч рублёў, якіх хопіць на 3—5 кілаграмаў варанай кілбасы, 1 то — сёння. Бо ўрад ужо "прадугледзеў", што ў студзені цэны на малако будуць павялічаны ў 2,7 раза, масла — у 2 разы, мясныя прадукты — у 1,7 раза, а ў цэлым па прадуктах харчавання — у 1,6 раза. Дзякуй ураду і прэзідэнту за павелічэнне заробку ў 1,5 раза. (Дарэчы, цэны на праезд у гарадскім транспарце ў сувязі з павелічэннем заробку вырастуць у 2,5 раза, цэны на электрычнасць — у 2 разы, а ў колькі разоў вырастуць "вольныя" цэны на адзенне і інш. — адзін Бог ведае.)

ПЫТАННЕ ТЫДНЯ

Вадзіцелі мінскіх гарадскіх аўтобусаў заявілі, што калі не будуць выкананы іх патрабаванні аб даплатах і аб не прыцягненні да адказнасці ўдзельнікаў паперадчайнага забастоўкі, то яны пакідаюць за сабою права правесці 31 студзеня аднадзённую забастоўку. Гэта азначае, што аўтатранспарт у гэты дзень хадзіць не будзе зусім. Удар, як кажуць, ніжэй пояса, адказца на які адмоўна гарвыканкаму амаль немагчыма. Мы з разуменнем і прыхільна ставімся да таго, што рабочы клас аднаецца і адваёўвае свае правы. Але ў каго? І якія? А што калі забастоўка настаўнікі альбо ўрачы — таксама бюджэтнікі, якія, дарэчы, атрымліваюць заробак у 5—10 разоў меншы, чымсці вадзіцелі аўтобусаў? Аўтар гэтых радкоў здзівіла аб'ява, якую ён убачыў на сваім прыпынку: аўтар нумар 5 патрабуюцца вадзіцелі, і тут жа, як рэклама — сярэдні заробак у снежні склаў 900 тысяч рублёў... Адзін з рэдактараў аддзела "ЛіМа", які ў снежні атрымаў 150 тысяч, сказаў: "Калі б меў правы, кінуў бы работу, нягледзячы на 5 гадоў універсітэта і 20 гадоў газетнага стажу і пайшоў бы ў вадзіцелі..." Пытанне прэзідэнту: няўжо і сапраўды дзеля таго, каб вы зразумелі, як несправядліва цяжка жывуць сёння настаўнікі, медыкі, творчая інтэлігенцыя — нам трэба аб'ядноўвацца і баставаць? І яшчэ: калі нарэшце будуць адноўлены парашаныя прапорцыі паміж высокакваліфікаванай разумовай працай і фізічнай? "Вячэрні Мінск"

9 студзеня надрукаваў параўнаўчы заробак некаторых катэгорій працаўнікоў у Германіі. Дык вось, у пераводзе на нашы грошы, вадзіцель аўтобуса там атрымлівае 25,1 млн. рублёў, настаўнік сярэдняй школы — 33,6 млн. рублёў, прыбяральшчыца — 7,2 млн. руб., галоўурач — 53,3 млн. руб., рабочы на аўтакавверы — 16,8 млн. руб., прафесар — 54,7 млн. рублёў... Падумаўце, спадар прэзідэнт і спадар прэм'ер-міністр.

НЕДАЎМЕННЕ ТЫДНЯ

З усіх відаў мастацтва на Беларусі найважнейшым стала — эстрада. Да безліч розных конкурсаў, фестываляў і проста прэмій сёлета дадаліся яшчэ "Фаварыты года" і, з вялікай доляй ісціны, можна залічыць сюды і "Неферціці", бо найбольшая колькасць намінацый была "занята" якраз эстрадай. Можна спрачацца з заснавальнікамі прэмій і журы наконт лаўрэатаў у некаторых галінах творчасці (напрыклад — у журналістыцы), аднак не будзем гэтага рабіць. Выкажам толькі здзіўленне тым, што былі адзначаны лепшыя рэжысёр, мастак, акцёр, душыстыр і г. д., але не знайшлося месца сярод лепшых ніводнаму літаратару. Быццам не з'явілася летась цікавых пазычковых альбо празайчных кніг... Заўважым, што ў той жа Расіі сочаць не толькі за развіццём эстрады ці поп-музыкі. Там ужо колькі гадоў існуюць і прэстыжныя літаратурныя прэміі: той жа "Трыумф", той жа Букер... Няўжо няма ў нас сапраўдных мецэнатаў?

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Беларусь дэманструе прыклад вельмі дастойных міжнацыянальных адносін. У нас не існуе праблем рускамоўных, хутчэй за ўсё, мае месца праблема беларускамоўнага насельніцтва, якую неабходна вырашаць. Працэс жа нахабнай русіфікацыі працягваецца: на сённяшні дзень на 94 асобнікі рускамоўнай перыёдыкі прыпадае толькі 6 беларускамоўных. Думаю, што ў тэле- і радыёэфіры суадносінны яшчэ горшыя, г. зн. існуе яўнае, адкрытае супрацьдзеянне адраджэнню беларускае самасвядомасці і таго менталітэту, які нашоў больш гарманіруе з гэтай зямлёю, з гэтым краем, чым прывазны". (3 гутаркі карэспандэнта "Знамя юности" са Станіславам Шышкевічам. "ЗЮ", 10 студзеня г. г.)

КАНФУЗ ТЫДНЯ

Некаторы час назад Яўген Шапавікоў у родных Баранавічах паступіў у музычную вучэльню, але быў адлічаны з яе на другім курсе, бо наведваў толькі спецыялізаваныя і ігнараваў заняткі па астатніх прадметах. Пасля "падарожжаў" па былым Саюзе Яўген аказаўся ў Адэсе, дзе ажыніў на адсціцы і ў рэшце рэшт эміграваў у Ізраіль. Там яго адроз залічылі на трэці курс Акадэміі мастацтваў у Тэль-Авіве. Як паведаміў РІД, нядаўна 26-гадовы Яўген Шапавікоў прызнаны лепшым тэнарам Ізраіля. Канцэртны саліст мясцовага опернага тэатра Я. Шапавікова распісаны цяпер на год наперад... Як кажуць, няма прарока ў сваёй Айчыне.

Будучы гісторык, які выбера для сябе прадметам даследавання нашу краіну канца васьмідзесятых — пачатку дзевяностых гадоў, не праміне, відаць, адзначыць, што найбольш яркай прыкметай дэмакратычных перамен у тагачасным грамадстве сталі сродкі масавай інфармацыі. Менавіта яны паказалі народу, заняволенаму дзесяцігоддзямі камуністычнага ўладарання, што ўяўляюць сабой сапраўдныя дэмакратычныя каштоўнасці — права на свабоду асобы, свабоду слова і інфармацыі, што прыйшлі на змену "свабодзе" прапаганды і агітацыі — непазбежных спадарожнікаў усякага таталітарнага рэжыму.

Здаецца, Вальтэру належыць наступная сентэнцыя: ён гатовы ахвяраваць сваім жыццём дзеля таго, каб яго праціўнікі заўсёды мелі права выказаць свае думкі. Сентэнцыя, якая два з нечым стагоддзямі была лакмусавая паперка вызначала стан грамадства любой краіны. Першая прыкмета наступу рэакцыі, таталітарызму — гэта спроба накінуць удаўку на сродкі масавай інфармацыі (прадбачачы верагодныя папрокі наконт агітацыі за "ўсёдазволенасць" прэсы, адзначу, што маю на ўвазе яе дзейнасць у цывілізаваных, канстытуцыйных рамках, начыста адваргаючы прапаганду фашызму, насілля, нацыянальнай варожасці).

Сведчаннем таго, якой яшчэ хісткай, нетрывалай адчувае сябе дэмакратыя ў нашай краіне, з'явіліся вядомыя падзеі апошніх тыдняў, падзеі, што не засталіся незаўважанымі бадай ва ўсім свабодным свеце. Я кажу пра ўвядзенне прэзідэнцкай адміністрацыяй фактычнай цензуры ў сродках масавай інфармацыі, у выніку чаго шэраг газет вымушаны былі выйсці з белымі плямамі.

Праўда, трэба прызнаць, што тады, калі цензура хітра хавалася за малазразумелай абрэвіятурай "Галоўліт", і выхад газеты з белымі плямамі быў бы немагчымы. Без візы цензара яе ніхто наогул не стаў друкаваць — ні з "плямамі, ні

без "плямаў". Хіба толькі пры ўмове замены "крамольнага" артыкула на іншы (сітуацыя, у якую неадночы трапляў і "ЛіМ").

У першыя дні новага года мы сутыкнуліся з новымі фактамі ўціску ўлад у адносінах да шэрагу газет, якім Беларускі дом друку адмовіў у паліграфічных паслугах, тлумачачы гэта "перагрузкай вытворчых магутнасцей". Але калі мець на ўвазе, якія газеты трапілі ў "чорны" спіс, няцяжка ўбачыць, чые "вушы" тырчаць з-за гэтай забароны, хто зводзіць рахункі з непакорлівай прэсай.

Увядзенне непрыхаванай цензуры ў адносінах да сродкаў масавай інфармацыі сёй-той скільны быў вытлумачыць адсутнасцю належнай прававой базы, прававога поля, у межах якога павінна існаваць і дзейнічаць прэса. Сапраўды, вось ужо некалькі гадоў Вярхоўны Савет рэспублікі ніяк не мог "разрадзіцца" законам аб друку.

Але, як кажуць, няма шчасця, дык няшчасце дапамагло. Відаць, нагаданыя вышэй падзеі прымусілі вышэйшы орган заканадаўчай улады фарсіраваць прыняцце гэтага важнага дакумента, унесенага на разгляд парламента камісіяй Вярхоўнага Савета па пытаннях галоснасці, сродкаў масавай інфармацыі і правоў чалавека.

Паартыкульнае абмеркаванне Закона "Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі" ў аўторак 10 студзеня паказала, што большасць дэпутатаў Вярхоўнага Савета ўсведамляе надзвычайную важнасць і актуальнасць дакумента. Ва ўсіх разе, большасць з пяцідзесяці з нечым артыкулаў закона была прынята.

Калі ж закрануць змест закона, дык наўрад ці прыйдуцца даспадобы наваўленым цензарам такія яго артыкулы, як, да прыкладу, "Свабода друку і іншых сродкаў масавай інфармацыі" ці "Недапушчальнасць цензуры масавай інфармацыі". Грамадзяне Рэспублікі Беларусь маюць права беспераходна шукаць, атрымліваць, выкарыстоўваць і распаўсюджваць ін-

фармацыю пра дапамозе друку і іншых сродкаў масавай інфармацыі, свабодна выказаць праз іх свае думкі, погляды і меркаванні". "Цэнзура масавай інфармацыі — гэта значыць патрабаванне ад рэдакцыі з боку дзяржаўных органаў, арганізацый, устаноў, грамадскіх аб'яднанняў або службовых асоб папярэдне ўзгадняць паведленні і матэрыялы — не дапускаяцца". Вось так!

Закон фактычна рэгулюе ўсе бакі існавання і дзейнасці сродкаў масавай інфармацыі. Ад умоў іх заснавання і рэгістрацыі, іх адносін з грамадзянамі, дзяржаўнымі органамі і арганізацыямі да правоў і абавязкаў журналістаў.

Абмеркаванне паасобных артыкулаў законапраекта не абышлося і без вострых сутычак заканадаўцаў. Так, напрыклад, не прыйшлі да згоды дэпутаты па артыкуле 6: "Мова сродкаў масавай інфармацыі". Палажэнне гэтага артыкула, якое сцвярджае, што "сродкі масавай інфармацыі, адным з заснавальнікаў якіх з'яўляюцца дзяржаўныя органы, ажыццяўляюць сваю дзейнасць на дзяржаўнай мове", было расцэнена шэрагам дэпутатаў як... дыскрымінацыя рускай мовы. Пасля працяглай дыскусіі спрэчны артыкул вырашана было вярнуць камісіі на дапрацоўку.

Спрэчкі выклікаў і артыкул 8, дзе пералічаны магчымыя заснавальнікі сродкаў масавай інфармацыі. Некаторыя дэпутаты ад мікрафонаў аспрэчвалі правамернасць існавання ў гэтым пераліку дзяржаўнага органа, што, на думку некаторых прамоўцаў, супярэчыць міжнародным нормам, — нідзе ў дэмакратычным свеце дзяржаўныя органы, уключаючы і кіраўнікоў краін, не маюць сваіх сродкаў масавай інфармацыі.

Гэта, бадай, і ўсё. Да завяршальнага акорда засталася амаль нічога. Закон аб друку ёсць! З чым і можа сябе павіншаваць.

М. ЗАМСКИ

Пашта

ЦІ МАЮЦЬ НЕМЦЫ РАЦЫЮ?

У кнігарнях Мінска з'явілася цікавая, на мой погляд, кніга А. Басавы і І. Куркова "Флагі Беларусі ўчора і сёння". Пра гэту кнігу, дарэчы, ужо паведамляў "ЛіМ". Магчыма, гэтая кніга перакане тах зацятых дэпутатаў-ветэранаў, што выступаюць супраць нацыянальнага дзяржаўнага сцяга Беларусі. У звязку з гэтым успомнілася мне адна кніжка, якую я пабачыў летам у кнігарнях Германіі. Называецца яна "Das Flaggenbuch", у перакладзе "Кніга пра сцягі". Выдадзена яна такім жа вялікім фармаматам, як і наша, але ў цвёрдай жоўка-вокладцы ў выглядзе альбома.

У гэтай кнізе паводле лацінскага алфавіта падаюцца сцягі ўсіх краін свету ў каларовым адлюстраванні. Мяне зацікавіла, ці ёсць там сцяг Беларусі. Пад лацінскай літарай "B" = Belarug-сцяга і такой краіны не было. Але амаль у самым канцы кнігі пад літарай "W" я знайшоў наш бел-чырвона-белы сцяг і краіну Weisrusland — так немцы цяпер называюць Беларусь. У перакладзе гэта азначае "Белая Расія", што ўносіць шмат непаразумення ў галовы простых бундэсбургераў. Шкада, што наш экс-пасол Беларусі ў ФРГ П. Садоўскі, які дасканала валодае нямецкай і беларускай мовамі, не зрабіў своечасовых захадаў, каб пазбегнуць гэтага непаразумення ў сувязі з недакладным перакладам назвы нашай краіны. Можна было прапанаваць немцам неперакладную назву Belarug, растлумачыўшы, што Расія і Русь — гэта не адно і тое самае. Не

позна было б зрабіць гэта яшчэ і цяпер.

У кнізе, акрамя сцяга краіны, падаюцца яшчэ яе кароткія "анкетныя дадзеныя". Так, паведамляецца, якую тэрыторыю яна займае, колькі насельніцтва пражывае там, як называецца сталіца, колькасць яе жыхароў, а напрыканцы падаецца мова краіны. Дык вось што там даслоўна напісана: "Sprachen: russisch, polnisch". Мовы: руская, польская.

Спачатку я здзівіўся, але потым зразумеў, што немцы напісалі ўсё правільна. Яны народ дакладны, практычны, глядзяць на свет рэальна і, напэўна, палічылі, што напісана "беларуская мова" было б хлуснёй, уводам у зман сваіх грамадзян.

Гэта толькі ў нас можна запісаць у Канстытуцыі, што дзяржаўная мова — беларуская, а карыстацца ў грамадскім і дзяржаўным жыцці мовай суседняй дзяржавы, сваю ж у дадатак яшчэ і ганьбіць.

Ведаючы педантычнасць і (акуратнасць) дакладнасць немцаў ва ўсім, знайшліся б, напэўна, такія чытачы, што паскардзіліся б на выдаўцоў за тое, што іх падманулі, напісаўшы "беларуская мова", бо беларусы не размаўляюць на сваёй мове. А гэта ведаюць цяпер ужо тысячы немцаў сем'яў, дзе адпачываюць летам нашы беларускія дзеці. Прыехаўшы да немцаў на аздараўленне ці адпачынак, дзеці, іх выхавальнікі і бацькі называюць сябе "русціш", а краіну, з якой прыехалі, — "Русланд". Гасцінню

фрау Эльзу і яе сям'ю нашы суайчыннікі вучаць вітацца па-руску "Здравствуйте", але беспаспяхова, бо слова, якое складаецца амаль з адных зычных гукіў, для фрау Эльзы вымавіць немагчыма. У якасці падарункаў-сувеніраў прывозіць "матрэшкі" і "ложкі", якіх у Беларусі, напэўна, болей, чым у Расіі.

Не за гарамі той дзень, калі наш Прэзідэнт, напэўна ж, наведвае з афіцыйным візітам ФРГ. Толькі каб не атрымаўся там канфуз на моўнай глебе. Канцлер Коль мае ўжо непрыемны вопыт з экс-прэзідэнтам Украіны Л. Краўчуком, калі той адмовіўся разумець пераклад з нямецкай мовы на рускую і запатрабаваў, каб перакладаў на дзяржаўную — украінскую мову. Прышлося канцлеру Колю тэрмінова шукаць перакладчыка з украінскай мовай. Меўшы ўжо такі моўны досвед з новымі суверэннымі краінамі, канцлер ФРГ напэўна загадзя знойдзе перакладчыка на дзяржаўную мову Беларусі. Толькі невядома, як адрэагуе на гэта наш Прэзідэнт. Ці не прыйдзецца ралтам зноў мяняць перакладчыка?

Мова — душа народа. Душамі беларускіх вернікаў займаюцца прываслаўная царква і каталіцкі касцёл. Не, не памыліліся немцы. Варта зайсці падчас набажэнства ў царкву ці ў касцёл, каб пераканацца, што Sprachen: russisch, polnisch.

П. ЛУБОЎСКИ

г. Мінск

БДУ — БЕЛАРУСКУЮ МОВУ!

АДКРЫТЫ ЛІСТ ВУЧОНАЙ РАДЗЕ
БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАўНАГА УНІВЕРСІТЭТА
МІНІСТЭРСТВУ АДУКАЦЫЇ І НАВУКІ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Прайшло пяць гадоў, як у Беларусі быў уведзены ў дзеянне "Закон аб мовах", чацвёрты год — як Беларусь абвешчана незалежнай дзяржавай, прынята першая Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. Паводле гэтых фундаментальных законаў беларуская мова з'яўляецца дзяржаўнай на ўсёй тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. І гэтыя законы абавязковыя для выканання як прэм'ер-міністрам, так і прэзідэнтам краіны, як загадчыцай дзяржаўнага савета, так і рэктарам універсітэта. Таму мы патрабуем ад рэктара і ўсяго прафесарска-выкладчыцкага складу БДУ поўнага выканання "Закона аб мовах" і Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. Патрабуем

з 1 верасня 1995 года перавесці БДУ цалкам на беларускую мову навучання. БДУ можа і павінен стаць першынцам і флагманам адраджэння сістэмы нацыянальнай адукацыі — сапраўды Беларускай Нацыянальнай Універсітэтам.

Сёлета 14000 вучняў сярэдніх школ заканчваюць беларускую школу. Дайце ім магчымасць прадоўжыць навучанне ў Беларускай універсітэце на роднай мове.

Беларускі Нацыянальны Універсітэт — гэта сапраўды падмурак Беларускай Дзяржавы.

Каардынацыйны Камітэт па абароне беларускай мовы

Рыгор БАРАДУЛІН

ДУРНОТЫ

ЧУЛЫ ЛІРЫК

Па табе,
Як і па вершу,
Я журуся між алей.
Я табе "ліхтар" надвесну,
Каб іці было святлей.

НЕ КАЖУЦЬ

Смяешся прыкмета,
Сабе паверыўшы:
У доме паэта
Не кажуць пра вершы.

АПАЛЬНЫЯ

Не елі, не пілі, не спалі,
Гнеў вылівалі да цурка.
Яны былі ў такой анале —
Аж сталі членамі ЦК.

СІМВАЛ

З'ездзіўшыся зусім, вол
Ператварыўся ў сімвал.
Хоць сімвал
Багаты ў змесце,
На ім ні араць, ні везці.

ДЗЕ КРЫЖ?

Любую газету, часопіс бяры ж —
Зусюль выгтыркаеша абавязкова
Пытанне: дзе крыж Еўфрасіні?
Дзе крыж?
І ўрэшце даумеешся —
Крыж у Арлова!

РЭЖЫСЁР

Пажадны пал ахвотна ятрыў
І самалюбства цуглі грыз.
Тым і трымаўся
У тэатры,
Што знаў,
За што трымаць актрыс.

ЯШЧЭ ЖЫВАЯ

Хоць і ў свае вароты мяч
Забіць
Тута яшчэ жывая,
Калі заслужаны стукач
Паэмна стукача ўшчувае.

КУДЫ?

Куды падзець свае вочы й вушы,
Калі,
Збіраючы слёзы ў падол,
Пачынаюць Госпада масліць

Клікушы —
Выпусканкі
Вышэйшых партыйных школ.

РАЗНАВІДНАСЦІ

Нялёгка тэму за рогі ўхаліць,
Як і тура,
І думка ўцякае
апуджанай ітушкаю.
Лягчэй падзяляеша літаратура
На элітарную, паўлітарную
Ды чацвёртушкавую.

БЫЛА

Аж крычыць парторг-расстрыга,
Што была яшчэ й тады
У яго ў кішэні фіга,
У застойныя гады.

САМААКУПНЕЙ

Два літаратурныя Іваны,
Каб не змыўся з іх цэкоўскі глей,
Са свайго ж дзяржаўна
прымаюць ванны —
І самаакупней, і цяплей!

ДВАРАНІН

Ён лічыць сябе вялікім,
Як і падлечены лыкам
Свой кожны твор.
З дваранства вядзе радавод,
На бліскучасці лысыны
засяроджаны.
Ён сапраўды дваранін,
Бо бегаў за вугал на двор,
З-за клопату ровалючы
незагароджаны.

ДАЕШЫ!

Ах, доля наша, доля
Такая-прысякая.
Яе не перайначыш,
Хоць усхваляй, хоць гань.
Спадар Пазыняк
Ваконца ў Еўропу прасякае,
Товарнік Лукашэнка:
— Даеш Тмутаракань!

КУМІР

Як пачынае ехаць дах,
А з дахам заадно й падлога,
Няцяжка стаць,
Згубіўшы страх,
Кумірам у сябе самога.

ДА ПРЫХІЛЬНІКАЎ "ЛіМа" Ў ЗАМЕЖЖЫ

Шаноўныя сябры! Нагадваем, што ў вас ёсць магчымасць з дапамогай фірмы "East View Publications" падпісацца на тыднёвік "Літаратура і мастацтва" ў ЗША, Заходняй Еўропе, іншых краінах свету. Акрамя таго, у гэтай фірме вы зможаце атрымаць зфільмаваныя гадзінкі "ЛіМа", альбо набыць асобныя нумары. Пра аўтарытэт фірмы сведчыць тое, што менавіта "East View Publications" пастаўляе перыёдыку і кнігі з Беларусі, Украіны, Расіі для Бібліятэкі Кангрэса ЗША.

Звяртайцеся на адрас:
EAST VIEW PUBLICATIONS, INC.
3020 Harbor Lane North,
Minneapolis, MN 55447 USA
Phone: (612) 550-0961
Fax: (612) 559-2931
Toll-free: 1-800-477-1005
E-mail: eastviewamr.net

Інтэрв'ю

У ІМЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ІДЭАІ

Чытач ведае Ніла Гілевіча як аднаго з самых слынных майстроў слова сучаснай Беларусі, народнага паэта рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы. Мабыць, не менш знакаміты і аўтарытэтны ён і як перакладчык паэзіі, асабліва балгарскай, некаторых іншых народаў славянскіх краін, збіральнік і даследчык нацыянальнага фальклору. На творчым рахунку мастака шэраг літаратуразнаўчых, крытычных і публіцыстычных прац...

Апошнім часам свае навуковыя і літаратурна-творчыя пошукі Ніл Сымонавіч паспяхова спалучае з актыўнай грамадскай і дзяржаўнай дзейнасцю. Няма чаго й казаць, наколькі важная, пачэсная і адказная ў нас, беларусаў, — народа з невысокім узроўнем нацыянальнай самасвядомасці і культуры, місія старшыні Камісіі Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны, якую цягам апошніх гадоў выконвае Н. Гілевіч. Нам дужа пашанцавала, што лёсавызначальная на дадзеным этапе заканатворчая праца ў гэтай сферы жыццядзейнасці нацыі вядзецца пад кіраўніцтвам сапраўднага патрыёта Бацькаўшчыны, цвёрдага прыхільніка прынцыпаў незалежнага і самастойнага развіцця Беларусі, чалавека, які і раней, як мала хто іншы, мужа і ахвярна бараніў родную мову і культуру, засцерагаючы беларускі народ ад духоўнага вымірання.

Улічваючы гэта, а таксама тое, што асоба Ніла Сымонавіча, акрамя ўсяго, з'яўляецца носьбітам зайдросных чалавечых якасцей, мяркую, чытача зацікавіць наступныя старонкі нашай з ім гутаркі.

— Ніл Сымонавіч, вы з'яўляецеся адным з тых, хто сёння фарміруе палітыку нашай дзяржавы на ўзроўні органаў Вярхоўнага Савета. Скажыце, калі ласка, якой вам бачыцца палітычная і грамадска-культурная сітуацыя ў грамадстве адтуль?

— Паглыбляецца грамадска-палітычны разлад, абстраацыя канфрантацыя. Гэта — небяспечна; калі працэс не стрымаць — ні да чаго добрага ён не прывядзе. Хто ці што можа ўтаймаваць жарсці, што ўсё больш распалаюцца, — не ведаю. Верх бяруць эмоцыі, палітычныя і асабістыя амбіцыі, прага дарвацца да ўлады і ўсесціся ў высокія дзяржаўныя крэслы. Дзеля ўласных выгад, вядома. Вось дзе яно вылазіць знутры накопленае за дзесяцігоддзі гадства!

Адзіная сіла, якая магла б хоць у нейкай меры аб'яднаць разна-масных і рознагалосых, — гэта беларуская нацыянальная ідэя, ідэя адраджэння Беларусі як незалежнай дзяржавы — са сваім уласным абліччам, уласнай мовай і культурай, уласнай, самастойнай унутранай і міжнароднай палітыкай. Праз гэта абавязкова праходзілі ўсе дзяржавы, якія вырваліся з-пад аякі магутых дабрадзей і якія сёння маюць высокі аўтарытэт. У нас павінен перамагчы курс на ўсенароднае ўсведамленне гэтай ісціны, на ўсеахопную беларусізацыю душ і сэрцаў мільянаў "тутэйшых", бо толькі свядомай патрыёты Беларусі зробіць сваю краіну сапраўды свабоднай, багатай і ўтульнай для сумленнага працоўнага чалавека. Архараўцы і тарбахваты — не зробіць. Але такі магістральны курс, на вялікі жаль, у нас яшчэ не ўзяты, яшчэ не абвешчаны тымі, у каго сёння ўлада. Здаецца, яшчэ і не збіраюцца яго абвешчаць. Значыць, выкарасканне з прорвы сацыяльна-эканамічнага і грамадска-палітычнага хаосу будзе і вельмі доўгім, і вельмі пакутлівым.

— Дык што ж ёсць палітыка, Ніл Сымонавіч?

— Палітыка? Гэта тое, што ўсе з божай ласкі паэты і мастакі павіны, на добры лад, абыходзіць за сто верст збоку. І толькі боль за няшчасную долю Бацькаўшчыны прымусівае іх займацца гэтай дзейнасцю. Так было ў часы Купалы, Гаруна, Гарэцкага, так ёсць і цяпер. Амбітныя, прагавітыя да ўлады, грошай і славы невукі, цынкі і хамы стараюцца заквэцаць брудам імёны шчырых рупліўцаў нашага нацыянальнага адраджэння, а галоўнае, — задушыць іх грамадскія ідэалы і памкненні. Бачыць і адчуваць гэта — і горка, і балюча, і агідна. Шчаслівыя народы тых краін, дзе палітыку вызначаюць людзі сумленныя, культурныя, інтэлігентныя і з такім пачуццём уласнай годнасці, што нават пры выпадко-

вай, ненаўмыснай правіннасці тут жа падаюць у адстаўку. А ў нас... толькі выцраюць падлоб'е доўгім рукавом ды прамаўляюць: "Раса божа!.."

— На ваш погляд, наколькі суміяшчальныя паняцці: камерцыя і культура?

— Камерцыя сама павінна быць культурнай. Калі камерцыя будзе ў руках людзей культурных — г. зн. сумленных, сціплых, маральна выхаваных — тады яна не будзе дзікай, грубай, брыдкай, і будзе спрыяць развіццю культуры мастацкай, духоўнай. У прынцыпе не лічу неспалучальным — камерсант і ён жа шчыры амаатар музыкі, паэзіі, мастацтва, адным словам — чалавек з высокімі духоўнымі запатрабаваннямі. Іншая рэч — наша сённяшняя "камерцыя-культурная" рэальнасць. І камерцыя — дзікая, вульгарная, і культура ўсё больш дзікае...

— Прафесар універсітэта, першы сакратар Саюза пісьменнікаў, народны дэпутат, старшыня пастаяннай Камісіі Вярхоўнага Савета... У чым набліжанасць і своеадметнасць гэтых духоўна-грамадзянскіх місій? У якой ступені ўплывалі і ўплываюць яны на вашы пісьменніцкія вышукі?

— Яшчэ з першых гадоў працы ва універсітэце я пачаў марыць аб тым, што аднойчы — і досыць скоро — вызвалюся ад гэтых штодзённых-будзённых клопатаў і стану вольным літаратарам. Цалкам аддамся паэзіі! Да канца жыцця буду займацца толькі творчай працай! Во буду шчаслівым чалавекам! Я быў амаль упэўнены, што станецца менавіта так, бо — так наканавана ад роду, бо — найвялікшую радасць прыносіла мне бясконцае калданне над паэтычнымі радкамі. У няпоўных шаснаццаць я быў удзельнікам рэспубліканскай нарады маладых пісьменнікаў, аўтарам некалькіх апублікаваных вершаў, і ўжо тады прадчуваў, дзе мой сапраўдны лёс, маё найпершае і адзінае прызначэнне, — хоць, можа, і не прызнаўся сабе ў гэтым. Ну, а прыйшлося ў жыцці рабіць большасцю нешта іншае — вучыць студэнтаў (звыш чвэрці веку), збіраць і выдаваць фальклор, пісаць навуковыя манаграфіі і публіцыстычныя артыкулы, кіраваць Саюзам пісьменнікаў (кожны раз скаланаюцца, успомніўшы), займацца дэпутацкімі справамі і заканатворчай дзейнасцю ў Камісіі Вярхоўнага Савета... Столькі жыцця пайшло на ўсё гэта, столькі сіл і здароўя пакладзена, што іншы раз, у хвіліну роздуму, вельмі цяжка на душы робіцца. Ад пранізівага ўсведамлення, што не здзейснена галоўнае: не абышоў і не агледзеў усю нашу зямельку родную, усе яе кут-

кі-закуткі, і не напісаў тое, пра што марылася...

А як мае працоўныя будні і грамадскія клопаты ўплывалі на творчыя пошукі? Дык гэта, мабыць, відно па кнігах. Думаю, што не проста ўплывалі, а — у значнай меры вызначалі іх. Прынамсі, ва ўсім, што выказана вершамі, майго жыццёвага лёсу, майго біяграфічнага нашмат-нашмат больш, чым пра гэта пісалі мае шаноўныя крытыкі.

— Ніл Сымонавіч, што б вы маглі сказаць пра развіццё беларускай літаратуры, у прыватнасці паэзіі, у сённяшні посткамуністычны перыяд? Наколькі задавальняе вас наша маладая літаратура?

— Чакаў і чакаю большага, мацнейшага, ярчэйшага, чым тое, што паяўляецца ў друку. Чаму? Таму што кожным сумленным пісьменнікам і паэтам за апошнія гады перажыта вельмі шмат поўных драматызму падзей — падзей гістарычнага маштабу і значэння, падзей і велічных, і ганебных, і радасных, і трывожных... Не магло ж усё гэта прайсці міма сэрца мастака слова! Сур'ёзна, сапраўды таленавіты творца ў такіх гістарычных эпохі праходзіць праз моцны катарсіс, зведвае вялікія душэўныя ўзрушэнні, выпрабаванні і пакуты, цяжкія пакаянні, горкія расчараванні і балючыя прарывы да новага, да лепшага, да чысцейшага і святлейшага на дзеляглядзе. Але ж гэта — незаменны, найлепшы і найудзячнейшы "матэрыял" для вершаў і паэм, для апаваднанняў і раманаў, для драм і камедый! Думаю, неўзабаве такія — добрыя і выдатныя — творы паяўляцца. Талентаў жа не бракуе!..

Што да сённяшняй маладой літаратуры... Задавальняе яна мяне ці не — гаварыць пра гэта сэнсу і карысці мала. Што з таго, што я хацеў бы, каб яна была іншай? Яна ёсць такая, якая ёсць. Адбівае, наколькі можа, тое, чым сёння жыве і як распараджаецца сваім жыццём моладзь. І што з таго, што, на мой погляд, многія маладыя людзі, у тым ліку — і з творчымі задаткамі, распараджаюцца сваім жыццём, мякка кажучы, бяздарна? У гэтым менш за ўсё іх уласнай віны: "бацькі і дзяды" — тыя, што былі пры ўладзе, і тыя, што пры ўладзе сёння, — давалі маладых да такога стану, прымусілі іх бязглузда і цынічна прадаваць свае душы д'яблу. І што з таго, што я напомяню ісціну: "маральная пачва-ра таленавітай паэзіі ці прозы не створыць"? Сапраўдны паэт ці пісьменнік і не можа быць маральнай пачварай.

Зьмуча маладым сябрам часцей думаць менавіта пра гэта.

Гутарку вёў
Мікола МІКУЛІЧ

НА ПОМНІК ДЗЕЦЬМ

Набліжаецца 50-годдзе Перамогі над фашызмам. Як бы мы ні ставіліся да тагачасных падзей, адно не выклікае сумнення: мільёны людзей са зброяй у руках змагаліся з ворагамі, рабілі ўсё ад іх магчымае (а часам і немагчымае!), каб выгнаць з роднай зямлі чужынцаў.

Вайна не шкадавала і дзяцей. У прыватнасці, у вёсцы Чырвоны Бераг Жлобінскага раёна фашысты здзейснілі адно з самых антычалавечых сваіх злачынстваў.

На тэрыторыю цяперашняга Чырвонабярэжскага саўгаса-тэхнікума існаваў так званы лагер дзяцей-донараў. Каля дзюж тысяч беларускіх дзяцей служылі жывымі донарамі для нямецкіх ваяк, аддавалі ім сваю кроў. Большасць з гэтых дзяцей загінула...

У свой час, каб увекавечыць іх памяць, на ўрадавым узроўні было прынята рашэнне аб узвядзенні ў вёсцы Чырвоны Бераг помніка малалетнім ахвярам вайны. На сённяшні дзень зроблены ўжо неабходныя земляныя работы, але на большае не халае сродкаў.

Тым не менш, разумеючы сваю маральную адказнасць перад ахвярамі фашызму і будучымі пакаленнямі, над стварэннем аб'екта працягваюць працаваць (на сутнасці, бясплатна) мастакі і будаўнікі, каб паспець да вызначанага тэрміну — 50-годдзя Перамогі над фашызмам.

У гэтай сітуацыі толькі агульнымі намаганнямі можна вырашыць праблему.

Навуковы савет Жлобінскага гісторыка-краязнаўчага музея прыняў Заарот да ўладных структур, вытворцаў, прадпрыемстваў, арганізацый і аб'яднанняў, грамадскасці Беларусі з заклікам дапамагчы грашовымі сродкамі.

Няхай ахвяраванні кожнага з нас, нават лічаныя рублі, шматлікімі ручкамі ўзвалюцца ў паўнаводную раку дабрачыннасці. Памяць загінуўшых дзяцей патрабуе гэтага. Імёны ўсіх без выключэння, хто адгучнецца на голас сваёй душы і сумлення, будуць занесены ў спецыяльную ганаровую кнігу.

Грашовыя ахвяраванні неабходна пералічваць на спецараўнак: N 000131426, код 151501766, Жылсацбанк г. Жлобіна з прыскай: гарадскі аддзел культуры, "Памяць".

З ЛЁГКАЙ РУКІ "ЮНАЦТВА"

У 1992 годзе выдавецтва "Юнацтва" ў серыі "Бібліятэка прыгод і фантастыкі" выпусціла кнігу маладога беларускага пісьменніка Сяргея Трусава, змест якой склалі фантастычныя апавяданні. Яны зацікавілі італьянскіх кнігавыдаўцоў. Напрыканцы мінулага года ў выдавецтве "Аўтуно" выйшаў зборнік лепшых твораў маладых літаратараў Еўропы, у якім апавяданнем "Экзамен па неверагоднасці" прадстаўлены І. С. Трусаў. У далейшым плануецца выданне аўтарскай кнігі гэтага беларускага фантаста.

М. ЗАБРОДСКІ

ЯШЧЭ АДНА КНИГА ЭМІГРАНТА

Дзякуючы Алене і Лявону Юрэвічам у Беларускім інстытуце навукі і мастацтва, што знаходзіцца, як вядома, у Нью-Йорку, пачылася свет кніга Уладзіміра Дудзіцкага (друкарня Міколы Прускага) "На першым жаданням".

У Дудзіцкі нарадзіўся 8 студзеня 1911 года на Чэрвеньшчыне, вучыўся ў Белгедтэхнікуме. У 1933 годзе быў арыштаваны, правёў тры гады ў сталінскіх лагерах і год высылкі ў Казахстан. У 1944 годзе выехаў у Германію, некаторы час жыў у ЗША, потым у Венесуэле. Вершы пачаў пісаць яшчэ да вайны...

Прэзентацыя кнігі прайшла ў Фундацыі П. Крэчэўскага. Пра творчасць і жыццё У. Дудзіцкага прысутнымі расказалі Я. Запруднік, А. Шукельчык і іншыя.

КАЛЯНДАР — ПАШУКАЦЬ...

Унікальны календар выпусціла Беларускае выдавецкае таварыства "Хата" — "Радавод Полацкіх і вялікіх Беларускіх (Літоўскіх) князёў". На вялікім паляровым палотнішчы пазначаны тыя, хто ўмацоўваў беларускую дзяржаву, пачынаючы ад Рагвалода I канчаючы Жыгімонтам III Аўгустам. Па распрацоўках Міколы Ермаловіча радавод склаў Анатоль Бель, намалюваў Алякс Цыркуноў. Наклад календара — 20 тысяч экзэмпляраў, а разлічаны ён на два гады — 1995 і 1996. Фундатар выдання — акцыянерны камерцыйны банк "Сервіс-Банк".

ЧЫМ ЖЫВЕШ, ЧАЛАВЕК?

БЛІЦ-АПЫТАННЕ "ЛіМа"

Памятаеце славуце брэжнеўскае — "Будзе хлеб — будзе і песня"? Мы, газетчыкі, досыць часта згадваючы тады гэтак "мудрае правадырскае" выслоўе, усё ж пасміхваліся і з яго, і з "правадыра". А між тым яно, само па сабе, дык і слушнае, бадай. Вядома, выводзіць душэўнае здароўе народа з ягонага матэрыяльнага становішча рызыкаўна, тут часта бывае, так бы мовіць, і наадварот, аднак жа змажжае, багатае грамадства мае магчымасць ствараць спрыяльныя варункі і для ўзбагачэння душы чалавечае. Ну, а жабрачае грамадства? Што яно выдаткоўвае на здароўе гэтай самай душы?

Наша сённяшняе грамадства безумоўна жабрачае. І гэта таксама адзін з самых шматлікіх парадоксаў. Жылі мы калісь хай і не надта багата, але — забяспечана, надзейна, пра так званы чорны дзень не задумваліся. Ды аказалася, што забяспечанасць гэтая была ўсё ж прывідная. Досыць было нейкіх двух-трох рэформна-пераходных гадоў, каб пераважная большыня людзей ператварылася

Фаіна ВАДАНОСАВА, загадчык навукова-экспазіцыйнага аддзела музея Янкі Купалы:

— Магчымасці купіць патрэбную кнігу — няма. Хіба з заробкам 112 тысяч рублёў можна сабе дазволіць набыць тое, што хочаш? Але ж — набываю. Абмяжоўваю сябе мінімумам у гастрономію, але кнігу М. Цвятаевай у перакладзе В. Аколавай — купіла. І без слоўнікаў-даведнікаў абыходзіся не магу, бо ў хаце ёсць яшчэ дачка-студэнтка. А як можна было не купіць зборнік Янкі Купалы "Жыве Беларусь" (укладальнік — В. Рагойша)? Усе нашы супрацоўнікі яго набылі, ён дапамагае асэнсаваць наша жыццё, зразумець творчасць песняра, зразумець сябе: хто мы, адкуль і куды ідзем. Але — купляю толькі тое, што аніжак не магу не купіць. А многае — не па кішэні. Скажам, у кнігарню нямаюць цудоўных дзіцячых кніжак, ды толькі яны страшэнна дарагія і таму не трапляюць да мяне на паліцу.

І падпісання на ўсё, што выпісвала раней, не магу. "ЛіМ", "Народную газету", "Культуру", нават "Літаратурную газету" — выпісала. Цікавы культуралагічны часопіс "Крыніца" — купляю.

Без газеты, часопіса, цікавай кніжкі жыць не магу, гэта — як глыток чыстага паветра, як праменьчык святла ў цемры. Таму і ахвярую: не даем, а куплю...

Тамара ВАРФАЛАМЕЕВА, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН Беларусі, кандыдат мастацтвазнаўства:

— Мы ўсё жыццё сябе абмяжоўвалі, раскошы не ведалі, таму і сёння, як кажуць, не прыктыца. Вядома ж, каб цяпер набыць новую кнігу, трэба дзесяць разоў узважыць, ці вельмі яна табе патрэбна, ці варта аддаваць зусім не лішнія грошы. Калі раней набывала кнігі не толькі па спецыяльнасці, але і па тых галінах ведаў, якімі цікавілася, у прыватнасці, паходжанне жыцця на зямлі, чалавек, космас, жывёльны і раслінны свет, псіхалогія, дык сёння набываю толькі тое, што неабходна для работы. Шчыра кажучы, каб зводзіць канцы з канцамі, мусіш працаваць па сумяшчальніцтве, круціцца, як уюн на патэльні.

Але ёсць такія рэчы, дзе кошт не мае значэння. Напрыклад, тэатр. Мы з дачкою заўсёды бярэм білеты ў партэр: каб было добра відаць і чуваць.

Цяпер — наконт падпіскі. Раней я выпісвала мінімум тры-чатыры часопісы, сёння ж — толькі "Спадчыну", астатнія чытаю ў бібліятэцы. З газет выпісваю "ЛіМ", "Культуру", "Народную газету" і "Аргументы і факты". І то, каб выпісаць іх, давалася адмовіцца ад

набыцця не менш патрэбных жаночых прычындаў.

Валянціна ДРОЗД, урач-гінеколаг паліклінікі N 7 г. Мінска:

— Я працую на паўтары стаўкі. Зарабіла за апошні месяц 150 тысяч "зайчыкаў". Іх не халае і на задавальненне матэрыяльных патрэб. Але ж — не хлебам адзіным жыве чалавек. Я даўно забыла, калі была ў кіно, тэатры, калі купляла цікавую кнігу. Сёння папаўняць хатнюю бібліятэку мастацкай літаратурай проста немагчыма — кнігі страшэнна дарагія. Гэта не азначае, што я анічога не чытаю. Ёсць сябры, знаёмыя, вост і абмянюемся адно з адным. Выкручваюся, каб хоць неяк набываць тое, без чаго нельга — новыя даведнікі, энцыклапедыі па медыцыне.

А што тычыцца падпіскі, дык тут таксама давалася сабе вельмі і вельмі абмежаваць. Жывём мы тры сям'і ў адной двух-пакатэвай кватэры (сястра з мужам таксама ўрачы). І раней мы выпісвалі 7—8, а то і больш выданняў, а сёння абмяжоўваемся "Народнай газетай" і "7 днямі". Часам сёе-тое купляе ў кіёсках муж...

Наталля СЦЕПАНЦОВА, старшы выкладчык Беларускай акадэміі музыкі:

— Я на сваю зарплату абсалютна нічога не магу купіць, акрамя мінімуму прадуктаў харчавання. Ні пра якія кніжкі, ні пра што іншае і гаварыць не прыходзіцца. Я люблю сваю работу, аддаю ёй усю сваю душу, усе сілы, аднак у нашай абсурднай дзяржаве гэта анікому непатрэбна. Работа настаўніка, выкладчыка, прафесара, дыпламаванага артыста абсячэнна. Работнікам КДБ і МУС аклады павялічаны, а мы апынуліся ля разбітых начовак. Прафесар кансерваторыі мае аклад 160 тысяч рублёў. Нашы студэнты, якія актыўна займаюцца камерцыйнай, смяюцца з нас і шкадуюць нас. Многія адкрыта заяўляюць, што музыка — гэта занятак для душы, яна не можа сёння быць прафесіяй, бо з такой прафесіяй чалавек сям'ю не пракорміць. Раней са стыпендыі мы маглі купіць і кніжку, і плацінку, і нават на сукенку за дватры месяцы сабраць.

А падпісання сёлета змагла толькі на "Народную газету" — больш не магу дазволіць сабе анічога.

Барыс ШАБАНОВІЧ, дырэктар школы N 65 г. Мінска:

— Сямейны бюджэт у дырэктара такі, што — хоць плач. Зойдзеш у кнігарню — столькі кніг! Вочы разбягаюцца. Пастаіш, паглядзіш, пагарташ, патрымаеш у руках і — на паліцу паставіш. Рэдка што-небудзь купіш.

Тое ж і з падпіскай. Раней я выпісваў 12 і больш выданняў. А цяпер разам з жонкай

ў самую што ні ёсць галоту. Адбылося імгненнае пераразмеркаванне грамадскага багацця. Ранейшы (хоць, вядома ж, адносны) прынцып сацыяльнай справядлівасці (лепш — сацыялістычнай ураўнілаўкі) быў тут жа адкінуты — узніклі невялічкія выспачкі багаццяў і суцэльнае мора народнай галечы. І сярод самых бедных — поруч з пенсіянерамі, інвалідамі, шматдзетнымі сем'ямі — апынуліся настаўнікі, урачы, работнікі культуры і мастацтва.

Пра гэта красамоўна сведчыць і прапануемае вашай увазе лімаўскае апытанне сяго-таго з названых катэгорый нашых падпісчыкаў і чытачоў.

Мы папрасілі іх адказаць на пытанне, як яны задавальняюць сёння свае духоўныя запатрабаванні — у прыватнасці, расказаць аб тым, што яны сёння выдаткоўваюць са сваіх сямейных бюджэтаў на набыццё кніг і газетна-часопісную падпіску.

Вось што давалася пачуць ад нашых тэлефонных рэспандэнтаў.

выпісваем толькі тры: "Настаўніцкую газету", "Рэспубліку" і "Комсомолку" — апошняю для сына-студэнта. Кампенсую недахоп прэсы тым, што праглядаю, чытаю газеты і часопісы, якія ідуць на школу: дзяржава нейкія грошы на падпіску дае, а часцей звяртаемся да бацькоў, яны даламагаюць.

Вось так і перабіваемся, як кажуць, з хлеба на квас. А ўсё ж веры не страчаем, спадзяёмся на паляпшэнне жыцця...

Галіна ТЫЧКА, крытык, супрацоўніца часопіса "Польмя":

— Хатнюю бібліятэку мы папаўняем рэгулярна. Ёсць такія кнігі, без якіх нам не абыходзіцца. А вось мастацкай літаратурай мы ўжо сябе абмяжоўваем, нават дзіцячая не ўся па кішэні.

Падпісалася на "ЛіМ", "Польмя", "Нашу Ніву", "Свабоду", "Наша слова", "Народную газету". Хану выпіска новую "Крыніцу", "Першацвет", "Нёман", "Маладосць", але, шчыра кажучы, у многім даводзіцца сабе адмаўляцца. Не магу падпісання на выданні расійскай, польскай — няма грошай.

Уладзімір ЯГОЎДЗІК, пісьменнік, супрацоўнік часопіса "Нёман":

— Сёння дазваляю сабе купляць тое, што вельмі і вельмі патрэбна, без чаго не магу абыходзіцца. І то не з зарплаты, а з ганарара, калі ён надараецца. Класіку ў асноўным я паспеў набыць раней, навінкі мастацкай літаратуры купляю цяпер намянога менш, чым раней. Цікаўлюся гістарычнай, дзіцячай літаратурай. Але і тут сітуацыя навучыла абыходзіцца мінімумам.

На сёлета год выпісаў "ЛіМ", "Спадчыну", "Беларускую мінуўшчыну", "Вясёлку", "Народную газету". На большае не магу замакнуцца...

Сумна і горка было ўсё гэта слухаць. Людзі інтэлектуальнай працы не могуць сабе дазволіць выпісаць патрэбныя перыядычныя выданні, набыць неабходную кнігу... І ў голасе кожнага суразмоўцы — ноткі скрухі і нейкай мяккай, сарамлівай прабачальнасці: маўляў, выбачайце, што мы сёння вост такія... Міжволі і ў мяне ўзнікала гэтае пачуццё нікаватасці, і хацелася папрасіць прабачэння ў іх саміх, тых, што былі на другім канцы дроту...

Званіць яшчэ каму-небудзь і расхацелася, і не выпадала. Усе мы сёння, у тым ліку і мае калегі-лімаўцы, казалі б, пэўна, тое самае. І заклапочаны мы ўсе адным і тым жа: абмяжоўваем сябе ва ўсім, абмяжоўваем і абмяжоўваем...

Марыя ГІЛЕВІЧ

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Кепскае жыццё за рубяжом (бачанне, браце, не пачуае), вельмі невыгодна з плацжком — за ўсё разлічвайся валютаю. Кожная машына — іншамарка, я не супраць, каб шыкоўна жыць, дык няма ж ніводнае са звалкі, а як трэба танную набыць? З ранацы ў іх там паштальоны пісьмы не разносіць, а развозіць. Вось ідзе, таўшчэзны, быццам наш, усміхаецца, ківае галавой, ну, загамані на "белараш", — не, гергеча нешта на сваёй. Цяжка, браце, мецца за мяжой.

Ліфты спыняюцца, тэлефоны змаўкаюць — медзь раскрадаюць, медзь раскрадаюць. Міліцыя носіцца туды і сюды, складае акты, вымае сляды, а медзь раскрадаюць, медзь раскрадаюць. Аднаго дасюль не магу зразумець, калі паўсюль раскрадаюць медзь, дык нехта ж яе збірае разам, вывозіць з краю, парушае граніцу, куды ж тады глядзіць міліцыя, ці і яе раз'ядае зараза? Баюся за міліцейскіх камандзіраў, за медныя гузікі на генеральскіх мундзірахах.

● Не асядаць пад дубінаю, не ўступаць ні ў чым! Чалавек плаціць спінаю за права хадзіць прамым.

● Трапіў у прэстыжны інстытут, нема ў вачах чытаў штодня: па чьёй пратэкцыі ты тут, хто твая ўладная радня?

● — Дэмакратыю, — сказаў салдафон, — параўнаю хіба што з цудам, скажам, бжыць ад мяне ахламон, а я яму крычу ўздагон: "Стой, страляць не буду!"

● Прыдбанае ў моўны гурт не пападае без утрускі. Чаму ж кіргізкае "манкурт" адразу стала беларускім?

Ю. З. — Можна пачаць з высвятлення метафізічных падстаў вашага свядомага вяртання ва ўлонне праваслаўнай царквы і праваслаўнай духоўнасці? Прынамсі, цікава ведаць, чым кіруецца пры гэтым філосаф, чыя спецыялізацыя — экалогія культуры — дастаткова аддалена ад тэалогіі...

А. А. — Як я вяртаюся да зямлі продкаў, так я мушу вяртацца і да духоўнай традыцыі, у тым ліку і да традыцыі рэлігійнай. Усе мае продкі былі праваслаўнымі... За мной стаяць мае продкі, і я невыпадкова істота на гэтай зямлі, а вынік перадачы жыцця ад адной генерацыі да другой. Як мы не выбіраем зямлю, дзе нарадзіліся, бацькоў, гэтак жа мы не выбіраем і веру, бо за нас гэта зрабілі бацькі. Ёсць рэчы, на якія чалавек не мае права выбару. На маю думку, такой рэччю з'яўляецца і канфесійная прыналежнасць — бацькоў, дзядоў і г. д.; тым больш гэта слушна для мяне, таму што я быў ахрышчаны па нараджэнні.

— Вы не спрабавалі больш рацыянальна ўпэўніцца ў сваёй спадчынай праваслаўнасці?

далёкіх зямель. Па-другое, як прыкмету таго, што ўнутрана нашы продкі былі хрысціянскімі заваней раней, да Уладзіміра Святога, і прынялі афіцыйнае хрысціянства як адпаведнік свайму ўнутранаму стану.

— Я скіляюся да другой высновы. Відаць, частка насельніцтва Полаччыны была хрысціянізавана яшчэ да IX ст., і стварыўся пэўны асяродак. Акрамя таго, мы, мабыць, не ведаем пра адметныя асоб таго часу, якія ўплывалі на паводзіны людзей (гэта толькі мае дапушчэнне). Магчыма, што ў глыбінях старабеларускай душы, характару — а гэта надзвычай устойлівыя рэчы, — вельмі арганічным чынам пакладалася хрысціянства. Акрамя таго, мог паўплываць і географічны ландшафт, які абумовіў беларускую спакойнасць і самазаглыбленасць.

— Ад пратэстанцкага прапаведніка мне даводзілася чуць такую сентэнцыю, што беларусы — маўляў, самы хрысціянскі народ...

— Шмат якія з'явы ў беларускай душы для мяне застаюцца загадкавымі. Калі ўзгадаць пэўныя гістарычныя сітуацыі і паводзіны ў іх беларусаў — поруч з расейцамі, летувісамі, палякамі і інш., — дык можна задумацца: ці

— Што ж, адказваючы на пытанне, чаму беларусы не здолелі стварыць уласнай, аўтакефальнай формы хрысціянскай царквы, прычым незалежна ад віду канфесіі, можна прыцягнуць да разгляду і сацыякультурныя аспекты нашай гісторыі, у прыватнасці, працэс фармавання беларускай супольнасці. Чаму не склалася беларуская супольнасць у еўрапейскім сэнсе гэтага слова? Як вядома, культура Еўропы Новага часу — гэта культура горада. Горад пачынаў працэс нацыянальнага самаўсведамлення, быў інтэгруючым фактарам. Калі заўгодна, горад быў крывятворнай сістэмай нацыі, што пачыналі ўтварацца. На жаль, для беларусаў тутэйшыя гарады не маглі выконваць ролю інтэгратора, бо ў іх на той час пераважалі не беларусы... Горад — гэта асяродак пісьмовай культуры, якая валодае большым камунікацыйным полем, чым культура вясковая, вусная. Горад таксама больш гістарычны, таму што ў ім адначасна захоўваюцца следы самых розных стагоддзяў — праз дойлідства, пісьмовую культуру, дзяржаўнасць і да т. п., г. зн. ўвідаваны розныя эпохі станаўлення куль-

— Беларуска сапраўды ўвесь час з-пад чагосьці прабівалася. Але тыя ж Мележ, Быкаў, іх творчасць, — гэта ў многім рэчы ў сабе, бо іх кшталты пакуль што не ў поўнай меры запатрабаваны і шмат для каго ў дадзены момант непатрэбны ўвогуле. Пра гэта сведчыць хоць бы наклад апошняга выдання збору твораў В. Быкава — каля 15 тыс. паасобнікаў... Дзіўная сітуацыя: хай нават з'явіцца твор светлага значэння беларускага аўтара, і яго перакладуць на шмат моў свету, але ў самой Беларусі яго выдадуць невялікім тыражом... Чаму ж наклад твораў Быкава, напрыклад, у Англіі значна большы, чым на Радзіме, — пытанне з вобласці "парадоксаў нацыі". Пэўна, такі стан можна растлумачыць узроўнем нацыянальнай самасвядомасці. У паасобным чалавеку ад пачатку закладзена цяга да вышэйшых форм існавання. Гэтую яго патрэбу паклікана задавальніць кшталтаваная нацыянальная культура — культура, якая дае магчымасць прапрацаваць духоўныя праблемы на высокім гістарычным і прасторавым узроўні. Калі ж высокія кшталты культуры нацыі не запатрабуюцца, дык гэта сведчыць пра нізкі ўзровень яе нацыянальнай самасвядомасці і скансалідаванасці...

Што тычыцца пераадолення гэтага стану, дык ёсць з'явы, якія можна лічыць з'явамі нацыянальнай кансалідацыі. Напрыклад, выдаюцца газеты — "ЛіМ", "Свабода", "Наша Ніва", "Культура". Мне здаецца, што гэта патэнцыя ўзнікнення нейкіх несталоўчых у культуры нацыянальна-ідэалагічных і эстэтычных плыняў. Ці стануць яны масавымі — пакажа час, але ўжо зараз выразна бачны арыстакратызм "Нашай Нівы", беларусантэрызм "ЛіМа", нацыянал-дэмакратызм "Свабоды", інтэлектуалізм "ЭНО" і "Культуры"... Па-рознаму выйшлі ў гэтых выданнях і канфесійны фактар, напрыклад, "ЛіМ" больш сімпатызуе каталікам і уніятам, чым праваслаўным... і г. д.

— "ЛіМ" аднолькава сімпатызуе ўсім канфесіям, калі яны ляляльны да нацыянальнага адраджэння. Анатоля Сідарэвіч у свой час сфармуляваў пазіцыю "ЛіМа" наступным чынам: за Беларуска каталіцкую царкву і Беларуска праваслаўную царкву. Дарчы, вашы прагнозы наконт стварэння аўтакефальнай Беларуска праваслаўнай царквы?

— Калі не зменіцца геапалітычная сітуацыя, як яна ёсць цяпер, дык намінальная Беларуска праваслаўная царква непазбежна стане Беларуска праваслаўнай царквой, для гэтага спатрэбіцца мо некалькі дзесяцігоддзяў, а можа, гэта адбудзецца хутчэй.

Мы, на мой погляд, рамантызуем сітуацыю, у якой знаходзімся. Беларускія зараз пачынае ўспрымацца як нешта элітарнае, хоць гэта занадта. Я скіляюся да разумення беларускасці як незрэалізаванай магчымасці творчасці, перааснавання жыцця, перааробкі знешніх формаў нашага існавання. Што беларускасць ёсць культурная з'ява, у гэтым няма сумненняў, але што да элітарнасці ў класічным сэнсе, дык тут усё яшчэ наперадзе, асабліва калі ўзяць пад увагу агульнаеўрапейскі кантэкст.

— Упоравен з пачуваннем "элітарнасці" ёсць палярна супрацьлеглае пачуванне сярод носьбітаў беларускасці — гэта пачуванне (ці "комплекс") свайго "пабочнасці", маргінальнасці. Яны сыходзяць з унутраную рэфлексію, жывуць унутр. і беларускасці, што па прыродзе і змесце амаль рэлігійнае пачуццё. Але гэтае пачуццё ў сацыяльным плане хутчэй адмоўнае, чым станоўчае, мадыфікацыя, так бы мовіць, комплексу непаўна-вартаснасці...

— У сацыяльным плане гэтую праблему разглядаць нельга. Чалавеку, які жыве беларускасцю, знаходжанне ў такой пазіцыі дае чыста экзістэнцыяльнае асабства задавальненне сваім жыццём — у грамадстве, дзе ўсё перавернута, усё неспраўднае, пераходнае, часовае. У такім грамадстве беларускасць выконвае функцыю грунту, спрыяе ўстойлівасці індывідуальнага існавання чалавека як прадстаўніка пэўнага народа, нацыі і культуры.

— Атрымліваецца, што беларускасць — культурны і нават палітычны пункт і ў будучыню: каб зрабіць, скажам, палітычную кар'еру ў дзяржаве, трэба будзе праз нейкі час настойліва дэманстраваць, прынамсі, вонкава, сваю беларускасць...

— Думаю, што палітычны аспект тут не самы істотны. Беларускія перш за ўсё культурная з'ява. А культура ўнікае як функцыя пэўнага — менавіта асцядага — ладу жыцця. Раней, у Савецкім Саюзе чалавек слушна ставіўся ў становішча нейкага вандрушкі, гнанага, беспрытульнага чалавека. Ён доўга не меў свайго жылля, мяняў месца працы, яму спаганялі за неасцрожныя выказванні. Ствараўся тып чалавека, якога лёгка можна было сагнаць з занятага месца — з вёскі выселіць на Калыму, ці, у лепшым разе, у горад, што будаваўся паблізу, і да т. п. Гэта стварала пэўную сістэму самапачування, калі існаванне на пэўным месцы сталася праблемаматычным, неўраўнаважаным... Беларускія — гэта перадусім спроба прыляпіцца, укарніцца ў глебу, у традыцыю, у мінулыя (а, праз гэта, і ў будучыню); гэта аднаўленне павязі з продкамі. Гэта, кажучы вобразна, адчуванне Дому, у якім без асцярогі можна ладзіць сваё жыццё. Такім чынам, праз беларускі адбываецца псіха-маральная рэабілітацыя чалавека, які набывае пэўнае месца жыццарства, Дом.

Беларускасць дае адчуванне напоўненасці, сістэму каардынат для жыццёвай арыентацыі.

(Працяг на стар. 12)

"МЫ ШУКАЕМ НОВЫ, СВЕТЛЫ ВОБРАЗ САМІХ СЯБЕ..."

АГЛЯДАЛЬНІК "ЛіМа"
Юрась ЗАЛОСКА
ГУТАРЫЦЬ З ФІЛОСАФАМ
Алесем АНЦІПЕНКАМ

гэта сапраўды непаўнавартасны народ, ці ў яго характарыстыцы, псіхіцы закладзены звыштрывальныя механізмы выжывання, што рэгулююць яго паводзіны — вырастоўваючы ад, здавалася б, непазбежнай пагібелі...

— Сёння мы незадаволены адсутнасцю нацыянальнай кансалідаванасці беларусаў. Але, на мой погляд, у немалой ступені гэта ёсць вынікам канфесійнай расколатасці нашага народа, якую так ці інакш прынесла з сабою хрысціянства, ва ўлонні якога і паўсталі гэтыя розныя канфесіі — праваслаўе, каталіцызм, пратэстантызм. Найбольш адпавядаючы душы беларуса, хрысціянства знешня падзяліла нас, і гэты канфесійны падзел трымае дасюль. Але чаму беларусы аказаліся няздольнымі стварыць УЛАСНУЮ форму праваслаўнай царквы, праваслаўную аўтакефалію? На мой погляд, таму, што *метафізічна*, па ўнутраным рэлігійным пачуванні беларус больш пратэстант, чым праваслаўны ці каталік. Святарства ў яго рэлігійным жыцці заўсёды адмігравала другасную, не самую істотную ролю — істотным быў яго асабісты ўнутраны дыялог з Усвышнім, на свайго, дарчы, роднай і зразумелай мове... Афіцыйныя канфесіі — ані праваслаўе, ані каталіцтва, ані пазнейшае уніяцтва — такой блізкасці з Богам спрыяць не маглі. На маё меркаванне, менавіта з-за вядучай ролі асабістай евангелічнасці беларусы не здолелі стварыць уласную форму хрысціянскай царквы — рэлігійнага інстытуту ў іх верніцкіх патрэбах выконвалі не самую істотную ролю...

— Я не зусім пагаджуся з тым, што беларусы "больш пратэстанты". Класічны пратэстантызм узнік як прадчуванне Новага часу, новых грамадскіх форм. Пратэстантызм абгрунтоўвае паводзіны, накіраваныя на поспех, заробак, пён працы — на прагматычныя здобаткі, фармуе персанальную адказнасць за свае дзеянні, індывідуалізуе чалавека ва ўсіх яго праявах.

Але адметная рыса хрысціянства — трыванне і пакутніцтва, адваротным бокам якога з'яўляецца самаахвяраванне дзеля сцвярдзення ісціны і жыцця. Гэта, на мой погляд, больш адпавядае беларускаму свайгоўспрымання, чым дух пратэстантызму. Можна, канешне, сказаць, што Бог для беларуса больш жывы ў ягонай душы, чым у вонкавых культурных формах, але ў нас гэта не мае дачынення да пратэстантызму як такога.

Чаму праваслаўе на Беларусі, напрыклад, у XVI—XIX стст. дэградавала — асобнае складанае пытанне. Гэта можна тлумачыць распаданнем дзяржавы і да т. п., але галоўная прычына мне бачыцца іншая. Тут, напэўна, ёсць нейкая ўнутраная, ззатэрычная прычына...

— У такім разе, можа, больш прадуктыўнай будзе перавесці нашы развагі з канфесійнага ў сацыякультурны кантэкст? Бо ці варта ўсё "загадкавае" і "незвычайнае" ў беларускай гісторыі залічваць на рахунак трансцэндэнтных прычын? Кажучы сацыякультурны кантэкст, я маю на ўвазе працэс фармавання беларускай нацыі і яго ўплыў на рэлігійную культуру Беларусі.

— Мабыць, давядзецца гэтым заняцца... Пераважала інтуіцыя. У свой час мяне ўразіла, што мая бабка на ноч малілася чамусьці беларускімі словамі. У гэтым "чамусьці" было здзіўленне і пытанне, якое і завяла ў маёй свядомасці. Праблема, які спалучыць праваслаўнасць з беларускасцю, пэўны час існавала, таму што вонкавае праваслаўе выступала ў зрэсейшаных формах. Прыкладаў праваслаўнай беларускасці з боку святароў ці вернікаў не было... Але ад таго здзіўлення ўзнікла нейкая надзея на спалучэнне праваслаўя з беларускасцю. Гэтую надзею яшчэ больш падмацаваў часопіс "Голас часу", што выдаецца ў Лондане, а калі ў рукі патрапіў беларускі праваслаўны малітоўнік, дык праблема падалася цалкам вырашальнай. Так што ўсё гэта спалучаецца і можа існаваць.

Што тычыцца гісторыі, дык, безумоўна, была беларуская праваслаўная традыцыя. У XII ст. у Полацку мелася каля дзесяці мураваных цэркваў! А колькасць святых? Можна ўявіць памеры Полацка XII ст. — на сённяшняе разуменне, гэта мястэчка, — і пры гэтым дзесяць цэркваў! Гэта сведчыць пра надзвычайны ўздым рэлігійнага пачуцця...

— Гісторыкі кажучы пра негвалтоўнае прыняцце хрысціянства беларусамі, нашымі продкамі, — у адрозненне, скажам, ад Ноў-гарада і Масковіі. Але гэтую негвалтоўнасць можна вытлумачыць па-рознаму. Па-першае, як сведчанне пэўнай індывідуальнасці нашых продкаў да новай веры, прынесенай з

Візітоўка: АНЦІПЕНКА Алесь Ілля, нарадзіўся ў г. Слаўгарадзе Магілёўскай вобласці. У 1975 г. скончыў Мінскі дзяржаўны інстытут замежных моў, у 1982-м — аспірантуру Інстытута філасофіі і права АН Беларусі. Кандыдат філасофскіх навук — тэма дысертацыі "Сацыякультурны і нарматыўна-экалагічны аспекты даследавання ўзаемаадносін чалавека і прыроды". Працаваў у Нацыянальным навукова-асветным цэнтры ім. Ф. Скарыны, з 1993 г. — каардынатар культурных і выдавецкіх праграм Беларускага Фонду Сораса.

туры і нацыі. Карацей кажучы, у горадзе ў адным эрэзе відаць уся традыцыя. У вёсцы гэтага няма.

— ...І такая сітуацыя — не-беларускасць беларускага горада — захавалася дасюль. Цікава, чым можа быць карысным для таго, што мы называем адраджэннем, такі горад? І ці здольна нешта ў культуры змяніць экзістэнцыяльны стан беларускіх у сучасным горадзе?

— У сучасным горадзе ў Беларусі самая цікавая рэч — сам чалавек-беларус, які ў горадзе здолеў сябе ўсвядоміць менавіта беларусам. Ён прымае правілы гульні горада — пачынае жыць насычаным інтэлектуальным жыццём. У вёсцы ж ніякіх іерархічна вызначаных інтэлектуальных патрабаванняў няма, там іншая сістэма каштоўнасцей. Горад прапануе іншую гульню... Пакуль што беларускасць у горадзе ўспрымаецца як рэліктавая, выкапнёвая рэч, але калі яна пачынае адпавядаць высокім інтэлектуальным стандартам сучаснага гарадскога жыцця, дык гэта самым істотным чынам можа паўплываць на свядомасць людзей, якія знаходзяцца поруч.

— І паступова пачнецца "абвальная" беларусізацыя?

— У вёсцы няма чаго кацаць, бо там няма беларускага ўсвядомлення. Там "беларускасць" не ёсць актуальнай быццёвай праблемай. У горадзе ўсё наадварот.

— Так выглядае, што беларускасць увесь час быццам выбівалася з-пад чагосьці, з-пад нейкага знешняга прэсінгу, і рухавіком развіцця беларускай культуры, беларускім заўсёды было супрацьстаянне са знешнімі формамі жыцця. Сітуацыя культурнага супрацьстаяння — можа сказаць, звычайная для беларускіх... У гарадах XX ст. беларускія займае частку інтэлектуальнага жыцця. Але — уявім такую фантастычную карціну — калі з цягам часу горад стане беларускім цалкам, дык знікне сітуацыя супрацьстаяння... На чым тады будзе трымацца культура, што можа стаць гарантам яе развіцця?

ПОГЛЯД З ПРАВІНЦЫ,

альбо НЕВЯСЁЛЫЯ НАТАТКІ ПАСЛЯ ЮБІЛЕЮ

АДЗІН ВЕЧАР З БАРАДУЛІНЫМ

Толькі адзін вечар з народным паэтам Беларусі Рыгорам Барадуліным змагі правесці тыя, хто завітаў гэтым разам у Нацыянальную бібліятэку Беларусі. Ладзілася карговая чарына для тых, хто набыў абанемент "Тайна знічнага святла", ці проста завітаў на гасцінны агеньчык бібліятэкі. І адразу ж прысутныя ахунуліся ў своеасаблівы спектакль-сустрэчу, назву якому далі хрэстаматыійныя барадулініскія радкі "Трэба дома бываць не госцем...". Канечне ж, у цэнтры ўвагі быў сам Рыгор Іванавіч. Як заўсёды — шчыры і адкрыты, доверлівы і ўлюбёны. І ў саму пазію, і... ва ўсіх прысутных. Што ж, такая ўжо душа ў паэту, а Р. Барадулін жа — паэт сапраўдны, з талентам — Богам дадзеным.

Выступаў сам Рыгор Іванавіч. Пранікнёныя словы гаварыў яго маладым калега па піры і сябра С. Законнік. І, канечне ж, душой вечарыны стала Г. Дзягілева, а падобныя вечары ў Нацыянальнай бібліятэцы і ладзяцца па ініцыятыве Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра "Зні", які набыў жыццё дзякуючы ёй.

Ва ўтульнай зале гаспадарыла паззія Р. Барадуліна. Ды не толькі... Знайшлося месца і паззіі неўміручага Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна, які, дзякуючы Рыгору Іванавічу, загарыў па-беларуску. І зусім не лішнімі былі вершы М. Багдановіча. Творы гэтых волатаў даў — рускай і беларускай — літаратур сталі старонкамі монспектакля "Ціха на небе, зямлі і на сэрцы".

Ціха было і ў зале. Але цішыня раз-пораз перарывалася воплескамі, што сведчылі сапраўдную паззію ў нас любяць і ўмеюць цаніць.

А. М.

НАДЗЕЯ НА МАЛАДЫХ

Секцыя крытыкі Саюза пісьменнікаў прысяцціла сваё пасяджэнне маладым. Старшыня секцыі М. Мушыніскі ў вступным слове адзначыў, што мяняецца грамадскі клімат і сістэма каштоўнасцей, з-за чаго замаўчалі многія са старэйшых даследчыкаў, што стан сучаснай літаратурнай крытыкі нікога сёння не задавальняе.

А. Бяляцкі зрабіў агляд крытычнай прадукцыі года, пры гэтым прагучалі імёны Галіны Тычкі, Вольгі Шынкарэнікі, Ганны Кісліцкай, Алеся Бельскага, Міколы Мікуліча, Людмілы Корань, Юрася Залоскі, былі адзначаны моцныя і слабыя бакі іх артыкулаў, рэцэнзій, эсэ.

Л. Корань дапоўніла гэты спіс іншымі імёнамі. "Не хочаце быць правінцыйнымі — не будзьце імі", — гаварыла яна, заклікаючы да патрабавальнасці і адэкватнай самаацэнкі. У цэнтры ўвагі крытыка павінен быць літаратурны тэкст, а не метада даследавання яго.

З. Санюк лічыць, што супроцьстаянне "старой" крытыцы — з'ява непазбежная. "Маладая крытыка шакіруе, як і маладое мастацтва", — падкрэсліў ён, маючы, мабыць, на ўвазе ананісных рэцэнзентаў "Нашай Нівы".

У. Конан станоўча паставіўся да часопіса "Першацвет" і да існавання ў ім аддзела крытычнай думкі. Выказаліся і супрацоўніцы часопіса Ірына Шаўлякова і Юлія Алесіна.

Неактыўнасць, абыякавасць сталых майстроў крытычнага цэха заўважаны былі і па тым, колькі іх прыйшло на пасяджэнне. Пагодзімся з М. Мушыніскім: надзея сапраўды толькі на маладзейшых.

НАШ КАР.

ЗАВЯРШЫЎ ГОД

часопіс "Тэатральная Беларусь". У шостым нумары друкуецца п'еса І. Сідарука "Збавіцель", Г. Багданавай "Рамантычнае падарожжа на той свет", публіцыстычны роздум Я. Міклашэўскага "Элітарнасць і масавасць".

А. Сабалеўскі дзеліцца ўражаннямі ад Міжнароднага фестывалю "Славянскія тэатральныя сустрэчы" ("Зноў у Гомелі фестываль"). А. Новікава ("Хочаш быць шчаслівым — будзь") знаёміць са спрамай рэжысёраў полацкіх народных тэатраў "Гармонія" і "Пілгрим", Л. Маленка ("Гартуючы жыцця старонкі") расказвае пра народнага мастака Беларусі П. Масленнікава.

Змешчаны артыкулы А. Жураўскага "Мова ў гістарычнай драматургіі", У. Няфёда "Уладзімір Карпаў — тэатральны крытык", успаміны пра яго Я. Рамановіча; нарыс М. Берната "Мацей Радзівіл", рэпартаж Я. Адамовіча з другіх мінскіх каляд "Ой, калядачкі — білыя, ладачкі", рэцэнзія А. Марціновіча на кнігу П. Васючэнікі "Драматургічная спадчына Янкі Купалы".

"БЯРОЗКА" ВАЧАМІ НАСТАЎНІЦЫ

"Жанчына як крытык не больш чым белетрыст. У іх ад прыроды не крытычная логіка, яна ў іх мацярынская, а значыць, суб'ектыўная", — так выказаўся аднойчы на старонках "ЛіМа" Леанід Галубовіч. Узброіўшыся гэтым выказаннем, я села за пісьмовы стол. А першым штуршком да разважанняў над старонкамі часопіса "Бярозка" з'явілася ўпартае нежаданне маіх вучняў у мінулым годзе падлісвацца да гэтага выданне. Заўважце: не бацькоў па меркантильных прычынах, а тых самых падлеткаў, для якіх часопіс прызначаны. Аргумент быў адзіны і катэгарычны: нецікава. З трох шостых класаў знайшлося толькі двое падлісчыкаў. Іх я настойліва прасіла прыносіць у клас кожны свежы нумар "Бярозкі" і, хаця ніхто мяне на гэта не ўпаўнаважваў, абараняла, рэкламавала і прапагандавала знаёмы мне з дзяцінства часопіс як магла. Думаю, гэтым я зарабіла права на суб'ектыўныя, можа, але бясспрэчна мацярынскія заўвагі з нагоды пэўных матэрыялаў, надрукаваных у "Бярозцы" на працягу паўтара-двух апошніх год.

Хаця што такое ўвогуле аб'ектыўнасць у крытыцы? У сэнсе філасофскай крытыка заўсёды суб'ектыўная: колькі людзей, столькі і густаў. Аб'ектыўнасць тут хутчэй катэгорыя этычная. Яна патрабуе ад рэцэнзента індывідуальнага адносінаў да асобы творцы ва ўсім ахопе яе чалавечых праяў, поўнай адсутнасці кан'юнктуры меркаванняў і гэткай жа поўнай абгрунтаванасці ацэнак.

Усе, хто мае дачыненне да фарміравання асобы дзіцяці сродкамі мастацкага слова, павінны ясна ўсведамляць, што яны працуюць на будучыню і нават у нейкай ступені на вечнасць. А самая першая прыступачка да гэтага — фарміраванне добрага чытацкага густу. Бясспрэчна, што перш за ўсё гэтым спрыяе чытанне класічных твораў. І "Бярозка" аддае належную ўвагу творам класікаў, пераважна пазіі.

Дзяцей і падлеткаў цікавяць і рамантычныя творы, творы са шматгранным адлюстраваннем жыцця. Таму яны з задавальненнем працягаюць як "Першае каханне" Брэзберы, так і "Каменчык бурштynu" У. Сцяпана, і "Тры лілі..." У. Сіўчыкава. Унутраны свет аднагодукаў, першае пачуццё, якое не спраўдзілася, а таму, менавіта, і памяць аб ім засталася — асноўны матывы гэтых апавяданняў. Маладыя аўтары "Бярозкі", пэўна, яшчэ самі добра памятаюць уласную падлеткавую цягу да не заўсёды бясспрэчных забаў, аб якіх яны пераканана і шчыра расказваюць (У. Сцяпан — "А", С. Шкадзінскі — "Як я быў шпіёнам", М. Клімковіч — "Забавкі").

Цікавым ва ўсіх адносінах стаў нумар, прысвечаны Дацкаму каралеўству і таму, хто яго перш за ўсё ў дзіцячых вачах праславіў — Хансу Крысціяну Андэрсену. Гэта доўгае і радаснае падарожжа ў краіну Казкі, у краіну вялікага казачніка. Уласна "Снежная каралева", пераказаная Максімам Локісам па-беларуску, крышку паўнейшы за звыклі для чытачоў варыянт; асабістая версія казкі Вольгі Колас, юнай аўтаркі; нарэшце, "Снежная кара-

лева. Гісторыя апошняга" Алеся Дуброўскага і ягоны ж верш "Кай". А Алеся Астраўцоў прапануе зрабіць падарожжа на радзіму Кая і Герды, у "Горад зялёных дахаў".

Аднак ёсць мясціны, у якіх наўрад ці захацца трапляць юнаму чытачу пасля "экскурсіі" на старонках "Бярозкі". Наўрад ці будзе марыць ён аб узбрэжжы, дзе адзін пісьменнік "убачыў матрацы. Яны сушыліся на плоце і здалёк нагадвалі дзяржаўныя штандары розных краін... Падышоўшы, згледзеў на матрацах вялізныя бурштывыя плямы ад сікуноў... Падумалася, а ці не прапанаваць крымчukoўскай рэспубліцы (вядома, калі дазволіць прэзідэнт Украіны Краўчук) узяць за ўзор свайго сцяга абсіканы матрац колеру марской хвалі з малаком" (1993 г., № 10).

Прачытаўшы, падумала: што дадуць розуму і сэрцу чалавека, асоба якога толькі фарміруецца, такія "дарожныя" нататкі? Узбагацяць інтэлектуальна? Ці, можа, духоўна? Ну, ці хача б зрабіць больш абазнаным у геральдыцы? "Крымчукі", — сцвярджае аўтар, — абяруць за свой сімвал бляшаныя труп чайкі... Праўда, адразу ж спахопліваецца: "Не... Сам разумею недарэчнасць прапановы".

Але справа зроблена, і напісанае, як кажуць, застаецца. А кажуць яшчэ і так: ідучы да свайго, не тапыч чужога. Гэтая думка не пакідае і тады, калі чытаеш "кароткую, не зусім вясёлую аповесць пра піянерскі лагер" таго ж аўтара з жахлівай назвай "Архіпелаг Артэк", якая дапаўняе карціну крымскіх уражанняў. Аблічча ворага яскрава паўстае з разважанняў героя аповесці, але ён змагаецца з гэтым ворагам сродкамі, нічым за варожыя не лепшымі. А ці дастойна гэта чалавека, які, здавалася б, моцна сябе паважае і высока нясе ўласную годнасць?

Увогуле, застаецца толькі пашкадаваць героя твораў Адама Глобуса (менавіта аб іх зараз гаворка) за тое, што яму яўна не пашанцавала ў дзяцінстве на сяброў, на настаўнікаў, што яму не дадалі ўвагі і дабрыні. Гэта выразна адчувае педагог са стажам і маці, ваша пакорная служка, а падлетак наўрад ці зразумее гэтую глыбока схаваную прычыну і возьме на ўзбраенне тое, што ляжыць на паверхні: "старажытнарымскую ўрачыстасць і злоснасць", кажучы словамі аўтара, а калі прасцей, то ўвогуле злосць і жорсткасць...

Няхай не створыцца ўражанне, што я адчуваю настальгію па часах усеагульнага крывадушша: замест вульгарнага інтэрнацыяналізму мы павінны выхоўваць у моладзі перш за ўсё здаровае пачуццё нацыянальнай свядомасці, а тое, што адчуваеш, прачытаўшы "Архіпелаг..." — можна мякка назваць хваравітым.

Многія мастацка-публіцыстычныя матэрыялы ў "Бярозцы" стандартна падыходзяць да тэм і сюжэтаў, у іх адчуваецца няшчырасць, спекуляванне так званай гучнай тэмай, якой на-

З забыцця

ПРЫ СВАТЛЕ СУМЛЕННЯ

ДА 140-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Мікалая МІНСКАГА

Часта той, хто асабліва імкліва робіцца ўлюбённым славы, зведвае вострае пачуццё забыцця. Так здарылася з маладым пецярбургскім адвакатам, нядаўнім залатым медалістам адной з мінскіх гімназій Мікалаем Віленкіным, які з патрыятычных пачуццяў да родных мясцін узяў псеўданім "Мінскі". Быў час, калі ўся Расія зачытвалася яго радкамі: "Сны мимолетные, сны беззаботные снятся лишь раз..." Іх перапісалі ў альбомы, дэкламавалі на балах. Цэнзура забараніла яго першы зборнік "Стихотворения", а І. Рэлін, прачытаўшы ў нелегальнай газеце "Народная воля" пазію М. Мінскага "Апошняя споведзь", напісаў на яе сюжэт палатно "Адмова ад споведзі напярэдадні пакарання смерцю", якое літаральна адразу стала знакамітым. Другі класік, І. Ганчароў, прыйшоў у надзвычайнае хваляванне ад пазіі Мінскага "Сон славяніна", хуценька надрукаваў яе ў "Вестнику Европы", пасля гэтага пазт стаў пастаянным аўтарам часопіса.

З ім сутыкаліся ў спрэчках В. Іваноў і У. Салаўёў. Аб яго паззіі пісаў выдатны літаратурнаўца С. Венгераў. Сам Аляксандр Блок ставіў лепшыя творы М. Мінскага побач з вершамі Д. Меражкоўскага, К. Фафанава, З. Гіліус. Хаця, будзем шчырымі, не абыходзілася тут і без сур'ёзных папрокаў у другаснасці, у спробе выказацца "някрасаўскай мовай без някрасаўскай моцы", і з'едлівых намёкаў наконт прысутнасці ў мове паэта "няўлоўна нярускіх выказванняў".

Паэта крытыкаваў Г. Пляханаў, не мог дараваць яму непрацягла супрацоўніцтва з Леніным, калі, захапіўшыся ідэяй рэвалюцыі, пазт здолеў атрымаць у 1905 годзе дазвол на выданне (сумесна з М. Андрэевай) газеты "Новая жизнь", што стала першай легальнай газетай бальшавікоў. Менавіта тут былі ўпершыню надрукаваны ленынскі артыкул "Партыйная арганізацыя і партыйная літаратура", "Нататкі аб мяшчанстве" М. Горкага, праграма сацыял-дэмакратаў. Сам рэдактар змясціў у газеце свой славеты "Гімн рабочых".

Пролетарин всех стран, соединяйтесь!
Наша сила, наша воля, наша власть.
В бой последний, как на праздник, собирайтесь,
В бой последний, как на праздник, собирайтесь,
Кто не с нами, тот наш враг, тот должен пасть.

Пазней амаль кожны радок гэтага верша, не гаворачы ўжо пра першы, стаў куды больш вядомы, чым яго аўтар.

Але самому М. Мінскаму рэдактарства прынесла адны непрыемнасці. Спроба прымірыць "містычную ісціну" з дактрынамі сацыял-дэмакратыі скончылася арыштам і прыцягненнем да суда. З вялікай цяжкасцю пазт здолеў уцячы да сваяго. Так Мікалай Віленкін трапіў у Парыж.

А да гэтага было захапленне паззіяй "народнай жалбы", якое перарасло ў тэму "хворага пакалення", раздвоенага паміж прагай барацьбы і няўпэўненасцю ў сабе:

Нет двух путей добра и зла:
Есть два пути добра.

Меня свобода привела
К распутию в час утра.
.....
Проклятье в том, что не дано
Единого пути.
Блаженство в том, что все равно,
Каким путем идти.

Пазней, у сярэдзіне 80-х гадоў, у светапоглядзе М. Мінскага адбыўся пералом. Ягоны артыкул "Старажытная спрэчка", які надрукавала кіеўская газета "Заря", з'явіўся першай у рускай літаратуры дэкларацыяй дэкадэнцкай паззіі. Аўтар хваляваў ўжо не грамадзянскую рэфлексію, а "містычны перажыванні": "Я чэп старыя сверагаю, молитвы новые пою..."

Пошукі філасофскіх высноваў быцця, падмацаваныя захапленнем творчасцю П. Верлена, Ш. Бадлера, Ф. Ніцшэ і А. Шанпэгаўэра, прывялі паэта да напісання ягонай найбольш значнай рэчы — філасофскага трактата "Пры святле сумлення", у якім асновай усёго існага дэкларуецца "абсалютны нябыт" (Мэзон), а

Віншуем!

Міколу Аўрамчыку — 75

Заўтра спаўняецца 75 гадоў вядомаму паэту, чалавеку шчырай душы і багатага сэрца Міколу Аўрамчыку. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, ён з тых, хто, перажыўшы неймаверныя пакуты, трапіўшы ў палон, не растраціў добрыні, шчодрасці, душэўнага хараства. З днём нараджэння, дарагі Мікола Якаўлевіч! Няхай Вам і надалей хораша жывецца і плённа працуецца!

ШЧЫРА І ДАВЕРЛІВА

Часта чуў напеўны, шчыры голас Міколы Аўрамчыка ў студэнцкай аўдыторыі, яго лірычныя вершы, яго расказ пра свае жыццёвыя сцэжкі. Сустрэча з ім — гэта заўсёды радасць, гэта заўсёды прыемныя хвіліны. Сціплы, душэўны, добры, абавязковы...

Прыгадваецца такое. Доўгі час Мікола Аўрамчык працаваў рэдактарам аддзела часопіса "Маладосць". Зрэдку я прыносіў яму свае вершы. Ён уважліва чытаў іх, па-сяброўску рабіў свае заўвагі, пасля даставаў з шэфлядкі стала бланкот, ставіў нумар, запісваў мае прозвішча.

— Твае вершы, — казаў ён, — пойдучы тады і тады, у такім та нумары "Маладосці". Як кажуць, па чарзе...

І заўсёды яно так і было. У вызначаны час вершы з'яўляліся ў часопісе.

...Мікалаі Якаўлевічу Аўрамчыку нарадзіўся 14 студзеня 1920 года ў вёсцы Плёсы на Бабруйшчыне. У 1939 годзе паступіў на філалагічны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута, адначасова працаваў у рэдакцыі газеты "Піянер Беларусі". Педінстытут Міколу Аўрамчыку скончыць не давялося — пачалася вайна. "Уначы 26 чэрвеня, — піша паэт у сваёй аўтабіяграфіі, — з Міколам Сурначовым мы пакінулі ахопленыя польшымі Мінск, а назаўтра ў высокай збэжыне ўзбоч Бабруйскай шашы хаваліся ад фашысцкіх сцяратнікаў, якія бамбілі і расстрэльвалі з кулямётаў грамадзянскае насельніцтва".

Мікола Аўрамчык дабраўся да Мсціслаўя, дзе ён трапіў у запасны полк і стаў салдатам Чырвонай Арміі. Удзельнічаў у баях на Паў-

ночна-Заходнім і Волхаўскім франтах. Аднойчы летам 1942 года, пры акружэнні, ён трапіў у фашысцкі палон і быў вывезены ў Рур, на каменавугальную шахты. Там ён перанёс катаржню, нявольніцкую працу ў падземных штольнях, якую рэдка хто вытрымліваў.

Потым у вершы "Сустрэча былых канагонаў" Мікола Аўрамчык напіша:

**Паўзмрочная капальня
у дымным Руре,
І ў ёй не я, а сноўдае штгодзень
Шкілет, які яшчэ
абцягнут скурай,
Ды на сцяне —
чужы сутулы цень.**

Пасля вайны Мікола Аўрамчык працаваў на аднаўленні Данбаса, потым скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у рэдакцыях газет "Чырвоная змена", "Літаратура і мастацтва", у часопісе "Полымя" і, як ужо адзначалася, у часопісе "Маладосць".

Ён даваў дарогу ў жыццё паэзіі Уладзіслава Нядзведскага і Геннадзя Кляўко, Івана Калесніка і Хведара Чэрні, Кастуся Цвірка і Янкі Сіпакова, Казіміра Камейшы і Віктара Гардзея і многіх, многіх іншых паэтаў старэйшага і маладзейшага пакаленняў.

Шырокае прызнанне ў чытачоў заваявала паэзія М. Аўрамчыка. У розныя гады ён выдаў зборнікі лірыкі. Сярод іх — "Пярэдні край", "Шляхамі дружбы", "Ключы жураўліныя", "Сустрэча былых канагонаў", "Універсітэцкі гарадок", "Агледзіны", "Як на далоні", "Дрэва дружбы", "Радовішча", "Выбранае" і іншыя.

Творам Міколы Аўрамчыка характэрны высокая мастацкасць, шчырасць, лірызм. Ён па-майстэрску шліфуе кожны радок, імкнецца да вобразнага ўспрымання наваколля. Самыя светлыя, самыя дарагія словы прысвячае ён роднаму краю, любым сэрцу мясцінам. Так, у вершы "Плёсы" ён піша:

**Плёсы!..
І адразу ўявіш завадзі...
Праўда,
каб не кінуў ты дакор,
Мушу я агаварыцца загалзі:
Тут няма ні рэчак, ні азёр.**

**Мо таму нявольніцкаму воку
І не спадабаўся гэты край...
А якія месцы тут навокал
І жыўць якія людзі тут!**

**Самі за сябе гавораць зноўку
Назвы вёсак гэтае зямлі:
Красная Дуброва і Дубоўка,
Бортнікаў аж двое, Кавалі.**

Праўда жыцця, узаемаадносінны людзей, чалавечнасць і дабрыйня — вось што хвалюе паэта, і да гэтых тэм ён часта звяртаецца ў сваёй творчасці. Пра гэта роздум у вершы "Радовішча".

**Якія ж багатыя душы
захаваны
У сэрцы тваім, чалавек,
калі ты
Знаходзіш паклады ў марах,
акіянах,
У нетрах пустынь,
і ў пластах мерзлаты.
Шукаю я іх у цябе безупынку,
Шукаю старанна
і доўга палчас...
Душэўных пакладаў
знаходжу крупінку,**

**А утойваеш ты іх —
бязмежны запас.**

Незагойнай ранай у сэрцы паэта на ўсё жыццё засталіся гады ваеннага ліхалецця, франтавай шляхі, салдацкія магілы сяброў, што спяць вечным сном пад абеліскамі і без абеліскаў, узбоч дарог і сцяжынак.

**Дзе сябры леглі, як снапы,
Так — абеліскі край дарогі,
Як на шляху да перамогі
Кіламетровыя слупы.**

Вершы Міколы Аўрамчыка — творы высокага грамадзянскага гучання. Ён услаўляе чалавека з вялікай літары, чалавека, у руках якога ўся планета, чалавека, ад якога залежыць усё добрае і дрэннае на зямлі. І заўсёды, у кожным зборніку — вершы пра родную Беларусь, пра сыноўнюю любоў да яе.

**Вось яны, прывольныя
прасторы
Роднае зямлі спакон вякоў!..
Паабалал аржаное мора
Ледзь не хлыне
на бальшак з бакоў.**

Міколу Якаўлевічу Аўрамчыку — 75 гадоў. Не ўжо, а яшчэ! Пажадаем жа яму добрага здароўя, выдатнага плёну на літаратурнай ніве. Няхай яго паэзія заўсёды будзе шчырай і доверлівай, няхай яго лірыка прыносіць радасць і прыгажосць. Няхай яго вершы гучаць у эфіры і ідуць ад сэрца да сэрца.

Віктар ШЫМУК

Алена БАРАДЗІНА

з Баранавічы

АД РЭДАКЦЫІ. Адаючы належнае педагагічнаму таленту нашай даўняй аўтаркі, далікатнасці яе тону, мы ўсё ж не разумеам, як можна было "не заўважыць" архаікі правапісу (якая мо здаецца некаму вялікай навацыяй). Ці не тут адна з прычын таго "ўпартага нежадання", пра якое піша А. Барадзіна?

асновай існавання — любоў да сябе: "Я створаны так, што любіць павінен толькі сябе, але гэтую любоў да сябе я магу правяціць не інакш, як першынствуючы над бліжнімі сваім, — такім жа, як я, самалюбцам і прагным першынства..."

Гэта было свайго роду "Евангелле ад дэкадансу", якое вызначыла філасофска-этычную платформу новага літаратурнага накірунку...

У Парыжы М. Мінскі напісаў драматычную трылогію "Жалезныя прывіды", "Малая спакуса" і "Хаос" — аб уладзе рэчаў над чалавечай свядомасцю.

Вярнуўшыся ў 1913 годзе на кароткі час у Расію, паэт з пачатку першай сусветнай вайны служыў ваенным карэспандэнтам у Францыі. Кастрычніцкай рэвалюцыі М. Мінскі не прыняў, пераехаў жыць у Берлін, потым — у Лондан, урэшце пасяліўся ў Парыжы... Амаль не пісаў.

Аб жыцці М. Мінскага ў эміграцыі вядома мала. Паэт, па сведчанні І. Эрзбургера, плённа садзейнічаў стварэнню на пачатку дваццятых гадоў у Берліне Дома мастацтваў, які сам і ўзначаліў. Там у кафе, якое нагадвала Ноўвэ човен, збіраліся пісьменнікі.

Па трагічнай усмешцы лёсу, трапіўшы ў разрад эмігрантаў, М. Мінскі стаў ахвярай ідэй, якія абвясчаліся ў некалі надрукаваным ім ленинскім артыкуле. Яго прозвішча, як і прозвішчы іншых пісьменнікаў-эмігрантаў, было выкраслена з гісторыі рускай літаратуры — ніводнага зборніка паэта ў савецкі час так і не пачыла свету.

Забывы ўсімі паэт сышоў у нябыт 2 ліпеня 1937 года.

І хаця апошнім часам пра М. Мінскага ўсё часцей успамінаюць складальнікі розных анталогій, сучаснае працятанне гэтага каларытнага паэта, здольнага перакладчыка і арыгінальнага філосафа яшчэ чакае свайго часу.

Анатоль АЎРУЦІН

"БАЦЬКАЎШЧЫНА"! ЯК ШМАТ У ГЭТЫМ ГУКУ...

Трэці раз прыйшоў да чытача (найперш адрасуецца сяродзіям і старэйшаму школьнаму ўзросту) зборнік гістарычнай літаратуры "Бацькаўшчына", што выпускае выдавецтва "Юнацтва". Укладальнік і аўтар прадмовы — С. Панізнік. Менавіта дзякуючы Сяргею Сцяпанавічу, думаемца, акурат з гэтага выпуску "Бацькаўшчыны" і акрэсліўся яе твар. Калі папярэднія, якім таксама нельга адмовіць у цікавасці і пазнавальнасці, усё ж у нечым неслі і прынцып выпадковасці матэрыялаў, дык гэтым разам выразна бачыцца акрэсленасць пазіцыі ўкладальніка.

Сяргей Панізнік вырашыў "адштурхнуцца" ад юбілейных дат, што прыпадаюць акурат на 1994 год, якім пазначана выданне. Наконт гэтага складальнік на завяршэнне прадмовы "Вярні нам Бацькаўшчыну нашу, Божа..." кажа: "Гэты выпуск "Бацькаўшчыны" складзены так, што дае магчымасць зазірнуць у многія стагоддзі, — і зусім не для юбілейных ушанаванняў падзей, а каб лепш запомніліся яны ў сядзінах з нашым днём, каб мы лепш зразумелі нашых папярэднікаў, іх жыццё і подзвігі ў імя Бацькаўшчыны". А трэцяя прычына, бадай, у дадзеным выпадку самая галоўная... "Бацькаўшчына" задумана як штогоднік (перапынак паміж другім і трэцім выпускам узнік з-за фінансавых цяжкасцей выдавецтва), а значыць з кожным годам чытачы будуць прыадкрываць усё новыя і новыя таямніцы нацыянальнай гісторыі. Безумоўна, непасрэдна праз мастацкі творы, як, дарэчы, і ў гэтым выпуску.

Споўнілася 1020 гадоў гораду Віцебску і, калі ласка, прапануецца ўрываць з нарыса У. Караткевіча "Віцебск — месца майстроў". А перад гэтым С. Панізнік расказвае, чым знакамiты горад на Заходнім Дзвіне, нагадае найбольш важныя падзеі з ягонай гісторыі. Гэтаксам, нагадаўшы пра тое, што 950 гадоў

назад пачаў княжыць у Полацку знакаміты Усяслаў Чарадзея, складальнік прапануе з гэтым чытачам "Песню аб паходзе Ігара" ў перакладзе Я. Купалы.

Калі ласка, яшчэ колькі старонак з выбранага беларускага даўніны... 1044 годам пазначаны першыя звесткі пра Наваградка. Нічога не скажам, мала на нашай зямлі гарадоў, якія б так шмат значылі ў гісторыі Бацькаўшчыны. І С. Панізнік імкнецца сказаць, у чым адметнасць яго. А далей — урываць з нарыса В. Адамчыка "І... назвалі яго Навагародак".

А гэта ўжо філосаф, паэт, прапаведнік, вялікі гуманіст старажытнасці Кірыла Тураўскі. 825 гадоў назад ён быў уведзены ў чын епіскапа на тураўскай кафедрэ, 810 гадоў назад памёр. "Літаратурная спадчына Кірылы Залатаслова, — сведчыць С. Панізнік, — мела вялікі ўклад у развіццё літаратурнае мовы ўсходнеславянскага свету, яго дзейнасць паўплывала на культурныя традыцыі Беларусі. Нездарма ўнікалы Максім Багдановіч зазначаў, што "беларускі народ, цалкам увайшоўшы ў Літоўскае гасударства, развіваўся, як і раней, на старым карані, вытвараючы такім парадкам культуру, незалежную ад культуры вялікарускай і з самага ж пачатку адражніўшыся ад яе".

Тут жа ў перакладзе А. Мельнікава прадстаўлены "Слова святога Кірылы аб кніжным чытанні і навуцы" і "Кірылы манаха вельмі карыснае павучанне", а таксама напісаная невядомым на сённяшні дзень аўтарам "Памяць святога нашага бацькі Кірылы, епіскапа Тураўскага" і "Тураўская элегія" Я. Сіпакова.

680 гадоў назад (1314) адбылася яшчэ адна важная падзея — войска Давыда Гарадзенскага перамагло пад Наваградкам крывякоў. Дастаткова пазнаёміцца з апавяданнем В. Іпатавай "Давыд Гарадзенскі", каб адчуць само

дыханне тагачасных падзей і ўявіць сабе волю аднаго са змаганцаў за свабоду і незалежнасць Бацькаўшчыны.

Гэтаксам не абдызены ўвагай складальнікі і такія бітвы, як 8 верасня 1514 года на рэчцы Крапіўнай, паміж Оршай і Дуброўнай (у сувязі з 480-годдзем яе апублікавана народная песня "Ой, у нядзельку параненька..."), і та, што адбылася 430 гадоў назад над берагамі ракі Улы, калі воіны Вялікага Княства Літоўскага на чале з Радзівілам Рудым 26 студзеня 1564 года перамаглі войска Івана Грознага (як нельга да месца тут эсэ У. Арлова "Пішу вам у Масковію", што мае падгалявак "Грамата з магістрацкага архіва").

Гэтак працягваецца ў зборніку дарога праз стагоддзі — з мінуўшчыны яна набліжаецца да дня сённяшняга. Апошняя дзве падзеі, што прыцягнулі ўвагу С. Панізніка, — 55-годдзе ўз'яднання Беларусі і 50-годдзе вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. У першым выпадку апублікаваны вершы Я. Купалы "Нашай Ніве" (ён у свой час быў заходнебеларускім гімнам), Я. Коласа "Беларускаму народу", І. Дварчынкі "Брату — вучыцелю", В. Таўлая "Ці ж лёгка?", А. Мілюця "Брату", "Моладзі", М. Машары "Я — жабрак у родным краі" і ўрываць з яго рамана "Сонца за кратамі", П. Мядзёлкі "Пад гоман вясёлы...", успаміны Зоські Верас "Як выдаваўся зборнік М. Машары "Малюнкі". У другім — вершы А. Коршака "Ой, бедны народ мой!", П. Пранузы "За цябе, Беларусь" і "Граніца", згадка В. Быкава "Абзац біяграфіі" і яго апавяданне "На ўсходзе сонца".

Зборнік "Бацькаўшчына" выклікае немагчыма цікавасць чытача: хоць кніга і выйшла нядаўна, але ў многіх кнігарнях яе ўжо не знойдзеш.

А. М.

ГАВОРЫМ
ПРАВІЛЬНА,
ПІШАМ
ПРАВІЛЬНА...

Пытанні правільнасці, дакладнасці, лагічнасці, чысціні, багачыя, выразнасці роднай мовы (маўлення) як важнага сродку вуснай і пісьмовай камунікацыі паміж жыхарамі Беларусі разглядаюцца ў кнізе М. Абабуркі "Культура беларускай мовы", выпушчанай выдавецтвам "Вышэйшая школа". У гэтым выданні, разлічаным на самае шырокае кола чытачоў, аналізуецца ўсе тыпы маўленчых памылак, якія магчымыя як у вусным маўленні, так і ў пісьме, даюцца рэкамендацыі, як іх пазбегнуць.

КАБ НЕ СТРАЦІЦЬ
СВАЮ МОВУ

Важны крок у гэтым кірунку зроблены выдавецтвам "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі: пад рэдакцыяй доктара філалагічных навук, прафесара А. Міхневіча тут выпушчана энцыклапедыя "Беларуская мова". Гэты даведнік змяшчае звесткі пра гісторыю беларускай мовы, яе пісьмовыя і друкаваныя помнікі, яе структуру, граматычны лад, паказвае сучасны стан мовы, расказвае пра айчынных і замежных даследчыкаў.

Як гаворыцца ў прадмове, напісанай А. Міхневічам, "энцыклапедыя беларускай мовы — першае выданне такога тыпу ў гісторыі нацыянальнай культуры. Яна створана вялікім калектывам навукоўцаў Беларусі — нашых сучаснікаў. Але кніга гэта не стала б явай, калі б не было эстафеты пакаленняў, што жылі і аберагалі нашу мову, што некалі заклалі падмуркі і будавалі ў нялёгкай працы гмах нашага пісьменства, што на працягу стагоддзяў радок за радком запалілі старонкі летапісу беларускай філалагічнай навукі".

Далей падкрэсліваецца, што "энцыклапедыя беларускай мовы — частка энцыклапедыі беларусказнаўства, якая ствараецца і яшчэ будзе стварацца археолагамі і этнографамі, фалькларыстамі і гісторыкамі, літаратура- і мастацтвазнаўцамі".

Прэзентацыя энцыклапедыі "Беларуская мова" адбылася ў час чарговай выстаўкі "Беларуская кніга-94", якая штомесячна ладзіцца ў Доме кнігі ў Мінску. Пра гэтае ўнікальнае выданне гаварылі вядучы навуковы рэдактар выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" Я. Саламевіч, А. Міхневіч, дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук Беларусі А. Падлужны, галоўны спецыяліст Прэзідыума Акадэміі навук В. Шчэрбін.

ХТО ЁСЦЬ ХТО
Ў СВЕЦЕ

З горада Нью-Правідэнс штата Нью-Джэрсі Злучаных Штатаў Амерыкі ў выдавецтва "Юнацтва" напярэдадні Новага года прыйшло пісьмо. У ім паведамляецца, што дырэктар выдавецтва, пісьменнік Валянцін Лукша ўключаны ў дванацатае выданне біяграфічнага даведніка "Хто ёсць хто ў свеце". Вядомае амерыканскае выдавецтва "Маркіз", створанае ў 1899 годзе, працягвае знаёмства чытачоў з людзьмі, "чыя дзясяткі, пост ці дзейнасць уяўляюць цікавасць для шырокай аўдыторыі". Сярод уключаных у выданне ёсць кіраўнікі дзяржаў, дыпламаты, кіраўнікі міжнародных карпарацый, лідэры розных прафесійных і навуковых аб'яднанняў...

У згаданым выданні адзначаецца шматгранная выдавецкая дзейнасць В. Лукшы, яго літаратурная творчасць, удзел у грамадскім жыцці як члена Прэзідыума нацыянальнай секцыі Міжнароднага Савета па дзіцячай і юнацкай літаратуры (ІБВІ — Ай-Бі-Бі-Уай, Масква), члена журы Міжнароднага літаратурнага конкурсу імя Я. Корчака (Варшава), віцэ-прэзідэнта Беларускай асацыяцыі кнігавыдаўцаў і кнігараспаўсюджвальнікаў...

Гэтым выданнем карыстаюцца буйнейшыя бібліятэкі свету, інфармацыйныя агенствы, даследчыкі, чытачы.

М. ПАЎЛАЎ

БОЛЬШ
ЗА 70 ТЫСЯЧ

тэрмінаў уключае ў сябе "Руска-беларускі слоўнік сельскагаспадарчай тэрміналогіі", выпушчаны выдавецтвам "Ураджай". У тым ліку і тых, што тычацца флоры і фаўны. Што ж, зроблены яшчэ адзін крок для таго, каб усе мы нарэшце пачалі ўсведамляць сябе беларусамі.

Паэзія

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

І ЎСЁ
ПАЎТОРЫЦЦА
СПАЧАТКУ...

На востраве душы маёй зіма.
На востраве душы маёй завея.
Нібыта ў ёй даўно мяне няма,
А толькі успаміны, як надзея.

На востраве душы маёй снягі,
Халодны лёд растання вечаровы,
Пустыя вочы і пустыя словы,
Не вярнутыя некалі даўгі.

На востраве душы маёй плячо,
Што выглядае сцішана з-пад коўдры,
І тое шэравае дзясучо,
Што мне махнула з цяжкім рукою.

На востраве душы маёй літар,
Што свеціць праз туман і завіруху,
Якому я прыношу на алтар
Свае памкненні, адзіноту, скруху.

Дзе магілы маіх дзядоў
З даўняй вязню незразумелай...
Горад мой, ты сівы і белы,
Ты сатканы з былых часоў.

Горад мой, павілясты брук
Тваіх вулак прысніцца раптам,
Я, здаецца, спазнаў характар
І суровых стагоддзяў рух.

Каб аднойчы за Палатой,
Там, дзе паліць купальні кола,
Запаветнай крывы святой
У істоце падслухаць голас.

Не, не рысы і не мяжы,
І не гордасці местачковай, —
Продкаў полацкіх на крыжы,
Пылу шэрага на падковах.

Тут магілы маіх дзядоў
З даўняй вязню незразумелай.
І ў скляпеннях былых гадоў
Маладое віно паспела.

Былі такія халоды,
Ды нешта раптам адпусціла.
І зніклі першыя сляды,
Якія з шэрым снегам змыла.

І ўсё забылася нібы.
Ды зноў паўторыцца спачатку.

І век, хаваючы свінчатку,
Паглядам меціць нам ілбы.

Салёны вецер на губах маіх,
Салёны вецер.
Што лёс мой, браце, —
бы кароткі ўздых

Што дом мой, браце, калі зорак рой
Звініць напятта.
І знікне ўсё, нібы за той гарой
Вястун крылаты.

Дык што так цяжка, што не спіцца мне
Пакутнай ночкай.
Чаму зноў месяц малады ў вакне
Туту прарочыць?

Чаму так цягне да сваёй зямлі,
Дзе продкаў цені.
Якія, можа, як і я, былі
Адным імгненнем.

Шэры каменьчык у рукі бяру,
Шэпы і круглы, і лёгкі надзіва,
Бачу ў ім вечар і бачу зару,
Пыл на дарозе і шчодрую ніву.

Шэры каменьчык. Густы, як сусвет,
Ты на сталё маім з даўняй вандроўкі.
Грукаюць вечнага часу падкоўкі,
Ты ж — як маленечкая з планет.

Шэры каменьчык. Самотны, як край,
Дзе парасьшана сейбітам даўнім
Родных братоў тваіх. Быццам гадамі
Нейкі чакалі ад іх ураджай.

Сіверны дожджык імжыць за вакном.
Шэры каменьчык душу сагравае.
І выпадковым нішто не бывае
Ноччу халоднай ці пахмурным днём.

Забыты спытак на вакне,
Дзе лёсу нечага скрыжалі,
Дзе літары, як на вакзале
Чакалі некага. Мiane?

Чыгтаю шчасце і туту,
Страх, адзіноту і пшчоту,
Хачу, падцягваючы ноту,
Прадоўжыць спеў. Ды не магу.

Бо песня тая не мая.
І на той ноце непапятай
Далёкая, нібы планета,
Якую не пабачу я.

Раскрыў яблыка сакрэт
У глыбіні сусвету:
Адзін маленечкі ранет —
Як цэлая планета.

І нешта здзіўнае ў людзей
Пабачу у паглядзе,
Калі зноў яблык упадзе
У вечаровым садзе.

Шукаю. Шукаю. Зноў іду шукаць.
Нібы з гульні далёкае дзіціства
У хованкі. Нібыта трыадзіства,
Нібыта на жыцці маім пячаць.

І шанцаў меней, бо галы ідуць,
І ўжо трыюга польмем шугае,
Што не паспею ўсё ж, і не знайду
Жаданых скарбаў. Ды іду. Шукаю.

Проза

Сыну ВІТАУТУ

Цемра наступала імкліва і пераможна.

Аскепкі сонечных промняў яшчэ слізгалі па наваколлі, але адарваным ад самога сонца, якому ўжо надакучыла свяціць на гэтую зямлю і яно пайшло аглядаць іншыя землі, аскепкі не маглі даць рады з цемрай і паглыналіся ёй. Яны знікалі, а разам з імі знікала і прастора. Свет рабіўся цесны, сонны і лянны. Жывёла сонна ўздыхала ды зрэдзь рыкала, мэкала, рохкала ў хлявах. Людзі, правярнушы засовы на дзвярах хлявоў ды свірнаў, запіраліся па хатах.

Край з дзіўнаватаю назваю "Гадара" гатовы быў чарговы раз апусціцца ў сон цяжкі. Цяжкі — таму, што смурод, які тачыўся з кароўнікаў, аўчарняў, свінарнікаў, вісеў у паветры. Разам з пасмамі вечаровага туману ён ахутваў нізкія, а з надыходам цемры яшчэ больш паніжэ-льня хаціны. Гадарыныцы звыкліся з гэтай залухай. Яна не прыгнятала іх, не забірала сон, не змушала сярод ночы падхоплівацца з ложкаў і кілацца расчыняць вакно. Ды і навошта яго расчыняць, калі смуродная залуха плыве тады ў хату і займае ў ёй усё куты. Сярод ночы міжволі кінуча да вакна мог хіба што які-небудзь выпадковы заезджы. Але іх тут было мала — усё з прычыны гнойнага смуроду. Таму гадарыныцы завывчай спалі спакойна.

Таго ж вечара яны былі злёгка ўзбуджаныя: здарылася непрыемнасць, можна нават сказаць, няшчасце, якое ўво-йдзе ў гісторыю непрыкметнай даг-туль Гадары. Але гадарыныцы цяпер пра гэта не думалі, ды і якія там думкі — нанач. Толькі вось гадарынскім пад-шыванцам чамусьці ўсё не сядзіцца, нешта ім усё муляе...

Янка падкаціў тоўстую калоду да вы-сокага сукаватага паркана, узабраўся на яе, уцяпіўся аберауч за сухія лазовыя кійкі і ўціснуў паміж імі замурзаны твар. Ён глядзеў туды, куды не так даўно схавалася сонца, быццам яшчэ спадзяваўся разгледзець штосьці там, на далёкай, якая ўжо не было відна. Але вогляд цемра рэзала вочы, і з іх неспадзеўна пацяклі дзве слязіны.

— А ты якой халеры там цікуеш? — матчыні голас з расчыненых сяней. — Лепш вады прынес бы, а то ўначы калі хто прымлее — кубка вады не будзе.

Янка шмаргануў па твары рукавом, быццам ягоныя слязы мог нехта ўба-чыць, саскочыў з калоды, выхапіў з матчыных рук вядро і пабег да сажалкі. Гадара мела сваю студню, але яна была далёка, да яе поначы не хадзіць, калі не хочаш успароцца на якую патырчаку. А сажалка — паблізу, адразу за хлявамі. Таму найчасцей бралі ваду з яе, хачя і яна ў спёку на вачах мялела, вычэрпва-лася, высыхала.

Сажалка, ахутаная туманам, сустрэ-ла Янку натужлівым жабыным крэкан-нем. Па патрэсканым глеі ён спусціўся да вады, баўтануў вядром, разганяючы жаб ды сліскую твань, зачэрпнуў і... застыў на месцы. На беразе, зусім побач — як толькі Янка не зачпіў яго — сядзеў чалавек. Янка ўжо гатовы быў даць дзеркача, але пачуў усхліпы — чалавек плакаў. А калі нехта плача — чым ён тады табе нашкодзіць? Янка наблізіўся і пазнаў пастушка Міцьку, таго самага Міцьку, якому сёння пера-пала — не дай свет.

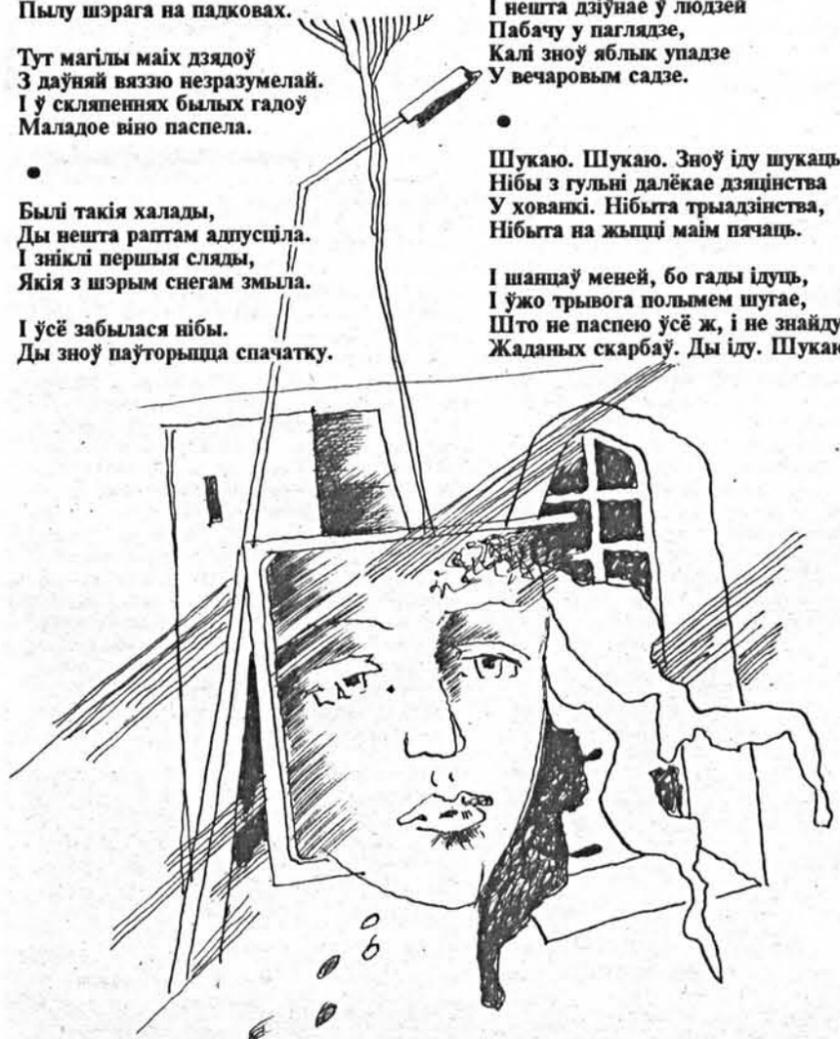
— Што, баліць? — плэхнуўся Янка побач з Міцькам на вытаптаных хвосч.

— А ты як думаў?

— Я дык уцёк, не змог глядзець, як яны за цябе ўзяліся... Чым білі?

— Хто што меў пад рукою, — заенчыў Міцька. — Дубасілі, як Сідараву казу. А за што? За што? — Міцька сморкаўся, корчыўся і ціха екатаў ад болю і крыў-ды. — А дома яшчэ гэты... свінапас дадаў...

Раніцай яны з гэтым жа пастушком Гэнькам яшчэ былі свінапасамі. Увеча-ры ж — пабітыя, пашкуматаныя — ўжо не мелі ні свайго гурту, ні пугаў. Гурт утапіўся ў возеры, пугі пахадзілі па іхніх спінах, пакідаючы шрамы ды раздзіра-ючы кашулі. Цяпер Гэнькава маці не-дзе прыкладвае свайму сыну трыпутнік ды прымоцкі, а беднаму Міцьку нават гэтага няма: маці, можа б, і пашкадава-ла, але Міцькаў айчым — галоўны гада-рынскі свінапас — гэтак раз'юшуўся, гэтак шматануў Міцьку круга сябе, што той зачпіўся за вулак ды садраў з яго зёлкі, якія маці заўсёды развешвае ад чараў, злога вока, дрэннага языка ды ўсялякіх іншых ліхоцняў. Маці загала-сіла, збіраючы зёлкі: "Авой, бяда ў хату лезе! Трэба ж — зёлкі зляцелі! Ну ж, пачнецца!" Айчым разгубіўся, апусціў рукі — гэта і адравала Міцьку. Шыба-нуў з хаты гэтак жа, як удзень неслія прэч ад Таго, Невядомага іхня свінні. Ды ў адрозненне ад іх Міцька не бухну-

ўся з кручы ў возера і не пайшоў на дно, а сеў на беразе сажалкі і горка-горка заплакаў над сваёй доляй.

Янка абабег сажалку і пакуль шукаў у цемры лапушнік, добра абстрыкаўся крапівой. Ён прыкладваў шырокае лісце да Міцькавай спаласаванай спіны і таксама ціхенька плакаў.

Усё гэта здарылася днём гэтак хутка, гэтак незразумела хутка, што Янка не паспеў разабрацца, што ж такое здарылася. Дарослыя ўвесь вечар, парадкуючы скаціну, адно толькі і гаварылі пра тое, што адбылося. Пра вялікую страту Гадары — загубленыя цэлы гурт свіней. Пра Невядомага, якога хто ведае якім ветрам занесла ў Гадару і які нарабіў ім неверагоднае шкоды — патанулі іхні свіней, па два альбо і па тры хвасты з хаты. Пра іхніх двух шалёных, якія два дні таму сарваліся зноў з ланцугоў, пакінулі іх пры скале і цяпер невядома дзе блукаюць. Праўда, цяпер яны ўжо не шалёныя, і можна ўжо іх не баяцца

— Ага, каб табе слова!
— А што Яму было казаць? Прагналі...
— Да-а-а...
— Не, нудык жа і злосьць бярэ. Як дзе дык Ён, бачыш, цуды там усялякія чыніць! А тут: прыйшоў ды свіней патанулі — наце вам цулі!
— Ён жа не проста патанулі, а дэману выгнаў з нашых шалёных ды паслаў іх у свіней.
— Дык шалёных толькі двое, а свіней... о-го-го!..
— А дэман, кажучы, крычэлі, што іх легіён.
— Легіён?! Во заразы... І адкуль толькі бяруцца? І як яны толькі гэтак плодзяцца?
— А калі падумаць, то чым яны нам і шкодзілі? Жылі на магільніку... Ну, крычэлі... вылі па начах... Але як напраўду, як заснеш, дык і не чутна... Няхай сабе ячочуць. Ім — сваё, нам — сваё.
— Я таксама доўга не мог прывык-

Моўчкі чакалі. Вышчэ спачатку пацішэла, потым разляцелася з новай сілай, потым рэзка сціхла, і праз момант у неба ўзвіўся кароткі адчайны лямант. І — усё. Цішыня.
— Няўжо забілі? — падаў хтосьці нерашучы голас.
— Не забілі, дык заўтра даб'ём, а зараз тут нечага разводзіць, — рашуча прамовіў свінапас.
— Так, лепей адразу.
— А можа, усё ж лепш пакуль ланцугамі... — гэта вымавіла Сымонава сястра, выціраючы хвартухом вочы. Увесь гэты час яна стаяла воддаль мужчын, слухала іх і вольна насмелілася ўставіць слова.
Свінапас крутнуўся да яе, і яна шпунула за разгалістую крону дуба, што грувасцілася на зямлі чорнай хмарай.
— Дарадчыкі мне тут, сланова нага на вашы рэбры, — прабурчэў свінапас, але няясно, не трапячы дарма голасу.
— А можа, на Невядомага паслаць? Ён бы вылечыў Сымона, і дачку Тофці-

— Спаць пара, — сказаў свінапас.
— Праўда, — згадзіўся хтосьці.
— А памятаеце, як Ягоны вучань, той, самы здравіла, сказаў, што Настаўнік прынёс нам праўду?
— Які Настаўнік?
— Яны Яго Настаўнікам завуць. Ягоныя вучні, каторыя паўсюль швэндаюцца за ім. Цэлых дванаццаць налічыў сёння.
— Дык што, што Ён нам прынёс?
— Праўду...
— А на якую яна нам халеру, Ягоная праўда? Што мы ёй, паснедаем ці павячэраем?
— Няхай плыве разам са сваёй праўдай.
— Свіней угробиў, а праўду ўзамен — нішто сабе гандаль!
— Пастушкоў шкада — моцна мы ўсё ж іх... Жывыя яны там, не ведаеце?
— А хто іх...
— Мой жывы быў, — плюнуў пад ногі свінапас. — Я яму дома яшчэ падсыпаў, дык цяпер не ведаю.
— А куды падзеліся тыя шалёныя, якіх Ён да розуму давёў?
— Ліха іх ведае. На што яны табе?
— Ды так...
— З ім хацелі пайсці. У ногі Яму кінуліся...
— Дзіва што! Гэтак адмучыліся...
— А Ён сказаў...
— Ды якой халеры табе да таго, што Ён там сказаў? Ягонымі словамі сыты не будзеш.
— Кажучы, вельмі прыгожа гаворыць... Нечуванае, кажучы, гаворыць...
— Ну і няхай... А свіней нам злоты! — Да-а-а, свіней не вернеш...
— Ну, не апошнія ж. У хлявах яшчэ рохкаюць.
— Хіба гэта свінні? Во тыя былі!..
— Усялякія і цяпер ёсць. Толькі пільнаваць трэба лепш, чымсьці дзяцей. А то надумаецца яшчэ вярнуцца... Ад Яго чаго хочаш чакай. І чаго бляндаецца па свеце — не сядзіцца Яму!
— Да-а-а, свінства пільнаваць трэба.
— А што, няма каму? У нас вунь...
Усе паглядзелі на свінапаса і пачціва прыціхлі. А той абвясціў:
— Дапільнем! Падпасаў я памяню, пугі ім новыя дам — ажно пішчэць у мяне будуць разам з свіннямі. А цяпер — спаць!

Ірына ЖАРНАСЕК

ГАДАРА

АПАВЯДАННЕ

нават без ланцугоў, але хто яго ведае, хто ведае... І на ўсялякі выпадак кожная гаспадыня падчас захаду сонца курыла хату курным памётам — ад шалу. Янка тады сядзеў у едкім дыме і плакаў. Маці думала, што ён плача ад дыму, і няясно бурчэла:

— Во дзе шляхотнае стварэнне! І ў каго ты гэты далікатны ўдаўся?

Маці змусіла ўсіх сваіх пшярных дзяцей хадзіць вакол патэльні з куродымам і прыгаворваць: "Ляці, шал, на сухі лес, на балотныя вокны, на раку Дунай, пльві, шал, у далёкі край". Малыя сморкаліся, кашлялі, але слухмяна тупалі вакол маці і патэльні. Затым яна нахілілася і пакурыла свой жывот — шостае дзіця. Янка скарыстаў момант і вынырнуў з кола. За ягонай спінай Сонька-зласліўка прапішчэла: "А Янка ўдэк!", але ён паспеў ужо выскачыць на ганак, схапіць свежага паветра, ад якога ажно галава закружылася, і прыліпнуў да шчэлкаў у паркане. Цяпер там, за парканам, абгаворвалася самае цікавае. Гадара ўвогуле славілася сярод суседзяў тым, што ў ёй ніколі і нічога не адбывалася. І вольна сёння... Сёння тут нешта адбылося. Янка пакуль яшчэ не мог ніяк уявіць, што ж такое адбылося, але ягоная душа чула: штосьці важнае.

Каля весніц суседняе хаты стаялі кабеты, падпяраныя хвартухамі, і гаманілі:

— І адкуль толькі Яго прынесла!..
— І чым мы правініліся, што Яго на нас прынесла?..
— Не было дуды — не было й бяды...
— Але ж толькі падумаць, бабы: якой-такі сілай Ён вылечыў нашых шалёных...
— Ага... вылечыў...
— І што за сіла ў ім?
— Ану Яго з Ягонай сілай! Прагналі — і добра зрабілі. Свет вялікі — няхай сабе ідзе куды хоча.

— Кажучы, шмат каго Ён вылечыў — ад шалу, паралічу, ліхаманкі...
— Кажучы, нават уваск...
— Ану Яго! Жылі без Яго, пражывём і болей.
— А Тофціна дачка ўжо сем гадоў ляжыць, прыкута да ложка...
— Казалі, гніць пачала...
— Дык а Сымон... Быў чалавек як чалавек, а цяпер ні з таго ні з сяго як зарагоча іншы раз — ажно мурашы па целе.

— Трэ да яго пільней прыгледзецца ды, можа... Ланцугі на скале яшчэ вісяць...
— Ай, бабы! Што вы, бабы! Рана яго на ланцугі! Ай-ёй-ёй... Што вы такое... Гэта загаласіла Сымоніха і пабегла прэч. Кабеты прыціхлі. Янка адарваўся ад паркана, пабег на другі яго канец — там, пры камлі растушчанага перуном колькі гадзін таму і зваленага на зямлю вячэстага дуба дымлілі тоўстымі самакруктамі мужчыны:
— Моўчкі пайшоў...

нуць: як завуюць — хоць ты сам услед за імі вый.

— Ага... Сымон ужо таксама пачынае завываць...
— Ды ну?... Думаеш? Можа, яшчэ...
— Можа... Паглядзім...
— Але надта доўга прыглядацца нечага: ланцугі ёсць, калі што — каваль Піліп новых зробіць.

— Па ланцугах не бедаваць, ланцугоў хопіць... Да-а-а... Але ж Сымон... Хто б мог падумаць...
— А па мне, дык лепей ужо адразу: камень на шыю ды з кручы ў возера.
— Не, лепш за усё, вядома, дэману выганяць.

— Ага, выганіш. Можа, ты маеш гэткую сілу, як Ён?

Мужчыны засмяяліся. Аднекуль, з боку могілак пачулася напачатку нібы нясмелае, а потым усё мацнейшае і мацнейшае вышчэ. Людзі прыціхлі. Прыслухаліся. Вышчэ на момант прыпынілася, а потым узвілося з новай сілай — з пералівамі, усхліпамі, галашэннем, ляскатам.

— Ах жа ты!.. — высокі, жадзісты Карпа падхапіў з-пад ног камень і, віляючыся ад ягонага цяжару, пабег у бок магільніка. Карпа нядаўна вярнуўся з хмелюраў па дзеду, быў п'яны і таму смеўся.

— Добра яму там смаяні! — гукнуў наўздагон Карпу галоўны гадарынік свінапас, набліжаючыся да мужчын. Ён толькі што выхадзіў свайго прыёмка Міцьку за тое, што той не ўпільнаваў свіней, заадно перасхаў пару разоў па жонцы, аперашаў лейцамі падчарку і цяпер, зрабіўшы ўсю справу, выціраў рукі аб штаны.

Мужчыны расступіліся, прапусцілі свінапаса на сярэдзіну. Свінапас быў бышчам і не зусім гадарынік, адно што яго свайчас прынесла ў прыполе гадарынка Марфа. Але як прынесла, так праз ноч і ўцякла з Гадары — каб не пазіраць камянямі. І выйшла ўсё на добрае. Бо каб не ўцякла тады, то, вядома рэч, каменавалі б і трупы ў балота ўкінулі б. А як ўцякла, то выгадаваўся ейны бахур, на дуба вымахаў. Прышоў у Гадару, наняўся свіней пасвіць, ды так упадабалі яго гадарыніцы, што не ўзабаве абралі яго галоўным свінапасам: горла меў добрае, заганяе — будзь здароў. Цяпер жа ён быў галоўны і над свіннямі, і над каровамі, і над асламі, і над авечкамі. А як пойдзе на добрае, шэмырлі па кутах, то абярнуць яго і гадарынік старэйшым. А што: нораў мае рашучы, рассусольваць надта не любіць, усё ў яго — раз-два і гатова.

— Добра ўсмалі яму там — адразу заткнецца, — паўтарыў свінапас.
— Ці дасць ён адзін рады... — засумняваўся хтосьці.
— А ты на што? Ідзі ды памажы. Ад натоўпу аддзяліўся чалавек і нехаця рушыў у бок магільніка.
— Ды не марудзі! Ну! Чалавек пабег.

ну вылечыў бы, і дзяцей Юркавых... З усіх бы нячыстую сілу павыганяў, — данёсся з-за дубовай кроны голас Сымонавай сястры. — Ён вылечыў бы, Ён — добры...
— Ах ты!.. Табе ж ужо сказана! — хтосьці з мужчын кінуўся на той бок дуба, але завалтузіўся ў галінах, а Сымонава сястра тым часам адбегла прэч.

Маўчалі. З магільніка больш не даносілася ніякіх гукаў; толькі надрыўна крычэла чаіца, штосьці прадвясчаючы — добрае ці дрэннае, ніхто не ведаў.

— Надумалася, дурніца, — няясно, нават паблагліва зноў зачуў свінапас. — Яго паклікаць! А потым што, зусім без свіней застацца? Яго толькі ўпусці — усё свінства выведзе.

— Ага. Во дурная!
— Ай, што вы з бабы хочаце!
— Дык лепей з нячысцікамі, з пракажонымі жыць? — даляцеў аднекуль з-за кустоў жаночы голас.

— Дайце ёй перцу з імберцам, — раўнадушна і стомлена загадаў свінапас.

Двое мужчын рынуліся ў кусты, завалтузіліся там. Затым адзін гукнуў:
— Дык жа гэта не тая!
— А мне ўсё адно, — рагатнуў свінапас. — А вам што, не? — гукнуў да тых двух, што трашчэлі ў кустах суччам.

Ягоныя словы патанулі ў гучным мужчынскім рогасе. З жаночага гурту таксама данёсся хіхіканне. Жанчына ў кустах войкнула і змоўкла. Гадарыніцы рагаталі доўга, выціраючы рукавамі слёзы.

Янка плакаў. Плакаў уголос, бо цяпер мог не баяцца, цяпер яго ніхто за гэтым дзікім рогатам не чуў. А чаго плакаў — сам не ведаў. Па кім ён плакаў: па Сымоне? Па той жанчыне? Па сабе? А можа... Па ім? Янка памятаў, як высіўся Ён над натоўпам, як маўчаў і адно паволі пераводзіў свой позірк з аднаго гадарыніца на другога, трэцяга, чацвёртага... А яны... Не, тады яны не крычэлі. Яны прасілі Яго: ідзі ад нас, ідзі прэч, ідзі падалей. Ідзі... Ягоны запытальны, злёгка бышчам здзіўлены позірк спыняўся на кожным з іх, і тады чалавек адказваў на Ягонае нямое пытанне: "Ідзі. Ідзі прэч". Позірк спыняўся недзе над Янкавай галавой, затрымаўся і... апусціўся ніжэй, да Янкавых вачэй. Янка ведаў: трэба казаць, як старэйшыя, як усе, але словы коркам захраслі ў горле — не прапінуць. А калі пракаўтнуў нарэшце той даўкі камяк — Ягоны позірк быў ужо на іншых, і тыя гудзелі, як шэршні: "Ідзі. Ідзі. Ідзі". "Не хачу", — прашаптаў Янка, але яго ніхто не пачуў. Ды ён і сам не ведаў, чаго ён не хоча.

Рогат пакрысе сучшыўся. Янка плакаў. Ён і не заўважыў, як тыя, прызвалены перуном дубе, сучшыліся.

— Хто дзе скавыча? — запытаў свінапас.
Янка заціснуў даланей рот і прыліп, зліўся з парканам.

— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пакінулі.
— Мы ж прагналі...
— Віна ім дармавога захацелася! А калі Ён з ім верблюдаў ці шакалаў зробіць, тады што?
— Ды не. Дрэннага, кажучы, Ён не робіць.
— Ужо што-што, а дрэннага... Не, не чувалася.
— І свіней вашых не Ён патаніў?
— Але ж і нячыстую сілу затое выгнаў...
— А хто Яго прасіў? Ты? Ты? Ты? — торкаў свінапас пальцам мужчынам у грудзі. — Ці, можа, я? Хто? Яго нават тыя шалёныя не прасілі, бо не ведалі, што яны шалёныя. Дык што Яму было да нас? Чаго Ён прыйшоў да нас? У Яго злыя духі прасіліся: "Пакінь нас! Што

Прыціхлі.
— Дык жа, бачыш, віно — з вады...
— Дармавое было б...
— Ах вы-ы-ы!.. Ах, якія ж вы-ы-ы!..
Што ж вы за-а-а...
— Ды мы ж нічога.
— Мы ж Яго не пак

3 МАГІКАНАЎ МАСТАЦТВА

"Вечар памяці вялікага артыста" — так гаварылі пра імпрэзу, што адбылася ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі з нагоды юбілею Сямёна Дрэчына. Яму, народнаму артысту Беларусі, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі СССР, званому салісту ды балетмайстру, споўнілася 80. Яму не давалася дажыць да гэтай урачыстасці... Падчас юбілейнай вечарыны (арганізаванай і пастаўленай творчым пераемнікам С. Дрэчына — мастацкім кіраўніком Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі В. Дудкевічам) не было, аднак, таго гнятлівага адчування, што звычайна спараджае атмасфера аналагічных "мемарыяльных мерапрыемстваў". Бо поўнілася атмасфера жывым духам творчага таленту. Сапраўднага і рознабаковага.

Динамічна, ярка, без перапынкаў і затрымак, праходзіла вечарына. Стражатай чарадою прайшлі па сцэне пастаноўкі С. Дрэчына — гэтыя маляўнічыя, дысцільныя, драматычныя, жартоўныя, вострахарактарныя абразкі, што дасюль упрыгожваюць праграмы Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі, спектаклі Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі, канцэрты нашага харэаграфічнага вучылішча, рэпертуар салістаў Львоўскага балета... Пашчотная, цнатлівая "Перапільчак", эталонны "Крыжачок", экзатычны танец "Неферціці", пікантнае "Аргоніскае танга", прыгожае "Купалле", хрэстаматыя агністая "Лявоніха"...

А колькі добрага было сказана пра "Артыста ласкаю Божай", які трымаў сваю публіку ў палоне, выходзячы на сцэну ў балетных спектаклях! Вядучы вечара У. Шаліхін згадваў, прынамсі, дуэт С. Дрэчына ў "Бахчысарайскім фантане" са славаўтай гасцяй Г. Уланавай. Народная артыстка Украіны Н. Слабоджан з Львова зрабіла кранальнае вершаванае ўшанаванне юбіляра. Намеснік старшыні Саюза тэатральных дзеячў Беларусі А. Міхальцова выйшла на сцэну з густоным букетам, які вельмі хацела б падараваць гэтаму таленавітаму і шчодраму чалавеку, але... Але даводзілася гаварыць пра яго ўжо ў прошлым часе, і таму асабліва пранікнёна гучалі ўспаміны В. Дудкевіча пра свайго духоўнага настаўніка і асабліва пранізіла ўспрымаліся словы ўдзячнасці ўсім, выказаныя маленькай элігантнай жанчынай у чорным — Ліліяй Васільеўнай Дрэчынай.

Прасторы сцэны нібыта вялікі прыгожы партрэт чалавека з адкрытым тварам, з рамантычным, звернутым некуды ўвышыню, позіркам. Чалавека з таго, адыходзячага пакалення, чый росквіт у мастацтве прыпаў на 30—40-я гады і доўжыўся да нашых дзён — як рэдкасны ўзор творчага даўгалецця і адданага служэння сцэне.

С. БЕРАСЦЕНЬ

РАНІШНЯЯ ГОСЦІ "БАТЛЕЙКІ"

Дзень адкрыцця сезона ў Мінскім абласным тэатры лялек "Батлейка" (Маладзечна) варта было б назваць "раніцай адкрыцця сезона". Бо ўжо ад самага ранку батлейнікі сустракалі гасцей — калег з Мінскага абласнога драматычнага тэатра, работнікаў гарадскога аддзела культуры, супрацоўнікаў Беларускага тэлебачання. Але самымі пачэснымі і шматлікімі гасцямі былі, вядома, дзеці. Яны падзялялі думку Віні Пуха пра тое, што ў госці зручней прыходзіць раніцай. І не памыляліся. Бо кожнага з іх чакалі не толькі прыязнасць і ўсмішка гаспадароў, але і "райская асалада" — пакуначак "Баўніці" або іншы ласунак. У гэтым батлейнікам паспрыялі фундатары — прадстаўнікі вытворча-камерцыйнай фірмы "Ясь" (дырэктар Тамара Мядзведзева). Разам з ляльчыкамі дзеці адправіліся на пошукі чараўнага каменя — у аднайменным спектаклі па п'есе Валянціна Лукшы. Разам з сабакам Лайкай, котам Буркотам і Лесавікам змагаліся з Ліхой Варажбіткай... Дабро перамагло і на гэты раз. Дабро і дабрачыннасць. Варта нагадаць, хто быў у ліку самых жаданых гасцей "Батлейкі": чарнобыльскія дзеці і санаторыя-прафлакторыя "Плбсы" і маленькія сябры гарадскога таварыства інвалідаў дзяцінства "Надзея".

П. В.-а.

На здымку: сцэна са спектакля "Чараўны камень".

Спадчына

ГОРДЫ СВАІМ ПАХОДЖАННЕМ ЛІТВІН...

Рыхтуючы буклет для манаграфічнага фестывалю, прысвечанага творчасці Міхала Клеафаса Агінскага (а той фестываль у хуткім часе наладзіць аб'яднанне "Беларуская Капэла"), мы з музычным рэдактарам Наталляй Собалевай звярнулі ўвагу на цікавую крыніцу — мемуары Агінскага, выдадзеныя ў 1870—1875 гг. у Познані. Са старонак гэтага рэдкага (але, канешне, вядомага спецыялістам-гісторыкам) друку глядзіць на нас не той кампазітар-мелодыст ды лірык, чый твор не ведае роўных па сваёй папулярнасці, а перш за ўсё — грамадзянін, палітык ды грамадскі дзеяч. Мне падалося неабходным пазнаёміць чытачоў з некаторымі фрагментамі чатырохтомніка Агінскага, дзе аўтар не двуххэнсоўна акрэслівае сваё этнічнае паходжанне, самасвядомасць і стаўленне да падзей 1794 года.

"Паходзячы з ліцьвінскага роду, я нарадзіўся ў Польшчы, у вёсцы маіх бацькоў, у сямі мілях ад Варшавы". (Pamiętniki Michała Ogińskiego o Polsce i polakach od roku 1788 aż do końca roku 1815. Poznań, 1870—1875. Т. с. 168).

"Самыя знакамітыя роды ў Польшчы паходзяць пераважна з Літвы. Чартарыйскія, Радзівілы, Агінскія, Сапегі, Тышкевічы, Пацы, Сангушкі — гэта Ліцьвіны". (Цытаваны твор. Т. 3. С. 190).

"На працягу ўсяго гэтага канстытуцыйнага сойму прадстаўнікі Літвы бліскава раскрыліся ў сваім найчысцейшым патрыятызме і бязмежнай самаахвярнасці дзеля добра краю. Не саступалі яны ні колькасцю, ні талентамі каронным паслам, а прозвішчы Нямецкіх,

Вайсэнгофа, Матушэвіча, Солтана, Казіміра Сапегі, Ваўжэцкага і шмат іншых, запісаных у нацыянальных архівах, пакінулі на іх глыбокі след адміністрацыйных талентаў, красамовства і патрыятызму... Пачатак паўстання 1794 г. ажывіў вялікі патрыятычны энтузіязм Ліцьвінаў". (Там жа. С. 189.)

"Гордыя сваім паходжаннем, Ліцьвіны, хоць і злучылі свае правінцыі з Польшчай, захавалі свае звычкі, свой грамадскі кодэкс, свае ўстановы, і ажно да апошняга падзелу сойма адбыліся па чарзе ў Варшаве і Гародні, было войска польскае і ліцьвінскае. Літва мела свае вышэйшыя трыбуналы, свае дыкастэрны, сваіх міністраў, сваіх чыноўнікаў. Так моцна трымалася сваіх прэрагатываў, што незалежна ад намаганняў і прапаноў дзяржаўных дзеячў, якія ведалі няёмкасць гэтага злоўжывання, нельга было схіліць Ліцьвінаў адрачыся ад іх". (С. 34—35.)

"Ліцьвіны, захоўваючы свой статут, захавалі права сваіх бацькоў, права, прыстасаванае да мясцовасці, да звычаяў і маралі народа". (Т. 3. С. 38.)

"Праз колькі дзён пасля майго вяртання ў Вільню я пайшоў да генерала Ясінскага, каб засведчыць яму, што калі ён хоча даць мне 200 чалавек кавалерыі з добрым афіцэрам, на якога я мог бы разлічваць, то я адважыўся б злучыць з імі маіх стралкоў і ўтварыць перадавы атрад арміі, якая была тады бяздзейснаю, каб рухацца ажно да Мінска. Калі б мне ўдалося дайсці датуль без вялікага супраціўлення, то я здолеў бы дапасыці да Белай Русі, каб заклікаць там да паўстання нейкіх 12000 сялян з маіх родавых валодан-

няў, даўшы ім вольнасць, і атрымаць падмацаванне, якое толькі змог бы за кароткі час сабраць". (Т. 1. С. 321.)

"Я не быў дапушчаны, як ужо казаў, да тых таямніц, з якіх складалася рэвалюцыя; прызнаюся нават, што, ведаючы нашыя слабыя рэсурсы і велізарныя сілы, якія можна было выкарыстаць дзеля нашага задушэння, я не падманваў сябе дарэзнымі надзеямі і не сцвяшчаў сябе, што вынік будзе адпавядаць чаканням патрыётаў, але незалежна ад гэтага наважыўся не пакідаць край, дзяліць небяспеку з маімі суграмадзянамі і хутчэй загінуць са зброяй у руках, чым зняславіць сябе, ухіліўшыся ад удзелу ў патрыятычным уздыме і ў стане адчаю". (Там жа. С. 298.)

Разгорнуты каментар тут, бадай, залішні. Можна толькі спадзявацца, што пасля публікацыі гэтых тэкстаў больш не будзе пытання наконт "штучнага прывязвання" да нашай музычнай культуры "чарговага іншаземца-палака". Бо нават сам Агінскі, як бачым, лічыў ды называў сябе літвінам, змагаўся і марыў пра адраджэнне Вялікага княства Літоўскага. Што, канешне ж, не выключала яго колішняй грамадзянскай прыналежнасці не толькі да княства, але да ўсёй Рэчы Паспалітай — дзяржавы, якая ў свой час называлася яшчэ й Польшчай. Аднак толькі ў этатычным (дзяржаўным), а не ў этнічным сэнсе ўжываў гэтую назву Агінскі, гэтаксама, дарэчы, як і іншыя ягоныя сучаснікі — жыхары Літвы-Беларусі.

Вольга ДАДЗІЁМАВА

Тэатр

"ЖЫВАЯ ПЛАНЕТА": ВЯРТАННЕ КАРНАВАЛУ

Жыхары Мінска змаглі ўбачыць спектакль "Беларускія вадзівілі", якім адкрыўся творчы сезон народнага тэатра "Жывая планета", што месціцца ў памяшканні Палаца культуры "Юнацтва". Спектакль пастаўлены па п'есах "Мікітаў лапач" Міхаса Чарота і "Прымакі" Янкі Купалы.

Яшчэ на першых рэпетыцыях кіраўнік і рэжысёр тэатра Артур Забалотнікаў прадэманстраваў новае працьпанне класічных тэкстаў, акцэнтаваў увагу на тым, што спектакль трэба ўспрымаць як шматпланавы твор. Адна з галоўных мэт спектакля — змусіць глядача выслабініцца ад бытавой зашоранасці, калі дробязныя бытавыя праблемы і жаданні засланяюць сабой сапраўдныя пачуцці і імкненне да жыцця. На сцэне гэта перададзена праз шматлікія і някідкія пародыі на поп-маскультуру (у тым ліку на поп-фольккультуру), праз арганічную ўплеченасць элементаў розных форм тэатральнай і паратэатральнай творчасці (ад батлейкі да агітбрыгады). Непадрыхтаванаму глядачу было нават цяжка зразумець, дзе адбываецца проста гульня, пародыя, дзе лагодны гумар, дзе "сур'ёзная гаворка", а дзе проста сарказм.

Тэатр "Жывая планета", адзін з вядучых народных тэатраў краіны (сярод шматлікіх прэміі і іншых узнагарод згадаю толькі апошняю — лаўрэат першай прэміі Рэспубліканскага фестывалю "Спадчына"), уяўляе сабой вельмі нават "аскетычную" структуру. Так, акцёры за сваю працу не атрымліваюць грошай, тэатр адмаўляецца ад супрацоўніцтва са спонсарамі і ад удзелу ў камерцыйных праектах (згаджаецца выязджаць у замежныя гасцэролі толькі ў выключных выпадках). Таму можна з упэўненасцю сказаць, што ў аўдыторыях, дзе з'яўляецца "Жывая планета", з'яўляецца і чыстае пачуццё прыгажосці (зразу мела, у розных формах), да якой не прымяшваецца кан'юнктура або эстэтычнае махлярства.

Перад спектаклем у той жа зале праходзіла нейкая дужа сур'ёзная канферэнцыя, удзельнікі якой працягвалі рэгістрацыю ў фае. Спектакль пачынаўся з "раёшняй часткі" — і ў публіку, што стаяла ў чаканні імпрэзы, увярталіся скамарохі, якія закруцілі ў вірлівых народных танцах і гульнях і разгубленых глядачоў, і адказных дзядзькоў з канферэнцыі. Ужо ў зале распачалася "гульня ў кірмаш", дзе ў акцёраў-скамарохаў, працьпачышы верш або праспяваюшы песеньку, можна было вытаргаваць цукеркі, абаранкі, печыва. Амаль магічныя ўдары бубна, якія заклікалі акцёраў-скамарохаў на сцэну, разрэзвалі час і прасторы на гульню ў рэальнасць і проста гульню на сцэне...

Сярод акцёраў, якія "ажыўлялі" кніжных герояў, варта адзначыць ігру Сержука Мінскевіча. Ён выконваў галоўныя ролі ў абедзвюх п'есах (Яўхім у "Мікітавым лаці" і Прымак Максім). Віртуозны жанглер з лагемамі, дыскурсамі, канцэптамі, іншай квазіэстэтычнай набрыддзю, пасляховыя палюнічы з "дэманамі Масквела", рафінаваны скандаліст на навуковых канферэнцыях і адзін з заснавальнікаў постпостмадэрнавага транслагізму Сяргуж, пераўвасобіўшыся ў вясковых мужыкоў, лётаў з пугай за дачкой і жонкай, сварыўся са сваёй і чужой радзінай, выклікаў экспрэсійнай праставатаццю смех і слёзы ў глядачоў. Сусед па крэсле заўважыў: "Пэўна, хлопец толькі што з вёскі прыехаў"...

Аляксандру Самуленку праз вобраз Мікіты ўдалося перадаць пачуцці "маленькага" чалавека, які не можа дасягнуць сваёй мэты — узаемнасці ў каханні. Шчырасць пачуцця з вялікай доляй іроніі выяўлена ў адносінах паміж Зоськай (Ларыса Мікуліч) і Саўкам (Вадзім Целеш). Ніколі не ўпусціць свайго, аднак шчыра жадаюць добра сваім дзецям кабеты Дар'я (Света Байрамава) і Грыпіна (Алена Прышчэпава). Запомніліся глядачам мікраролі Брыя Байрамава, Сяргея Дзяніса-

ва, Віктара Крукоўскага (скамарохі). Захапляла ювельная адточанасць масавых сцэн, якімі так славіцца тэатр.

У другой частцы спектакля — "Прымаках" — глядачы пазнаёміліся з рэзім Трахімам (Вадзім Целеш), згоднай на кампраміс Даміцэляй (Святлана Байрамава), хітраватай Паланей (Ліка Метэ), абаяльнай Мацейкам (Аляксандр Глусты), падхалімам соцкім (Мікалай Казлячка), маніякальна самаўпэўненым раднікам (Сяргей Прышчыц).

Праца тэатра "Жывая планета" на сённяшні дзень пачынае рабіцца актыўным эпіцэнтрам эстэтычнага поля ці не ўсяго горада. Мала хто з сучасных і самадзейных калектываў можа сабраць вялікую залу глядачоў і зрабіць кожнага з іх сутворцам. Цяжка працаваць на сцэне, аднак яшчэ складаней "куларная" дзея, у якой перамяшваецца шматгадзінная напрацаванасць і няўрымслівая імправізацыя.

Алесь ТУРОВІЧ

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота Г. ЖЫНКОВА

КАЛЁКВІУМ З ХАЙНРЫХАМ НОЕМ

ДА 75-ГОДДЗЯ БАЎХАЎЗА

У невядлічкім гарадку Боргхарце (Паўночны Рэйн-Вестфалія) жыве і працуе былы выпускнік сусветнавадомага БАЎХАЎЗа, вучань Васіля Кандзінскага Хайнрых Ной. Белы "мерсэдс" імчаў нас на сустрэчу з мастаком па шляху, абалал якога плылі дбайна дагледжаныя нівы, цудоўнейшыя астраўкі прыроды. Міхволі думалася, што тут наўрад ці ўзнікла б у яго жаданне пераўтварыць нешта дзеля "светлай будучыні" без дазволу гаспадароў гэтай зямлі. І, вядома ж, зноў і зноў прыгадваўся гісторыя БАЎХАЎЗа, лёс яго выкладчыкаў, наша мастацтва 20-х гадоў, падабенства і рознасць ідэй: сёлета цывілізаваны свет адзначае 75-годдзе БАЎХАЎЗа, заснаванага германскім архітэктарам Вальтэрам Гропіўсам.

Назіраю наваколле: старая чырвоная дахаўка, "фахэркі", гарманічнае суіснаванне новай пластыкі, дызайну разам з эстэтыкай мінулага. І лаўлю сябе на думцы, што тут пераемнасць традыцый большая, чым здавалася мне яшчэ гадоў дзесяць таму. Новае, узнікае на пачатку стагоддзя, не стала разбуральным фактарам для помнікаў мінулага гэтай краіны, не знішчыла агульначалавечыя здабыткі. Мастацтва рэальнага авангарда імкнулася абудзіць жывую пераемнасць традыцый, без штучнасці і палітызацыі. Гэта была спроба адрадыць прагу людзей да дасканаласці, як бы тэорыі мастакоў-эксперыментатараў не падабаліся шырокаму колу.

Нашаму творчаму асяроддзю, як нікому, не хапае дыялога з тагачаснымі мастакамі, веданні эмацыянальнай матэрыі іх творчасці. Таталітарызм глушыць ідэі сцвярдальнікаў новага мастацтва, пуская плёткі аб натуральнай яго смерці, арганізоўваў рэпрэсіі супраць мастакоў. Час не пакінуў занатаванага вопыту, імёны многіх аўтараў дарэмна шукаць у энцыклапедыях і на вокладках альбомных выданняў. Сінтэзаваны ідэалагічны пачварны вобраз мастака-наватара, архітэктара яшчэ не разбураны.

Я адчуваю важнасць моманту сустрэчы, бо ніякая выдавецкая прадукцыя не заменіць непасрэднага кантакту з чалавекам, настаўнікам якога былі Васіль Кандзінскі, Ёзэф Альберс, Міс ван дэр Роз і іншыя...

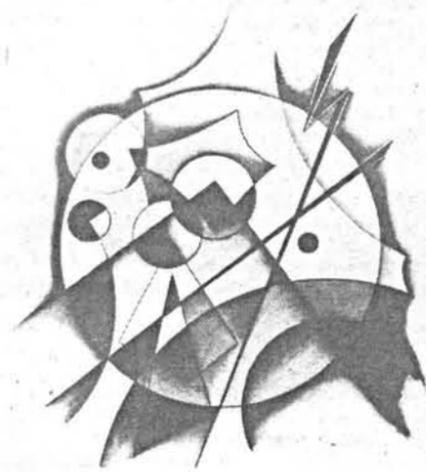
Вось і царкоўны шпіль Богхарста, які дамінуе над маленькім гарадком. Дом мастака. Мадэль светаўспрымання? З першых крокаў адчуваеш моцную энергію, уласціваю памяшканню, дзе плённа працуюць, а не імітуюць творчую дзейнасць.

Па лесвіцы спускаецца мастак. Найперш звяртаюць увагу ветлівыя, здаецца, абсалютна

шчырыя вочы. Жывая ўсмешка на твары, вельмі энергічная паходка для чалавека 1911 года нараджэння. Звычайны чалавек, ні кроплі чыноўніцкага снабізму, уласцівага асобным нашым мастакам. Ёсць адчуванне, што бачыліся мы неаднойчы, і я прышоў, каб чарговы раз пацуць ад яго адказы на накопленыя праблемы. Вакол рэчы, зробленыя мастаком: графіка ў вялікіх рамах, вітражы, дробная пластыка, архітэктурныя праекты. Сам дом спраектаваны, каб было дастаткова светла і ўтульна. Усё функцыянальна падпарадкавана найлепшаму ўспрымання твораў.

Займаем крэслы пластыкі БАЎХАЎЗа і пачынаем знаёмства. Нас прадставіла мастаку арганізатар сустрэчы спадарыня Хітвіц Шульц-Ветэндорф, чый партрэт працы Ноя я бачыў раней.

Доўга мастак з вялікай павагай распавядаў аб сваіх настаўніках-майстрах (такія адносіны да выкладчыкаў не выхаваны, на жаль, у нашага цяперашняга і былога студэнцтва). Асабліва вялікі ўплыў на Ноя аказалі ідэі Васіля Кандзінскага, добрая памяць пра якога не змяняецца з пражытымі гадамі. Уразіла шырыня праблем, якія спрабавалі вырашаць навуцэнцы разам з выкладчыкамі. Кола іх інтарэсаў

Навал'ніца. 1946 г.

выходзіла далёка за межы ўласна формаўтварэння, таму, відаць, і спадчына аказалася жыццяздольнай. Вялікае значэнне меў і дзяржаўны статус БАЎХАЎЗа; наўрад ці атрымаліся б такія выніковыя эксперыменты, абаліраючыся толькі на прыватную падтрымку, залежную ад рынкавай кан'юнктуры. Але менавіта дзяржаўны талітарызм спыніў дзейнасць мастацкай камуны. Ідэі ж наватараў стагоддзя не зніклі і сёння, яны з'яўляюцца творчай глебай для мастакоў, дызайнераў, архітэктараў. Хайнрых Ной шкадуе, што зараз людзям бракуе пацуцця. Імкненне да бестурботнага спажывання не стымулюе інтэлектуальную патрабавальнасць.

Яго вельмі цікавяць краіны на ўсход ад Германіі. Але там ён ніколі не быў, ніколі не выступаўся (дарэчы, мінскі Дзяржаўны мастацкі музей плануе выставу Хайнрыха Ноя восенню наступнага года). І толькі асоба В. Кандзінскага была для баўхаўзаўцаў мостам да іншай ментальнасці.

Мастак прыгадваў і сваё дзяцінства: як цяжка давалася школьная адукацыя і як БАЎХАЎЗ абудзіў у ім энергію да вучобы, да творчай дзейнасці. Шкада, што шмат часу прайшло са студэнцкіх гадоў і цяжка падтрымаць сувязі з аднакурснікамі. Складана траціць яму час і на працяг знаёмстваў з мастакамі. Галоўная задача — працаваць, бо вельмі багата яшчэ ідэй, праектаў.

Мае спадарожнікі тым часам адказвалі на пытанні каларыстычнага тэсту, вынайзенага самім мастаком і апрабаванага на працягу дзесяцігоддзяў. На аснове вынікаў гэтага тэсту Ной стварае псіхалагічныя партрэты, якія складаюцца з двух частак: тэксту і непасрэдна малюнка. Аб такой метадыцы выдадзена мастаком кніжка.

Было ў мяне пытанне аб стаўленні мастака да экспрэсінізму. Гэты перыяд выклікаў на нашай кафедры мастацтвазнаўства ў Беларускай акадэміі мастацтваў неаднаразовыя дыскусіі. Але свет геаметрычнай пластыкі так захапіў і кіраваў зместам гутаркі, што гэтану пытанню не знайшлося месца. Мастак дэманстравалі свае ілюстрацыі да музычных твораў, якія спецыяльна пішуцца і дасяляюцца яму кампазітарамі з розных краін свету; да лірычных вершаў Эдварда Мэрыке. Надзвычай важнае месца займае ў працы кожнае слова, яго адценне, суадносіны. І гэта адбываецца ў колеры і пластыцы. Кожны элемент творчасці павінен несці сэнс, быць адлюстраваннем асобы.

Напрыканцы размовы мастак, акрамя альбомаў, падараваў мне копію свайго рукапісу

Хайнрых Ной.

"Хайнрых Ной і ідэі навучальнай майстэрні". Тут змешчаны гэрэтычныя прыцыпы дзейнасці, структуры, пабудаванай на вопыце БАЎХАЎЗа, зразумела, суадносна з новымі ўмовамі. Ноя цікавіць водгук на сваю творчасць з боку студэнтаў, мастакоў, крытыкаў з Беларусі.

Прышоў час развітвацца. Фатаграфуемся. Набытая ў мінскай камерцыйнай краме фотакamera ў найбольш адказны момант мае звычай да збоў. Але гэты раз яна не падводзіць. Хайнрых Ной доўга махае ўслед, аж пакуль было відаць яго з нашай машыны...

Праз некалькі дзён у мюнстэрскім Ландэсмузеі я бачыў вялікую рэтраспекцыю твораў Хайнрыха Ноя. Яна размясцілася па ўсім першым паверсе вялікага будынка. Тут былі студэнцкія малюнкi, рэалістычныя замалёўкі перыяду другой сусветнай вайны, пасляваеннае цытаванне матываў сваіх выкладчыкаў і той уласны стыль, які немагчыма зблытаць з іншымі. Ён знойдзены і пацверджаны, у ім жыццёвы стваральны шлях.

Міхась БАРАЗНА

ГАДАРА

(Пачатак на стар. 8)

Табе да нас?! А Ён? Добранькі! А Ён іх — у свіней! І свінні патанулі!

— Да-а-а, свінні патанулі...
— А вы хочаце паклікаць Яго! Ну, паклічце — Ён вас давядзе! — Свінапас падаў камень нагой, шпунруў яго і рушыў прэч. Мужчыны кінуліся следам:

— Не слухай ты нас, дурных.
— Мы што, мы — абы сказаць. Узбрыло ў галаву...

— Дык вось, — рэзка спыніўся свінапас, — няма чаго пераліваць з пустога ў парожняе. Марш па хатах! Заўтра будзеце ў мяне ўкалваць, каб дурное ў вашыя галовы не лезла.

— Добра-добра. Будзем. Толькі ты не злуйся.

Бацька ішоў да веснічак, і Янка ссуноўся на зямлю каля паркана, прытуліўся да яе, як туліцца да зямлі спуджаны заяц, гатовы ўсё ж у любую хвіліну бліснуць пятамі.

Янка вобмацкам прыскаў лапушнік да Міцькавага цела там, дзе той паказваў, і яму здавалася, што ў яго таксама страшэнна баяць рукі-ногі. Хаця ніхто яго сёння і не лупцаваў. Яму сёння неяк пашэнціла ўнікнуць лупцоўкі.

— Не пайду дахаты, — енчыў Міцька.
— Нізавошта не пайду. Што я яму зрабіў, свінапасу праклятаму? А тым усім? Як не раздэрлі на кавалкі... Самі паспрабавалі б утрымаць шалёны гурт.

— Не думай пра гэта, — параіў Янка, — не паправіш.

— Не паправіш, — хліпаў Міцька. — А ўсё Ён! І чаго прывалоўся да нашых свіней? Столькі бяды нарабіў!

Янка прамаўчаў. Ён глядзеў у цемру і бачыў... Ягоныя вочы. Вялікія, спакойныя і... дакорлівыя. Цяпер у іх было не адно, а шмат пытанняў. Яны плылі адно за другім з Ягоных вачэй, і ні на аднае з іх Янка чамусьці не ўмеў адказаць.

— Хто яго прасіў сюды? — заенчыў зноў Міцька.

Янка ачуўся і злосна, быццам не хто іншы як Міцька перашкаджаў адказаць яму на тэя складаныя пытанні, крыкнуў:

— Ды сціхні ты!
Вочы зніклі. Быццам напалохаліся ягонага крыку. Янка з палёгкай уздыхнуў. Трывога адышла, ніхто ў яго болей ні аб чым не пытаўся і не трэ было пакутаваць над адказамі.

— Тыя б'юцца, ты крычыш, — падхапіў знянацку Міцька. — Досыць ужо! Досы-ы-ць!

І — рынуўся стоць галавой уніз. Як яшчэ Янка паспеў падставіць яму нагу. Той паваліўся, а Янка схопіў сябра за крысо кашулі. Кашуля затрашчэла, але Міцьку ўтрымала. Міцька ляжаў ніцма на траве, скуголіў, енчыў і дзёр траву рукамі. Янка штурхануў яго ў бок:

— Досыць качацца — пайшли!
— Кулы? — ускінуў Міцька галаву. — Да свінапаса? Ненавіджу! Мне і раней за ім жыцця не было, а цяпер зусім заб'е. Другіх слоў не ведае, як толькі: "Дзядура скуру!" І за што яго толькі гэтак любяць?

— Любяць? Баяцца Таго, хто дэмануў выганяе, за сваіх свіней трасуцца — вось і любяць. Любоў гэткая...

Янка замоўк: свінапаса ён таксама не любіў і баяўся — б'ецца часта.
— Ну, ладна, пайшли, — падняўся Янка. — У хату цябе мамка не пусціць

— свінапаса пабаіцца, а ў хляве месца знойдзем. Паспіш. Там цёпла.

Яны паволі падымаліся на ўзгорак, дзе стаяла Янкава хата, якая ў цемры была падобная цяпер на нерухомага агромністага і страшнаватага звера. Янка раз-пораз спатыкаўся, і тады вада выплэхвалася з вядра на ягоныя парэпаныя ногі, апыкала іх. Раптоўна яны як не зачэпіліся за чалавека, які стаяў каля паркана і трымаўся за яго. Адхінуліся і не далі лататы толькі таму, што Янка нёс ваду, а Міцька ледзьве валок ногі.

— Не бойцеся, — азваўся чалавек. — Я не зраблю вам благага.

Ягоны голас быў спакойны, трохі стомлены, але добры, хаця і зусім незнаёмы.

— Хто ты? — запытаў Янка і здрыгнуўся ўсім целам — пазнаў незнаёмага. Па кудлатай галаве, па зарослым вала-самі твары ён пазнаў гэтага чалавека, якога баяўся на чамі, якім яго пужалі, калі ён каго не слухаўся, якога баяліся ўсе. Упершыню Янка быў гэтак блізка ад яго і мог разгледзець ягоны твар. Твару, уласна кажучы, і не было відаць — адно валассё, у якім дзесьці там, на глыбіні хаваліся вочы.

— Не бойцеся, — паўтарыў чалавек.

— Ты больш не б'ешся? — запытаў Янка дрыготкім голасам. — Ты... ужо... не шалёны?.. Ты больш не будзеш выць па начах?

Янка не убачыў, а адчуў, як чалавек недзе там, пад густым валассём, што гадамі расло на ягоным твары, як ён... усміхнуўся. І Янку чамусьці зноў захацелася заплакаць. Зусім без прычыны.

— А Ён куды пайшоў? — раптам немаведама навошта запытаў Янка. — Ён больш не вернецца?

— Не ведаю, — ціха адказаў чалавек.

— Не ведаю. Напэўна, прыйдзе, але трэба, каб мы самі таго пажадалі.

— А свінапас? — запытаў Янка і адчуў, як побач уздрыгнуў Міцька.

Але чалавек быццам не пачуў яго — казаў далей:

— Вельмі трэба, каб мы пажадалі

быць з ім. Разам з вучнямі Ён паплыў ад нас, але я сэрцам чую: вернецца.

— А свінапас?! — паўтарыў сваё Янка.

— Горка, што мы не прынялі Яго. Вельмі горка. Але калі прымем — Ён вернецца. Ён сказаў нам: ідзіце і кажыце людзям, хто вылучыў вас. Мой сябра пайшоў. І я... пайду... Мне б толькі вады... Я вады шукаю...

Янка паспешліва падаў яму вядро з вадой. Чалавек доўга піў, адарваўся ад вядра, зноў нагнуўся, зноў піў, потым уздыхнуў:

— І вада наша смярдзючая, і паветра смярдзючае... Адно слова — Гадара...

— А свінапас?! —

— Ды што ты заладзіў: свінапас ды свінапас... Іхні час мінаецца вельмі хутка, а час Справядлівага чакаюць вечнасць. Добра, хлопца, напай ты мяне — дзякуй. Да раніцы мне трэба выйсці з Гадарынскай зямлі, бо для многіх тут я яшчэ шалёны — забіць могуць. Мне ж яшчэ жыць трэба. Мне сведчыць трэба, як Ён таго хоча. Мне трэба набліжаць Ягоны час.

І чалавек ступіў у цемру. І праз некалькі крокаў яна атачыла, схавала яго — адно чуліся ягоныя спакойныя, упэўненыя крокі.

— Я з табой! — раптоўна гукнуў Міцька.

Крокі сціхлі, але чалавек не адзваўся — чакаў.

— Я з табой! — І Міцька, як сляпы выцягнуўшы наперад рукі, кінуўся следам. — Я з ім! — кінуў адно Янку паверх пляча, і пакуль той апамятаўся — Міцька знік з вачэй.

Іхнія крокі хутка расталі. Янка услахоўваўся ў цемру, углядаўся ў яе — і нічога не чуў, не бачыў. Раптоўна з процілегла боку, ад магільніка данеслася ціхае, жаласнае вышчэ. Яго падхапіў мацнейшы голас, і яны зліліся ў адзін. Яны то заціхалі, то мацнелі, то заліваліся на лад нейкай балотнай птушкі, то пагрозліва пераходзілі ў воўчае вышчэ, то цішэлі і тады нагадвалі пляч немаўляці, якое надоўга пакінулі ў зыбцы без нагляду.

ВАСІЛЮ
КАРПЕЧАНКУ — 70

Васіль Карпечанка родам з вёскі Будзішча Чачэрскага раёна. Вучыўся ў Навабеліцкім лесатэхнічным тэхнікуме. У гады вайны быў тройчы паранены, пасля дэмабілізацыі настаўнічаў. У 1952 годзе скончыў Гомельскае педагагічнае вучылішча, у 1957-м — беларускае аддзяленне Магілёўскага педагагічнага інстытута. Працаваў загадчыкам аддзела пісем, адказным сакратаром рэдакцыі Магілёўскай раённай газеты (1957—1958). У 1959—1986 гадах — дырэктар, настаўнік беларускай мовы і літаратуры, намеснік дырэктара па ваенна-патрыятычным выхаванні Рэчкаўскай сярэдняй школы Магілёўскага раёна. У друку выступае з 1953 года. Дэбютаваў зборнікам для дзяцей «Сонейка ўзышло ў 1961 годзе. Пасля гэтага выдаў яшчэ некалькі кніг для маленькіх і дарослых. Вышюем Васіля Васільевіча з 70-годдзем! Жадаем яму далейшых жыццёвых і творчых поспехаў!

“ДЗЕЦІ НЕ ЎМЕЮЦЬ МАЛЯВАЦЬ ДРЭННА”

Пад такім дэвізам у канцы мінулага года, а дакладней — 28 снежня ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі адкрылася ўнікальная выстаўка работ школьнага аб'яднання “Лідзяне” г. Ліды. Яе ўдзельнікі — выкладчыкі і вучні СШ № 14, якія прапаноўваюць калія трохсот твораў рознага жанру. Гэта жывалік, графіка, мініяцюрная скульптура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і габелен, іншыя мастацкія вырабы, створаныя дзецьмі пад кіраўніцтвам вопытных педагогаў Алены Гаўрык, Наталлі Вараксы і іншых. Разам з лідчанамі ў гэтай выставе прымаюць удзел навучэнцы Німанскага ПТВ-116 Бярозаўскага шклявазда “Неман”. Упершыню сваю творчасць шырокай публіцы вучні лідскай школы і настаўнікі паказалі на выстаўцы, якая была арганізавана з выпадка адкрыцця ў Лідзе карціннай галерэі. Гэта была сумесная выстава калектыву школы з вядомымі майстрамі выяўленчага мастацтва Рэспублікі Беларусь, такіх, як народныя мастакі У. Стальмашонак, А. Кашкурэвіч, заслужаныя дзеячы мастацтваў У. Гоманаў, У. Рэй і інш. Дэбют лідчан прайшоў з вялікім поспехам. На выставе пабывалі не толькі жыхары г. Ліды, але і госці з Амерыкі, Канады, Аўстраліі, Германіі, Літвы, Расіі і іншых краін. У Гродне школа выступала як самастойны творчы калектыв. І зноў — поспех. Школа прымала ўдзел у двух міжнародных конкурсах, што праходзілі ў Італіі і Чэхаславакіі. Іх вынік — чатыры вучні ў сталі дыпламантамі, а сямякласнік А. Лісоўскі становіцца пераможцам конкурсу ў Чэхаславакіі і атрымлівае вышэйшую ўзнагароду — сярэбраны медаль “Лідзкая Ружа”. Мінская выстаўка лідчан — цудоўны падарунак вучням і настаўнікам нашай сталіцы. Арганізатары выставы спадзяюцца, што іх творы прынясуць радасць не наведвальнікам, што яна паслужыць адраджэнню нашай нацыянальнай культуры. Выстаўка арганізавана па ініцыятыве Лідскай гарадской арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны (старшыня Міхась Мельнік) пры актыўным удзеле і падтрымцы лідскіх гарвыканкама і райвыканкама, аддзела адукацыі гарвыканкама, лідскіх дрэваапрацоўчага аб'яднання (дырэктар Віктар Бурый), піўзавода (дырэктар Уладзімір Юфа), малага прадпрыемства “Тонус”. І тое, што на адкрыцці выстаўкі разам з выкладчыкамі і вучнямі прыехалі намеснік старшыні Лідскага гарвыканкама Мікалай Чарнышоў, старшыня Лідскага райвыканкама Уладзімір Цімчанка, загадчык аддзела адукацыі гарвыканкама Аркадзь Мазоўка, генеральны дырэктар “Тонуса” Сяргей Цыгай, перш за ўсё пра тое, якую ўвагу надаюць пытанням нацыянальнага адраджэння кіраўнікі мясцовых органаў улады, прадпрыемстваў і камерцыйных структур г. Ліды. Хочацца падзякаваць усім ім за цудоўны падарунак і запрасіць вучняў і настаўнікаў г. Мінска, усіх хто цікавіцца мастацтвам, наведаць гэтую цудоўную выстаўку. Закрываць выстаўку адбудзецца 20 студзеня. Даведакі па тэл. 33-05-49.

В. АНТОНАЎ

Пераклады

Мамчыла Джэркавіч — вядомы сучасны сербскі паэт старэйшага пакалення, баец нацыянальна-вызваленчай арміі Югаславіі ў гады Другой сусветнай вайны. Яго пяру належаць звыш дзесятка кніг паэзіі. Неаднойчы друкаваліся яго вершы і ў Беларусі, дзе ён бываў госцем па асобаму праву: Джэркавіч — адзін з самых актыўных перакладчыкаў беларускай паэзіі ў Сербіі. Маленькая паэма “Масліна ў бары” — змястоўна і стылістычна характэрны для гэтага таленавітага паэта твор.

Ніл ГЛЕВІЧ

Мамчыла ДЖЭРКАВІЧ

МАСЛІНА Ў БАРЫ

I
Мая маці і масліна —
неўміручасць жыцця,
вясомая плынь тварэння.

Мой бацька і масліна —
два злучаныя ствалы,
на якія свет абавіраецца.

Масліна і я — новы атожылак,
працяг любові
пад сонцам паўднёвым.

Рукі, што збіраюць плоды,
рукі сястры, рукі дзявочыны,
рукі, рукі, рукі маці...

Маслінавыя галіны, лісце, ствол,
нарасці, карніне...

Сіва-зялёныя маслінавыя вянкі
узносяць славу быццо,
убіраюць у сябе дотыкі вечнасці.

Найдаражэйшая з жанчын
вясну паклікала,
быццам квет масліны —
вечнай прагай,
што поўніць душу,
што будзіць пачуцці.

Масліна і маці —
адзінае святое полмя,
якое час не гасіць.

II
Масліна —
дрэва, што мяне жыцьцём,

Масліне, пра якую ідзе гаворка, згодна сцявяджэнням вучоных, звыш 2500 гадоў.

нектар для вуснаў,
семя тварэння...
Дрэва, што адольвае тыранаў і самазванцаў,
абывае да перамогі і паражэнняў,
дрэва, што падпарадкоўваецца адзіна сабе.

На бацькоўскім котлішчы ў Рапу,
дзе выток шматлікіх цяжкасцей,
якія дасюль цякуць праз маё жыццё,
чэрпаў я з вялікага каменнага посуду
плоды, сабраныя маёй маці,
каб былі пачастункам на трапезе
з хлебам нашым, садавінай паўднёваў...

Масліна — найсалодкі харч
пасля матчынага малака,
якім быў узгадаваны,
каб чалавеку быць чалавекам...

Маці мая ў масліну ўвасобілася,
у карніне, з якога выбіраецца парастак
і гойдаецца нястомна пад ветрам
між морам і небам, пад старым Румам,
між тым, што мінаецца, і вечным.

Да таго дрэва хілюся, як маці на грудзі,
тое дрэва гоіць мне раны новыя як старыя,
ачыпчае ад чэмеру едкага слова,
гняўліваеца лагоднаю пакрывае,
і дзялягды сваім лісцем не засціць...

III
Ствол маслінавы на Поўдні ў Бары,
дзе мой дух абнаўляецца —
як сусвет, які не мае пачатку.

У шэсцьдзесят трэцім годзе
гэтага тужлівага веку
да таго дрэва апошні раз
прыхінулася летнім днём мая маці,
памілавала вечны ствол на Міровіцы,
а калі выпрасталася ад Масліны, папыталася:

“МЫ ШУКАЕМ НОВЫ, СВЕТЛЫ ВОБРАЗ САМІХ СЯБЕ...”

(Пачатак на стар. 5)

Вельмі цяжка было зарыентавацца ў культурнай прасторы былога СССР. Але прыходзіць час вяртання дамоў, і мы пачынаем, пачалі ўжо гэты шлях вяртання. Нацыянальная культура ў нейкім сэнсе ёсць домам душы, у якім адбываецца наша духоўная біяграфія.

— Тут мы зноў мусім узгадаць пра беларускасць як “элітарнае” пачуванне. Якім чынам беларушчына можа быць запатрабавана ўсім грамадствам, а не толькі яго метафізічнай элітай?

— Стан грамадскай свядомасці на Беларусі зараз такі, што шмат што прадчуваецца людзьмі самых розных сацыяльных груп. Вельмі цяжка гэтае прадчуванне нейкім чынам сфармуляваць — яно пакуль безназоўнае. Мы дайшлі да тае кропкі, калі назапашанне першаапа свядомасцуваральнага матэрыялу — палітычных змен, беларусізацыі асветы, тэлебачання і радыё, і г. д., — можа стварыць крытычную масу, якая выбухне сапраўднай ланцуговай рэакцыяй у грамадскай думцы. Невядома, калі гэта адбудзецца — праз год ці болей, — але, прынамсі, працэс самаатааасамлення з цягам часу будзе рабіцца больш беспакутным і выклікаць у чалавека пачуццё палёгкі, а не самотнасці. Яшчэ два-тры гады таму пераважалі стэрэатыпы негатыўнага ўспрымання людзей, якія гаварылі па-беларуску, і “беларусы” адчувалі сябе пакутнікамі, “лішнімі” людзьмі ў грамадстве. Цяпер знак самаідэнтыфікацыі мяняецца — з адмоўнага на станоўчы. Цяпер прылічэнне сябе да “беларусаў” будзе выклікаць у чалавека ўнутраны ўздыв, а не пагружэнне ў падсвядомасць. Праз нейкі час беларусы не трэба будзе абараняцца на кожным кроку, як гэта адбываецца цяпер...

Увогуле дзеля чаго нам патрэбна нацыянальнае адраджэнне? Мабыць, найперш дзеля таго, каб пераадольваць нашу недастатковасць як асоб, уладкаваць найперш сваё асабістае духоўнае жыццё. Мы імкнёмся да новай сферы пачуццяў, хочам спазнаць станоўчыя эмоцыі.

Калі заўгодна, мы шукаем новы, светлы вобраз саміх сябе. Гэта можна назваць і інакш — як пераадоленне комплексу нацыянальнай непаўнаваартаснасці. Бо ў мастацкай культуры зафіксавана німаля адмоўных самахарактарыстык і пачуццяў беларуса: прыніканасць, затурканасць, зневажанасць збоку... Гэтыя адмоўныя самаацэнкі склаліся ў агульную адмоўную канстанту светаўспрымання, замест таго, каб быць часовымі, сітуацыйнымі...

Апроч таго, павінны быць усвядомлены інтарэсы нацыі, у тым ліку, як гэта ні парадасална, і інтарэсы калектывна-эгаістычныя. Яны ўзнікаюць тады, калі з’яўляецца грамадзянская супольнасць. Тады ўзнікаюць групавыя грамадзянскія інтарэсы, якія інтэгруюцца ў інтарэсы нацыі, што мае прадстаўляць дзяржава. У нас ёсць дзяржава, але ёй няма пакуль чаго прадстаўляць, бо грамадзянская супольнасць як такая яшчэ не крышталізавалася. Да ўсвядомлення эгаістычных нацыянальных інтарэсаў нас даюна падштурхоўвае знешняя сітуацыя. Нас прызналі заходнія краіны — і прызналі мэстава, каб падштурхнуць да ўладкавання сваёй дзяржаўнасці. Толькі пасля таго, як гэта адбудзецца, Запад зможа дыферэнцыраваць сваю знешнюю палітыку адносна рэспублікі былога СССР.

Калі нас у чарговы раз не захопяць, пакінуць “самім сабе”, дык сітуацыя будзе правакаваць беларусаў да самавызначэння.

— Ці не занадта схематызаванае ваша бачанне перспектывы Беларусі? Усё-такі ідуць рэальныя культурныя працэсы, дзе нельга прадказаць абсалютна ўсё, у якіх магчымых і страты...

— Так, не выключаны і страты, новыя страты, таму што культурная прастора Беларусі адкрыта як на Усход, так і на Запад. На маю думку, можна чакаць з’яўлення новых унутраных эмігрантаў — яны ўжо ёсць, — якія будуць жыць у іншых культурных прасторах, фізічна прысутныя тут, у Беларусі. Гэта найперш тычыцца людзей з тонкай душэўнай канструкцыяй, г. зв. эліты, для якое важным крытэрыем

“Як трымаецца вякамі, спадарожніца мая,
і дасюль квітнееш любоўю нараджэння?...
Дарагое дрэва, святое дрэва,
колькі разоў ты мяне накарміла,
колькі разоў ад сцюжы ты мяне абараніла...
Бывай жа, болей не змагу прыйсці,
нейкая іншая вечнасць мяне гукча...”

I гэтак сталася: адышла на покліч,
які распазнала толькі яна.
Зсталася зелянец масліна,
вечная масліна на Міровіцы ў Бары...

IV
Звыпадчуванне вырабіла тыя ніці,
якія ткуюць тую тканіну,
што пачынаецца з караня, каб мець працяг,
каб доўжыўся шлях, каб вечнасць не згасала,
каб не слабеў плод, каб прарастала семя
майго роду, маіх напчадкаў...

Неспатольная прага па Поўдню,
як спелыя масліны ўвосень,
калі выліваюцца паўднёвыя дажджы
над Міжземнамор’ем
і засыпаюць Бар сваім ззяненнем, сваёй песняй,
сваімі кроплямі, сваім шэптам, прылівам —
паўднёвы дождж прыходзіць струменямі,
што абліваюць і мітуюць
вечную масліну на маёй радзіме.

Ствалы квітнеюць у маім сне і наяву,
іх карніне разгаліноўваецца ў духу,
які нервы ў целе.

Магчыма, вечнасць таго дрэва аберагае мяне
ад пылу, што асядае скрозь на ўсё жывое
і ад таго, што можа стаць марным.

V
Жанчына мужчыне, што галіна ствалу,
што цвет плоду
і даброта дому, мір зямлі, вечнасць жыцця,
і каб напітанне водарам сваім як масліна,
і каб зрэдку гарчыцы мужчыне,
каб яго жаданне не затухала,
каб яго каханне не панела —
ад празмернай пяшчоты...

Масліна і мая маці —
гады, пералічаныя ў кос вянку,
у пакуце народзін свету,
у ствале, у карнінях, у надзеі,
у галасах далёкіх, адеўтных,
якія можа пазнаць
нехта некалі, недзе...

У карані і ствале,
у плодце масліны
вечнасць пакінула
сляды...

Бар — Бялград, май 1988

З сербскахарвацкай мовы пераклала
Галіна ТВАРАНОВІЧ

прылічэння да культуры з’яўляецца інтэлектуальнасць тэкстаў, на якіх яна базуецца. (Хоць ў выбары культуры, на мой погляд, больш істотным з’яўляецца не інтэлектуальны, а экзістэнцыяльны крытэрыі).

Само Адраджэнне — глабальны праект станаўлення нацыі, спроба дабудаваць саміх сябе, стварыць больш шырокую прастору камунікацыі, праз якую можна будзе пазбавіцца адмоўных эмоцый, набыць пачуццё акрыленасці. Эфект адраджэння падобны да з’явы індукцыі: дзякуючы ёй, творца самаўзмацняе свой творчы патэнцыял. Многія на Беларусі зараз чакаюць правадыра (а шмат хто і прымакаў ужо) — “прыйдзі, з народу нашага прарок”. Але гэта пасіўнае чаканне, бо мы такім чынам свае праблемы перакладаем на нейкага гіпатэтычнага чалавека. Мне здаецца, што вырашыць свае праблемы і пазбавіцца комплексу непаўнаваартаснасці можна, і не выклікаючы прарока...

— Такім чынам, па-вашаму, лёс і вартасць Адраджэння вырашаецца галоўным чынам не на ўзроўні грамадства, а на ўзроўні нашых асоб, нашых творчых здольнасцей?

— Тое, што павінна адбыцца ў беларускай культуры, можна растлумачыць, выкарыстаўшы вобраз каштоўнага каменя, напрыклад, бурштыну. Калі глыбу бурштыну апрацаваць, кошт яго павялічыцца ў некалькі дзесяткаў разоў. Дык вось, сёння мы маем бурштын, які заведца беларушчынай, але прадставіць гэты бурштын свету трэба ў выглядзе вагнага вырабу. Народы, якія жывуць вакол нас, ужо зольшлага апрацавалі свае “камяні”, стварылі аформілі свае нацыянальныя культуры. Наш культурны “камень” пакуль што як след не апрацаваны; гэта, хутчэй, загатоўка, чым гатовы выраб. Спробы апрацаваць яго былі — у М. Багдановіча, М. Гарэцкага, У. Караткевіча, В. Быкава... Зараз патрэбны тонкі і напружаныя духоўныя інтуіцыі, каб трапіць на той вобраз, які толькі нейкімі рысамі і ледзь-ледзь праглядаецца на гэтым неапрацаваным камяні...

"ЗОРКІ" НА ВЕЧАРЫНУ

Нашы святы гукаюць ды выгукваюць нашы праблемы. Святакаванне акцёрскіх юбілеяў на сцэне Нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы на каталіцыя Каляды 25 снежня мінулага года мела на ўвазе, мовячы вобразна, надаць бляску беларускім акцёрскім зоркам, зладзіўшы для іх і з іхнім чынным удзелам вечарыну "Калядныя зоркі". Бадай перад усімі расстараўся Саюз тэатральных дзеячаў Беларусі (асабіста — сп. Антаніна Міхальцова); а вось мастацкі бок наўпрост залежаў ад... Магчыма, ад акцёрскіх магчымасцяў? Але буду шчыраю: самымі вабнымі падаліся звязкі-каментарыі пра юбіляраў вядучага Генадзя Давыдзкі; уражвалі цеглыня ды зацікаўленасць, з якою былі сабраўшы самыя разнастайныя звесткі з зорнага жыцця ў мастацтве ўдзельнікаў вечарыны. А канцэртныя нумары-віншаванні, у якіх выпала ўбачыць іншых драматычных артыстаў, на жаль, нічога не дадалі... Ні да ўшанаванняў, ні да мастацкіх вобразаў, якія яны стваралі на сцэнах сваіх тэатраў (Купалаўскага, Рускага, Тэатра-лабараторыі нацыянальнай драматургіі...). А то і разбуралі даўняе абаянне гэтых самых вобразаў...

Зрэшты, да гэтае тэмы мы вернемся ў бліжэйшых нумарах. А на здымках Віктара ДРАЧОВА — сапраўдныя, незалежныя і пераканаўчыя "калядныя зоркі". Нават калі ім выпала пачувацца такімі толькі на адну вечарыну...

Ж. Л.

Мартыралог

ПАКУТНІКІ "ГУЛАГУ"

У Рэспубліку Комі яны былі загнаны яшчэ да вайны. Іх вялі, іх везлі, іх гналі, як жывёлу, пад узмоцненым канвоем. Паміраць яны пачалі яшчэ ў дарозе. А потым адных прызначылі на спецазначэнне пад нагляд спецакамендатуры, і самых здаровых, працаздольных заганалі ў зону, у лагеры. Нарыхтоўвалі лес, здабывалі вугаль і нафту. Узмоцненымі тэмпамі будавалі чыгунку ад Котласа да Варкуты. Хоць кожны чалавек быў пад канвоем, але страх перад зняволенымі не пакідаў карнікаў. Таму пры ўсіх лагерах (а лагеры размяшчаліся ад Котласа да Варкуты і ўглыб Комі-краю, у самых вярхоўях Вычагды і Пячоры) дыслацыраваліся так званыя войскі НКУС. Пры гэтых падручных войсках ствараліся ваенныя трыбуналы. Гэтыя ваенныя суды пры кожным лагера працавалі несупынна, тамсям і кругласутачна. Пасрэдавалі пры гэтым тры мэты, тры задачы: каб бесперапынна судзіць і аддаваць частку нявольнікаў асуджаць да расстрэлу і тут жа расстрэляваць, гэтым самым трымаючы лагера на вярхоўях і страху; каб колькасць працуючых, асабліва спецыялістаў, будаўнікоў чыгункі, не змяншалася ў сувязі з заканчэннем тэрміну, ваенныя трыбуналы несупынна дадавалі тэрмін пры патрэбе; каб кожны, каму прыклеены тытул "ворага народа", ужо ніколі не змог вярнуцца да нармальнага жыцця, ніколі не стаў паўнапраўным грамадзянінам, чалавекам. Нават для дзяцей "ворагаў народа", для ўсіх іх сваякоў усе шляхі, усе дарогі ў нармальнае жыццё былі перакрыты.

Ураджэнец Мсціслаўшчыны, я таксама прайшоў цяжкімі шляхамі "ГУЛАГА". Аршытавары ў канцы трыццаціх гадоў за прыналежнасць да "контррэвалюцыйнай арганізацыі", адбываў асуджэнне ў адным з лагераў аўтаномнай Рэспублікі Комі. Лёс мой склаўся так, што пасля вызвалення і наступнай рэабілітацыі я застаўся жыць і працаваць там жа, у Комі. У 1990 годзе выйшаў на заслужае адпачынак. Што яшчэ пра сябе сказаць... У 1992 годзе ў Саснагорску, дзе я жыў, разам з яшчэ шаснаццацю былымі палітычнымі вязнямі мы арганізавалі суполку ўсерасійскай арганізацыі "Мемарыял", старшынёй якой быў абраны я. Сярод нашых клопатаў — дапамога былым палітычным вязням, збор іх успамінаў, абнародаванне імянаў тых, хто некалі трапіў у жорны бясплатнай рэпрэсіўнай сталінскай машыны менавіта тут, у Комі. Даводзіцца шмат працаваць у розных архівах, вёсці перапіску і з былымі вязнямі, і з іх сем'ямі — дзецьмі і ўнукамі.

У спісе былых вязняў, які прапаноўваў "ЛіМу", я выбраў толькі сваіх землякоў — ураджэнцаў Беларусі, якіх без усялякай віны судзілі ўжо ў лагера паўторна, і якія ў пасталінскія часы былі поўнаасцю рэабілітаваны. Магчыма, у сяго-таго з чытачоў выкліча неўразуменне напісанне некаторых геаграфічных назваў, якімі памечаны месцы нараджэння асуджаных, але менавіта так яны былі пададзены ў документах.

Вось яны, гэтыя імёны:
АНИШЧЫК Аляксей Сцяпанавіч, 1912 года нараджэння, ураджэнец в. Монадзіна Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці. Асуджаны Вярхоўным судом Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

ВАЙНШТЭЙН Якаў Срулевіч, 1880 г. н., ураджэнец г. Клецк БССР, зняволены Ухтпечлага. Тройкай НКУС па арт. 58 п. 10 і 58 п. 11 КК РСФСР і прыгавораны да вышэйшай меры пакарання — расстрэлу.

ГРЫНШТЭЙН Зяма Адамавіч, 1923 г. н., ураджэнец г. Гомель БССР, зняволены Ухціжэлага, у 1944 годзе Вярхоўным судом Комі АССР па арт. 58 п. 14 КК РСФСР асуджаны да 10 гадоў пазбаўлення волі.

КАВАЛЬЧУК Канстанцін Пятровіч, 1899 г. н., ураджэнец в. Барычэўцы Мінскай вобласці, зняволены Ухціжэлага. Прыгавораны ў 1941 г. Вярхоўным судом Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР да вышэйшай меры пакарання — расстрэлу.

КАЛАКУЦКІ Анатоль Георгіевіч, 1917 г. н., ураджэнец г. Віцебска. Зняволены Севжэларлага. У 1941 годзе Ваенным Трыбуналам войск НКУС СССР пры Упраўленні Паўночна-Пячорскай чыгуначнай магістралі па арт. 58 п. 14 КК РСФСР асуджаны да 10 гадоў пазбаўлення волі і на 3 гады паражэння ў правах.

ГАУРЫЛАЎ Фёдар Міхайлавіч, 1893 г. н., ураджэнец с. Беліца Жлобінскага раёна Гомельскай вобласці. У 1945 г. Ваенным Трыбуналам войск НКУС будаўніцтва Паўночна-Пячорскай чыгуначнай магістралі па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР асуджаны да 7 гадоў пазбаўлення волі і 3-х гадоў паражэння ў правах.

АЗАРЭВІЧ Яўген Пятровіч, 1925 г. н., ураджэнец г. Докшыцы Полацкай вобл., БССР. У 1947 годзе Ваенным Трыбуналам Паўночнага басейна па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджаны да 7 гадоў пазбаўлення волі і на 3 гады паражэння ў правах.

БАСКО Рыгор Іванавіч, 1891 г. н., ураджэнец д. Кумікі Самёнаўскага раёна БССР. У 1939 годзе в'язной сесіяй Вярхоўнага суда Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджаны да 8 гадоў пазбаўлення волі і на 3 гады паражэння ў правах.

НАРУШЭВІЧ Мальвіна Іванаўна, 1904 г. н., ураджэнка хутара Буоблішкі Маладзечанскай вобл., БССР. У 1948 годзе судовай калегіяй Вярхоўнага суда Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджана да 10 гадоў пазбаўлення волі і на 5 гадоў паражэння ў правах.

МАЛАШКА Аляксандр Вікенцьевіч, 1899 г. н., ураджэнец вёскі Залескі Гродзенскай вобл. Асуджаны Вярхоўным судом Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да

10 гадоў пазбаўлення волі і на 5 гадоў паражэння ў правах.

ФАЛІТАР Канстанцін Францавіч, 1898 г. н., ураджэнец вёскі Лялькаўшчына Маладзечанскай вобл., БССР. У 1948 г. Вярхоўным судом Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджаны да 10 гадоў пазбаўлення волі і на 5 гадоў паражэння ў правах.

МАЛЯЎКА Густаў Францавіч, 1899 г. н., ураджэнец мястэчка Лужкі Полацкай вобл., Беларусі. У 1949 г. Вярхоўным судом Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджаны да 10 гадоў пазбаўлення волі.

ЛАЦЯНКОЎ Цярэнцій Васільевіч, 1907 г. н., ураджэнец сяла Лябярэўка Гомельскай вобл. У 1948 годзе лінейным судом Пячорскай чыгункі па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджаны на 3 гады пазбаўлення волі.

ЦЯХАЕЎ Аляксандр Акімавіч, 1907 г. н., ураджэнец сяла Сямёнаўка Ваўкавыскага павета Гродзенскай губерні. Лінейным судом Пячорскай чыгункі ў 1944 годзе па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджаны да 10 гадоў пазбаўлення волі.

БІНКІН Рыгор Барысавіч, 1905 г. н., ураджэнец Гомельскай губерні Беларусі. У 1938 годзе Вярхоўным судом Комі АССР другі раз па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР асуджаны да 8 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

ФЕДАРОВІЧ Васіль Васільевіч, 1895 г. н., ураджэнец в. Малая Рапаўка Капыльскага раёна, Беларусь. Асуджаны ў 1940 годзе Нянецкім акружным судом па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 5 гадоў пазбаўлення волі і 3 гады паражэння ў правах.

ЭПШТЭЙН Лазар Мордухавіч, 1899 г. н., ураджэнец г. Мінска. Асуджаны ў 1939 годзе Нянецкім акружным судом па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 5 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

СОРКІН Файвіш Іосіфавіч, 1890 г. н., ураджэнец г. Віцебска. Асуджаны ў 1942 годзе Ваенным трыбуналам войск НКУС Паўночна-Пячорскай чыгункі па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР да вышэйшай меры пакарання — расстрэлу.

КАМЕКА Сяргей Яфімавіч, 1888 г. н., ураджэнец г. Лепель. Асуджаны ў 1939 годзе Нянецкім акружным судом па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

ПАЛТАРАЦКІ Якаў Іванавіч, 1923 г. н., ураджэнец г. Полацка. Асуджаны ў 1943 годзе судовай калегіяй Вярхоўнага суда Комі АССР пры Усцьвымлагу НКУС па арт. 58 п. 10 ч. 2 і 58 п. 14 КК РСФСР да 7 гадоў пазбаўлення волі і 2-х гадоў паражэння ў правах.

ПРАКОФ'ЕЎ Фёдар Сцяпанавіч, 1915 г. н., ураджэнец г. Віцебска. Асуджаны ў 1943 годзе судовай калегіяй Вярхоўнага суда

Комі АССР пры Усцьвымлагу НКУС па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

НОВІК Іван Антонавіч, 1922 г. н., ураджэнец в. Яськевічы Несвіжскага раёна Баранавіцкай вобласці. Асуджаны ў 1946 г. Ваенным трыбуналам войск НКУС Паўночна-Пячорскай чыгункі па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 8 гадоў пазбаўлення волі і 3 гады паражэння ў правах.

ДРАЗДОЎСКІ Мітрафан Іосіфавіч, 1898 г. н., ураджэнец мястэчка Новы Свержань Стаўбоўскага раёна Баранавіцкай вобл. Асуджаны ў 1946 годзе Ваенным трыбуналам войск НКУС Паўночна-Пячорскай чыгункі па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 8 гадоў пазбаўлення волі і 3 гады паражэння ў правах.

ДЭЖАШЧ Фелікс Іосіфавіч, 1902 г. н., ураджэнец г. Гродна. Асуджаны ў 1946 годзе Ваенным трыбуналам войск НКУС Паўночна-Пячорскай чыгункі па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 8 гадоў пазбаўлення волі і 3 гады паражэння ў правах.

КАНКАЛОВІЧ Антон Ануфрыевіч, 1904 г. н., ураджэнец вёскі Канкаловы Баранавіцкай вобл. Асуджаны ў 1946 годзе Ваенным трыбуналам войск НКУС Паўночна-Пячорскай чыгункі па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

СЯЎРУК Міхаіл Васільевіч, 1919 г. н., ураджэнец вёскі Сарогі Слуцкага раёна Мінскай вобласці. Асуджаны ў 1946 годзе Ваенным трыбуналам войск НКУС Паўночна-Пячорскай чыгункі па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

МІХЕДЗЬКА Мацвей Іванавіч, 1918 г. н., ураджэнец сяла Броннае Рэнінскага раёна Гомельскай вобл. Асуджаны ў 1943 годзе судовай калегіяй Вярхоўнага суда Комі АССР па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР да вышэйшай меры пакарання — расстрэлу.

МІСЮКЕВІЧ Андрэй Іванавіч, 1921 г. н., ураджэнец вёскі Куляшы Васілішскага раёна Гродзенскай вобл. Асуджаны ў 1947 годзе спецагасудом Ухціжэлага МУС па арт. 58 п. 10 ч. 1 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

ГЛУШАКОЎ Рыгор Рафаілавіч, 1892 г. н., ураджэнец вёскі Вітунь Касцюковіцкага раёна, Беларусь. Асуджаны ў 1943 годзе судовай калегіяй Вярхоўнага суда Комі АССР пры Ухціжэлага НКУС па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

ЯРЫГА Аляксей Васільевіч, 1893 г. н., ураджэнец вёскі Бабунічы Петрыкаўскага раёна Мінскай вобл. Асуджаны ў 1943 годзе судовай калегіяй Вярхоўнага суда Комі АССР пры Ухціжэлага НКУС па арт. 58 п. 10 ч. 2 КК РСФСР да 10 гадоў пазбаўлення волі і 5 гадоў паражэння ў правах.

Г. УСЦЛОЎСКІ,
старшыня Саснагорскага таварыства
"Мемарыял" (Рэспубліка Комі)
(Працяг будзе)

Чатырнаццаць гадоў працуе пры Маладзечанскім музычным вучылішчы фальклорны ансамбль "Калядкі", створаны па ініцыятыве выкладчыка фальклору Зоі Францаўны Русель. Яна і сёння нястомна кіруе гэтым калектывам, усвадамяючы, што тэатральныя ведаў навуачніцкам яўна недастаткова і толькі "жывы" фальклор можа памагчы адчуць глыбіню народных традыцый.

Склад ансамбля, па меры прыходу ў вучылішча новых дзяцей, перыядычна абнаўляецца. Выступае калектыв у школах, інтэрнатах, на прадпрыемствах роднага горада, знаёмыя глядачы з рознымі абрадамі — валачобнымі, вясельнымі, календарнымі. Усе яны грунтоўна на матэрыялах, сабраных у фальклорных экспедыцыях. Так, напрыклад, творчае супрацоўніцтва з фальклорным калектывам вёскі Шутаўчы Смаргонскага раёна папоўніла рэпертуар "Калядак" многімі новымі песнямі.

Яўген КАЗЮЛЯ, БЕЛІНФАРМ

На здымках: калядны абрад у выкананні ансамбля "Калядкі".
Фота айгара

ВЯРНУЛАСЯ СВЯТА

Калі быў СССР, то літаратары трох суседніх абласцей — Гомельскай, Бранскай і Чарнігаўскай — часта збіраліся разам на розныя цікавыя мерапрыемствы. А потым па вядомых прычынах наступіла зацішша. І вельмі добра, што не надоўга! Зноў ажываюць творчыя сувязі паміж пісьменнікамі трох абласцей. Першымі працягнулі руку для поціску чарнігаўцы, якія запрасілі на шырока вядома некалі свята "Над Дняпром, Дзясной і Сожам". Разам з гомельскімі і бранскімі пісьменнікамі ў сустрэчах са студэнтамі педінстытута імя Т. Шаўчэнка і жыхарамі райцэнтра Рэпкі бралі самы актыўны ўдзел чарнігаўскія літаратары, кампазітары, спевакі.

Добрае свята вярнулася на славянскую зямлю. Для дружбы не існуюць мытні. Сёлет будзем чакаць і мы гасцей. Спадзяюся, што знойдзем і хлеб, і соль, і песні.

Васіль ТКАЧОЎ,
адказны сакратар Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў

ШЛЯХІ ЧАЛАВЕЧЫЯ

Так назваў прадмову да кнігі "Боты дзевяці салдат", выпушчанай выдавецтвам "Мастацкая літаратура", Якуб Лалатка. Змест гэтага зборніка склалі два раманы знакамітага сучаснага фінскага пісьменніка Пентці Хаанпяя, перакладзеныя на беларускую мову тым жа Я. Лалаткам. Твор, які даў назву кнізе, з элементамі гумару, што пераходзіць у сатыру. Аўтар па-свойму паказвае ваенныя падзеі, апісваючы прыгоды на фронце і ў тыле ўладальнікаў пары салдацкіх ботаў. У другім рамане "Балада пра трох Тэрэляў" ўзнаўляецца жыццё прадстаўнікоў трох пакаленняў на хутары Тэрэляў.

Гістарыясофія

МІФЫ І ГІСТОРЫЯ

СТЭРЭАТЫПЫ

Прыкладам міфалагічнага мыслення могуць служыць стэрэатыпы. Стэрэатыпам увогуле называюць схематычныя, стандартызаваныя вобразы сацыяльных з'яў ці аб'ектаў, спрощаныя ўяўленні аб пэўных постацях, грамадскіх, этнічных, рэлігійных групам, устаноў, краінах. Звычайна яны эмацыянальна афарбаваныя і валодаюць вялікай устойлівасцю. Стэрэатыпы — гэта звычайна прадзятая ўяўленні, фальшывыя вобразы, "хадзячыя меркаванні", якія звязаны з групавымі (класавымі, расавымі, этнічнымі, рэлігійнымі) прымхамі.

Падобныя стэрэатыпы з'яўляюцца вынікам дагматызацыі гістарычнага міфа. Упершыню ў сацыялогію ўвёў гэты тэрмін амерыканскі публіцыст, выхадзец з Беларусі Уолтэр Ліпман у 1922 годзе.

Этнічныя, рэлігійныя, расавыя і іншыя стэрэатыпы не варта ацэньваць з пункту погляду сучасных настрояў, нельга разглядаць іх выключна праз прызму этнасу, расы, рэлігіі. Нельга патрабаваць ад нашых продкаў бясстрасных ацэнак — яны ў свой час актыўна не ўспрымалі ерэтыкоў ці "вядзьмарак".

Як сумясціць памяць аб рахунку крыўд, што існуюць паміж двума этнасамі? Патрэбна шчырае папярэджанне, з супрацьдзеяннем нацыянальнай нянавісці. Знешне гэта можа здацца квадратурай круга, але выйсце з гэтага зачараванага круга ёсць: чэсна ўявіць існаванне праблемы і выклікаць дыскусію, каб яе развязаць.

Значыцца, выйсце адно — шчырае папярэджанне. Прыкладам такога шчырага папярэджання можа служыць разгляд змоўніцкай тэорыі гісторыі.

ЗМОЎНИЦКАЯ ТЭОРЫЯ ГІСТОРЫІ

Прыхільнікі такой тэорыі рашучае значэнне ў гістарычным развіцці аддаюць змовам і адмаўляюць усе іншыя рухальныя фактары.

Змовы, папраўдзе, існавалі ўсюды і заўсёды. Успомнім змову супраць Юлія Цэзара з мэтай ягонага забойства, змову асасінаў у часы Крыжовых паходаў на Блізкім Усходзе, змову тугаў-душыцеляў у Індыі... камору ў Неапалі, мафію, дэкабрыстаў. Усе гэтыя змовы былі звязаны з пэўнай мясцовасцю і часам.

Апроч сапраўдных змоў, існавалі і змовы ўяўныя. Надта доўгае жыццё прыпісвалі рыцарам-тампліерам, сябрам сакрэтных таварыстваў рознікрэйцэраў, ілюмінатаў, масонаў. У сучаснай гісторыі змова з імкненнем пакарыць свет па чарзе прылісвалася езуітам, масонам, сьенскім мудрацам, Трэціму Інтэрнацыяналу, а прыхільнікі ўпамянутай тэорыі лічаць, што імі ўсімі (і нават езуітамі) нібыта кіравалі габрэі. Для прыхільніка змоўніцкай тэорыі гісторыі ідэальным праціўнікам быў бы езуіт з семіцімі рысамі твару, які насяў бы фартух масона і меў бы ў кішэні партбілет сябра кампарты...

З'явілася нават мастацкая літаратура з раскритыкам падобных змоў — "Іосіф Бальзамо" і "Дваццаць год пасля таго" Дзюма, "Вечны жыхад" Сю, "Судны дзень" Віктара Іванова, "У імя айца і сына" Івана Шаўцова, "Усе наперадзе" Васіля Бялова.

Змоўніцкая тэорыя дачакалася і свайго "Дон Кіхота" — пародый — "Сутарэнні Ватыкана" Андрэ Жыда і "Маятнік Фуко" Умберта Эка.

Угаданыя вышэй аповесці і раманы прысвечаны толькі вымысленым змовам. Толькі такія ўяўныя змовы і леглі ў аснову змоўніцкай тэорыі гісторыі, якая абмяжоўвае сябе вывучэннем толькі іх. Прыняцце такой тэорыі робіць непатрэбнай карпатлівую працу гісторыкаў па высвятленні прычын з'яў або абумоўленасці гістарычнага працэсу. Згодна ёй усё залежыць ад змоў, якімі тлумачыцца "усё" на свеце...

Людзі не любяць прызнавацца ва ўласных памылках, жадаюць прыпісваць іх іншым. Замест бачання гісторыі, у якой шмат што бывае вынікам супадзення ці збегу акалічнасцей, а іншым разам проста глупства, больш спакусліва ўявіць сабе, што нам кіруюць таямнічыя сілы, якія дзейнічаюць з карыслівым намерам... Чалавеку ў такіх умовах не трэба самому спрабаваць нешта зрабіць, каб паўплываць на ход падзей. Гэта тыпова фаталістычная тэорыя, якая нара-

Працяг. Пачатак у нумары за 6.01.95 г.

джае ў чалавека пасіўныя адносіны да рэчаіснасці.

Змоўніцкая тэорыя гісторыі складае значную частку грамадскай свядомасці. У краінах з дыктатарскім стылем кіравання яна дазваляе аб'ядноўваць прыхільнікаў няспынай барацьбы супраць уяўных праціўнікаў і развязае супраць іх тэрор...

ГІСТАРЫЧНЫЯ ЛЕГЕНДЫ

Прадуктам міфчнага мыслення, які даволі часта сустракаецца, з'яўляюцца гістарычныя легенды. Гэта або ідэалізаваныя, або зацёмненыя, насычаныя варожым стаўленнем вобразы гістарычных устаноў, з'яў, персанажаў.

Легенды і міфы гісторыі Беларусі падрабязна пералічаны мною ў шэрагу публікацый, у тым ліку ў артыкуле "Якой быць беларускай гістарычнай навуцы" ("Польмя", 1992, N 5), таму адсылаю цікаўных да гэтай працы: спашлюся на тыя легенды, на якія звярнулі ўвагу іншыя даследчыкі.

Так, Юры Туронак адзначае, што ў беларускай нацыянальнай свядомай літаратуры ўладкаваўся міф адмоўных адносін нямецкіх акупацыйных улад у 1918 годзе да беларускай дзяржаўнасці. Прычынамі гэтаму з'яўляецца тое, што 25 лютага 1918 г. нямецкія жаўнеры скінулі беларускі нацыянальны штандар з будынка Народнага сакратарыята ў Менску і канфіскавалі касу гэтае ўстанова. Ініцыянт гэты, як мяркуе навуковец, засланы сабою станоўчыя ўчынкi камандуючага 10-й нямецкай арміяй Э. фон Фалькенгайна, які перадаў мясцоваму апарату ўлады ўсе краёвыя дзяржаўныя ўстановы і дазволіў пашырыць беларускую адукацыю...

Другім прыкладам легенды Ю. Туронак лічыць міф пра будаўніцтва беларускай дзяржавы пад нямецкай акупацыяй у 1941—1944 гадах, нібыта перарваны прыходам Чырвонай Арміі...

ГІСТАРЫЧНАЯ АДУКАЦЫЯ І МІФЫ

Вялікі ўдзел ў распаўсюджванні міфаў, легенд, стэрэатыпаў, як адначасна вышэй, прымае гістарычная адукацыя. Нярэдка яны падтрымліваюцца свядома, з думкай аб выхаваўчым плёне. Не ўпэўнены, што такім чынам можна дасягнуць дыдактычных мэт. Хутэй мае рацыю наш зямляк, выхадзец з Беларусі польскі пісьменнік Юзаф Ігнацы Крашэўскі, які ў творы "Літва. Старажытная гісторыя: законы, мова, вера, звычкі" пісаў паўтара стагоддзя таму назад: "Гісторыя настолькі значная, наколькі праўдзівая; становячыся служанкаю якой-небудзь думкі і пакорнай яе нявольніцай, яна страчвае сваё настаўніцкае і філасофскае значэнне".

У школьнай адукацыі цяжка пераконваць моладзь у няслушнасці міфаў, стэрэатыпаў, легенд. Міфалагічны спосаб мыслення характарызуе не толькі штодзённую гістарычную свядомасць, але жыве і ў літаратуры, мастацтве, сродках інфармацыі, у папулярна-навуковых і навуковых выданнях. Вакол нас свет, поўны міфаў. У гэтым заключаецца вонкавая цяжкасць праблемы.

Але ёсць і ўнутраныя цяжкасці працы па рацыянальным доказе няслушнасці міфаў. Яны звязаны з немінучым спрашчэннем выкладання, невялікай колькасцю гадзін, якія адводзяцца на выкладанне, абмежаванымі магчымасцямі ўспрымання вучнямі. Гэтае спрашчэнне з'яўляецца вытокам шмат якіх міфчных арыентацый адносна мінулага. Нічога больш не спрыяе міфам, чым няведанне. З гэтага выцякае відавочная выснова: спрашчэнне школьных ведаў не можа ісці надта далёка. Спрощаныя веды вельмі лёгка могуць ператварыцца ў крыніцу міфаў, стэрэатыпаў і легенд. Так у мінулым адбывалася неаднойчы.

Другая выснова, якую можна зрабіць, такая: школьную гісторыю нельга арыентаваць аднабакова толькі на выхаваўчыя мэты, якія павінны быць прыстасаванымі да фарміруючых і пазнавальных мэт. Рацыянальнае тлумачэнне сутнасці міфаў патрабуе павышэння навуковага ўзроўню прадмета і большага ацэнтавання ўвагі на высокую гістарычную культуру. Трэба фарміраваць у моладзі навуковыя адносіны ў дачыненні да мінулага, узбуджаць крытычнасць да надзённых гістарычных ведаў.

Тлумачэнне міфаў абцяжарваецца таму, што ёсць шмат спасылкаў на факты, пацверджаныя навукай, і тым ствараецца выгляд гістарычнай праўды.

Гістарычны факт шматзнакавы і валодае літаральным пластом, які выражаецца ў апісанні канкрэтнага здарэння, устаноўкі ці персанажа, і метафарычным пластом, які адносіцца да шырэшага дыяпазону з'яў, які выражае прынятыя носьбітамі міфаў сінтэтычныя меркаванні і каштоўнасці.

Прыкладам можа служыць легенда пра словы палітрука Клачкова ля раз'езды Дубасекава ў канцы 1941 г. пры абароне Масквы. Гэтыя словы былі сказаны абаронцам пазіцыяй, але ж усе 28 абаронцаў, згодна афіцыйнай версіі, загінулі, — гэта значыць, што перадаць гэтыя словы журналісту, які апісаў падзвіг, ніхто не мог...

Гістарычны міф пагрозлівы не толькі ў сваім літаральным, але і ва ўласна метафарычным пласце. Узнікненне гістарычнага міфа звязваецца са спрашчэннем і абагульненнем фрагмента гісторыі (гэта можа быць працэс, з'ява, гістарычны факт), і гэтая працэдура выклікае, з аднаго боку, пэўнае накапленне ацэнкаў толькі ў адным пункце (бачанне дадзенага гістарычнага перыяду праз прызму гэтага фрагмента), а, з другога боку, стварэнне пэўнага пазыўнага сігнала, які ва ўспрыманні чытачом быў бы роўным успрыманню акрэсленага знака (M. Jaskolski. Historia i mit historyczny w doktrynie politycznej // Historia. T. XIV. — ст. 61).

Міфалагічнае мысленне носіць выбарачны, скарачаны і аднапамерны характар. Яно неаднаразова канцэнтруе ўвагу на дробных эпізодах, якім надае значэнне сімвалаў. Гэткае мысленне адсоўвае ў цень астатнія факты або ўціскае іх у прынятыя схемы, паслугоўваецца прастай шкалай ацэнак. Перавага аддаецца чорна-белым схемам ("добры — дрэнны", "герой — здраднік" і г. д.).

Пераадоленне міфаў патрабуе пераказу грамадству як можна больш поўных ведаў пра мінулае. Мы мусім бачыць гістарычную рэчаіснасць такой, якой яна была, а не такой, якой яна "павінна" быць. Нельга засяроджваць увагу толькі на адным, станоўчым ці адмоўным баку гістарычных з'яў. Трэба асвятляць іх усебакова, спосабам, што адпавядае патрабаванням прафесійнай навукі, а не прыстасаванню да сучасных палітычных мэт той ці іншай партыі ці грамадскага руху.

Патрэбна таксама змяніць спосаб прадстаўлення гістарычных персанажаў, як, дарэчы, гэта паспрабавалі зрабіць нацыянальна свядомыя беларускія даследчыкі мінулага Ю. Туронак і В. Кіпель (Ю. Туронак. Беларусь пад нямецкай акупацыяй; В. Кіпель. Беларусь у ЗША). Дасюль гістарычныя персанажы маюць надта спрощаны выгляд, яны схематычныя, аднапамерныя. Нам трэба паказаць асоб, што дзейнічалі ў мінулым, як людзей жывых, якія мелі пэўныя вартасці, але таксама і недахопы, якія паддаваліся пэўным слабасцям, рабілі памылкі і г. д.

Трэба таксама ўзбагаціць школьную шкалу ацэнак. Яны мусяць быць больш адценнымі, чым зараз. Перавагу пры гэтым трэба даваць не столькі першасным ацэнкам ("прагрэсіўны — рэакцыйны"), колькі парануачым (напрыклад, "у параўнанні з...", "было гэта выйсце больш...").

Асобнай праблемай з'яўляецца карыстанне сімваламі. Здаўён яны мелі вялізную ролю ў гістарычнай адукацыі, як у школе, так і па-за ёю. Дыдактычная гісторыя надае некаторым фактам, часамі "значным", часамі "другарадным", вялікае сімвалічнае значэнне. Іх апісваюць не толькі больш падрабязна, але таксама надта эмацыянальна. Дастаткова толькі ўспомніць світку К. Каліноўскага ці жэст Тадэвуша Рэйтана, дэпутата на сейм Рэчы Паспалітай ад Наваградчыны, які кінуўся на падлогу, жадаючы перашкодзіць іншым удзельнікам сейма ісці падлісваць бескарысна для Рэчы Паспалітай дамовы...

ВЕЛЬМІ НАСЫЧАНАЕ СІМВАЛАМІ ВЫКЛАДАННЕ НАВЕЙШАЙ ГІСТОРЫІ

Аперыраванне сімваламі прыносіць плён, але адначасна стварае і перашкоды на шляху да зразумення гістарычнага працэсу. У дыдактычна пададзеным вопісу гісторыі бывае часта парушанай структура гістарычнай рэчаіснасці, дэфармуецца прапорцыі і судносіны. Гэта датычыцца пачатковай адукацыі, у якой маюць перавагу выхаваўчыя мэты і якая моцна насычана міфчнымі элементамі. Ад іх цяжка вызваліць прывучаны ў дзяцінстве розум...

Такое становішча схіляе да пастановы пытання: ці мэтазгодна прадстаўляць факты-

сімвалы ў пачатковай школе? На нашу думку, страты ад гэтага значна большыя, чым магчымы плён. Таму нам здаецца вартым абмяжоўваць міфічна-сімвалічныя элементы ў навучанні гісторыі, але надаваць школьнаму характару навучання гісторыі больш навуковы характар.

Зразумела, гэта пацягне за сабою адмаўленне ад асвечаных традыцый фактаў-сімвалаў або адсуне іх на менш бачнае месца ў гістарычным выкладанні. Мы выказваемся за наданне школьнаму гістарычнаму выкладанню больш рэчывы характар з сапраўдным уважваннем у ім рацыянальных і эмацыянальных элементаў.

Карыснай зброяй у пераадоленні гістарычных міфаў можа быць крытычны аналіз выбраных міфаў, стэрэатыпаў, легенд. Зразумела, гэта больш магчыма рабіць у сярэдняй школе. Але і ў пачатковай школе ў адукацыю можна ўводзіць пэўныя элементы такога аналізу.

Так, напрыклад, "чорным" стэрэатыпам немцаў і Нямеччыны, што ўкараніліся ў нас з часоў Другой сусветнай вайны, можна было б супрацьпаставіць удзяленне ўвагі момантам збліжэння беларусаў і немцаў падчас прабывання апошніх на Беларусі як нацыянальнай меншасці на працягу стагоддзяў, паказу таго, як нямецкая мова дала пачатак пэўным словам беларускай мовы, таго, як лекар нямецкага паходжання лячылі мясцовае насельніцтва, а настаўнікі нямецкага паходжання вучылі дзяцей і г. д.

У сярэдняй школе можна было б аналізаваць "чорныя" і "белыя" легенды такіх асоб як Машэраў, Чарвякоў, Мяснікоў, Каліноўскі і інш. Такі аналіз дазволіў бы моладзі зразумець складаны і адначасова дынамічны характар гістарычных ведаў і яе ўсялякія, пазанавуковыя і навуковыя абумоўленасці. Гэта магло б прывіць моладзі крытыцызм да

гістарычных меркаванняў, што знаходзяцца ва ўжытку, імкненне да выпрацоўкі ўласнага погляду на некаторыя гістарычныя і сучасныя з'явы і здарэнні.

ПЕРААДОЛЕННЕ МІФАЎ

Пераадоўваць гістарычныя міфы цяжка і складана. Справа ў тым, што існуюць гіпотэзы пра тое, што схільнасці паддавання гатовым узорам грамадскіх паводзін зваротна прапарцыянальныя ўзроўню ведаў і грамадскага вопыту асобы. Аднак міфы і стэрэатыпы грамадства перадае чалавеку стыхійна ці ў выглядзе свядомай перадачы, якая натхнёная адпаведнымі цэнтрамі, напрыклад, цэнтрамі ідэяна-выхаваўчага ўздзеяння, якія звязваюць акрэсленыя падзеі з трываласцю гэтых міфаў і стэрэатыпаў.

Можна таксама сцвярджаць, на падставе даследаванняў над фармаваннем грамадскімі рухамі таталітарнага і аўтарытарнага характару індывідуальнага чалавека (пачалі ў свой час Гордан Олпорт і Тэадор Адорна), што існуюць людзі, якія асабліва здольныя да пераймання і пераказу міфаў. Звязана гэта з існаваннем у іх пачуцця пагрозы, адчування, адасаблення, патрэбы бяспекі і аўтарытэту. Людзі з падобнай "аўтарытарнай", замкнёнай асабовасцю больш падрыхтаваныя за асоб з дэмакратычнай, адкрытай паставай да прыняцця гатовых узораў мыслення, паводзін. Яны праяўляюць большую схільнасць да абвостраных супрацьпаставленняў і схематычнага стылю мыслення, а таксама да нецярпimųх адносін да іншых вартасцей і іхніх прыхільнікаў.

Аднак брак шырокіх эмпірычных даследаванняў перашкаджае акрэсліць псіхічныя якасці асобы і грамадскай групы, якія спрыяюць працэсу міфалагізацыі гістарычнай свядомасці. Зрэшты, іх па-рознаму тлумачаць асобныя школы і псіхалагічна-сацыялагіч-

ныя тэорыі. У саміх гістарычных і паліталогічных даследаваннях свядомасці адзінкі і грамадскай групы слаба ўлічваюцца праблема ірацыянальных матывацый палітычных паводзін і выхавання.

З'ява міфалагізацыі гістарычнай свядомасці напэўна спрыяюць адзінкі і грамадскія групы, якія слаба інфармаваныя аб становішчы мінулай і сучаснай рэчаіснасці, і недастатковы грамадскі вопыт. Гэта цесна звязана з псіхічнымі працэсамі забывання, фантазіі, дэфармацыі памяці. Развіццё гэтага палягаюць пэўныя асабистыя якасці чалавека, якія праяўляюцца ў схематычным стаўленні да грамадскай рэчаіснасці, варожасці ў адносінах да іншых вартасцей і перакананняў, у моцна ідэяна матываваных адносінах і выхаванні і г. д.

Таму вызваленне гістарычнай і палітычнай свядомасці жыхароў Беларусі з'яўляецца надта цяжкай задачай, грамадскім працэсам, які залежыць не толькі ад гісторыкаў і папулярызатараў гістарычных ведаў, але і ад самога грамадства не ў апошняю чаргу. Яно патрабуе перабудовы псіхікі і змянення найбольш закасацельных форм мыслення і дзеяння. Найперш трэба звярнуць увагу на тое, што ў розумі беларусаў на працягу дзесяцігоддзяў уводзіліся русіфікатарскія міфы гісторыі, якія моцна ўтрываліся ў іх. Не менш уплыў зроблена з мэтай падпарадкавання камуністычнае дактрыне і яе трывалым міфам. Усё гэта варты ўлічваць у далейшай дэміфалагізацыі гісторыі.

Чалавек не можа жыць дзесь у іншым месцы, чым у свеце, у якім існуе гісторыя. Ён па сваёй натуре з'яўляецца гістарычнай істотай. Мы "наканаваны" на гісторыю. Таму мы мусім дбаць пра тое, каб свет нашых гістарычных уяўленняў быў пабудаваны з як мага найлепшага матэрыялу, а не з міфаў, стэрэатыпаў і легенд сумніўнага характару.

Адраджэнне

БУДУЧЫНЯ — ЗА БЕЛАРУСКАЙ МОВАЙ

Так меркаваць даюць нам ўступныя экзамены па беларускай мове і літаратуры ў Брэсцкім педагагічным інстытуце. Над вынікамі іх разважаюць у адным з апошніх леташніх нумароў "Настаўніцкай газеты" прафесар, загадчык кафедры метадыкі выкладання літаратуры і краязнаўства В. Ляшук і дацэнт кафедры славянскіх моў В. Пераход. Красамоўная назва іхняга артыкула — "Выпускнікі школ бачаць сваю краіну суверэннай, у якой дзяржаўная мова — беларуская".

Як сведчаць аўтары, "ўступныя экзамены ў Брэсцкі педінстытут здавалі ці павінны былі здаваць усе абітурыенты. Па факультэтах і спецыяльнасцях гэта выглядала наступным чынам: аддзяленні "беларуская мова і літаратура" філалагічнага факультэта — беларуская мова вусна і пісьмова (дыктант), беларуская літаратура (вусна); аддзяленні беларуская, руская мовы і літаратуры народаў свету — "беларуская мова і літаратура (вусна), беларуская і руская мова (дыктант) на выбар абітурыента; аддзяленні нямецкай і англійскай моваў з дадатковай спецыяльнасцю "беларуская мова і літаратура" — беларуская мова і літаратура (вусна) і беларуская мова (дыктант); аддзяленні руская мова і літаратуры народаў свету з дадатковай спецыяльнасцю "англійская мова" — беларуская мова пісьмова (дыктант); на спецыяльнасцях факультэта педагогіка і псіхалогія дашкольнай — беларуская мова і літаратура пісьмова (дыктант); на спецыяльнасцях гістарычнага факультэта — беларуская літаратура (вусна) і беларуская мова пісьмова (дыктант); на спецыяльнасцях факультэта фізвыхавання, фізіка-матэматычнага і прыродазнаўства — беларуская мова і літаратура (вусна); на факультэце педагогіка пачатковага навучання — беларуская мова і літаратура (вусна), а на гэтым факультэце з дадатковай спецыяльнасцю "выяўленчае мастацтва" — беларуская мова пісьмова (дыктант)".

Наконт пытанняў па літаратуры. Паколькі, у апошнія чатыры гады Міністэрствам адукацыі рэкамендаваліся настаўнікам дзве праграмы, у якіх часам прапаноўваліся для вывучэння розныя творы, то ў білеты былі ўключаны творы з абедзвюх праграм, а ўжо абітурыент сам выбіраў, якія з іх разглядаць у сваіх адказах.

Думаецца, заслугоўвае ўвагі стаўленне да патрабаванняў па здачы пісьмовага экзамена, які сведчаць аўтары артыкула, "Тэксты дыктантаў былі падабраны ў асноўным з твораў мастацкай літаратуры, а таксама публіцыстыкі. Урыўкі з трылогіі Якуба Коласа "На ростанях", Івана Мележа "Людзі на балоце", У. Караткевіча "Каласы пад сярпом

тваім", Г. Далідовіча "Заходнікі", І. Чыгрынава "Плач перапёлкі", для гістарычнага фактальнага — з навукова-папулярных нарысаў У. Арлова пра Ефрасінню Полацкую, М. Ткачова пра Усяслава Чарадзея, К. Цвіркі пра Тамаша Зана".

Якія ж вынікі прыёмнай кампаніі? На думку аўтараў, "найгалоўны (як ні дзіўна!) мае палітычнае значэнне. Выпускнікі школ, будучыня Рэспублікі Беларусь, бачаць сваю краіну суверэннай, дзяржаўную мову — беларускую. Таму сёння самімі прэстыжымі педагагічнымі схільнасцямі з'яўляюцца тыя, дзе беларуская мова і літаратура — спецыяльнасць. Пра гэта сведчыць колькасць заяў, якія падалі выпускнікі школы на розныя факультэты. Калі ў цэлым конкурс заяў у педінстытуце складаў 2,5 чалавека на адно месца, то па аддзяленні беларускай мовы і літаратуры на 60 месцаў было пададзена 243 заявы, з іх 61 заява ад медалістаў. Быць настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры выказалі жаданне вясковыя і гарадскія юнакі і дзяўчаты. Выявілася выразная тэндэнцыя ў пашырэнні сферы выкарыстання беларускай мовы. Яна пачынае гучаць не толькі ў час адказу абітурыента".

Аўтары артыкула звяртаюць увагу і яшчэ на адзін паказчык: "На аддзяленне беларуская, руская мовы і літаратуры народаў свету на 45 месцаў падалі 95 заяў, з іх 23 медалісты. Паказальны і сам характар падачы заяў. За два дні на спецыяльнасць "беларуская мова і літаратура" было пададзена 68 заяў, у той жа час як на спецыяльнасць "беларуская, руская мова і літаратура народаў свету" толькі пад самы канец набору пачалі больш актыўна паступаць дакументы. Некаторыя пераходзілі на гэтую спецыяльнасць з аддзялення беларускай мовы і літаратуры".

Усё гэта, безумоўна, не можа не радаваць, паколькі намяцілася тэндэнцыя, згодна якой маладое пакаленне расце нацыянальна свядомым і гатова (у самым лепшым значэнні гэтага слова) прывяціць сябе служэнню Бацькаўшчыне, суверэннай беларускай дзяржаве. Праўда, як бачна з артыкула, ёсць і негатывныя моманты. На жаль, часам лепшага жадае падрыхтоўка абітурыентаў. Гэта тычыцца і медалістаў. Выклікае трывогу і тое, што "ўсе экзаменатары прызнаюць слабую падрыхтоўку па беларускай мове і літаратуры выпускнікоў гімназіі N 1 Брэста, гімназіі з раённых цэнтраў". А не сакрат жа — на навучальныя ўстановы новага тыпу (тыя ж гімназіі, ліцэі) ствараліся дзеля таго, каб даваць выпускнікам больш высокую і разнастайную падрыхтоўку.

І ўсё ж, калі гаварыць у цэлым, дык экзамены ў Брэсцкім педінстытуце пераканалі — за беларускай мовай будучыня.

"ЛЕГЕНДА ПРА КАЛЯДЫ"

Малыўнічыя прадстаўленні з такой назвай прайшлі ў Мінску напярэдадні свята ў Рэспубліканскім Палацы піянераў і школьнікаў. У яркім шоу задзейнічана каля двухсот удзельнікаў з розных калектываў палаца. Узорны тэатр лялек паказаў сваю новую работу "Нараджэнне Хрыста". Кіраўнік гэтага калектыву Леанід Андрэйчыкаў і госьця з Амерыкі рэжысёр Нью-Йоркскага тэатра "Лэмс", што на Брадвэй, Каралін Росі-Конленд у кароткі тэрмін паставілі спектакль. Лялькі для яго таксама "прыехалі" з Брадвэя.

На дзясці святочных прадстаўленнях пабывалі больш за дзве тысячы школьнікаў. Гэта дзёці са шматдзетных сем'яў, дзёці інваліды. Лялечны тэатр даў прадстаўленне ў дзіцячым гематалагічным цэнтры і ў чацвёртай дзіцячай клінічнай бальніцы.

Арганізаваць гэтыя калядныя спектаклі рэспубліканскаму Палацу піянераў і школьнікаў памаглі амерыканская гуманітарная арганізацыя "Сіціхоуп Інтэрнешнл", міжнародная дабрачынная арганізацыя "Надзея-Экспрэс" і жаночая валандэрская ініцыятыва "Крок насустрэч".

Аркадзь НІКАЛАЕЎ, БЕЛІНФАРМ

На здымку: Каралін Росі-Конленд на рэпетыцыі з актёрамі лялечнага тэатра.

Фота аўтара

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказае глыбокае спачуванне пісьменніцы Ніне Загорскай з прычыны напактаўшага яе гора — смерці мужа.

Заснавальнікі:

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Міхась ЗАМСКІ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Барыс ПЯТРОВІЧ

намеснік

галоўнага рэдактара

Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,

вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі

332-461

намеснікі галоўнага рэдактара

332-525, 331-985

адрэзель:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі

331-985

літаратурнага жыцця

332-462

крытыкі і бібліяграфіі

332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання

332-153

выяўленчага мастацтва

і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення

332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапіс рэдакцыя не вяртае

і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа

не супадаць з думкамі

і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра «ЛІМа»

Апаратныя сродкі і тэхнічная

падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку".

(г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 10216.

Нумар падпісаны 12.1.1995 г.

Тэлстудзень

ПАНЫДЗЕЛАК, 16.01

Беларускае тэлебачанне

17.10 Тэлебачанне — школе. Побыт вясковых жыхароў Беларусі ў XVIII—XIX стагоддзях
17.30 Мультифільмы
18.00 Навіны
18.10 На добры лад
18.20 Урокі Наталлі Наважылавай
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Шоу-прагноз
19.25 Праспект
19.55 Кінаарыс
20.10 Дамавічок
20.15 Люстэрка Сі-эн-эн
20.35 Кальханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 "Павуціна", м/ф (Італія), с. 4
22.55 Эканаміст
23.10 Навіны
23.30 Пад купалам Сусвету

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны
8.00 "Тота Джэджыя"
8.25 "Дакая Роза"
9.00 Амерыка з М. Таратутам
9.30 Сёння. Дзень нараджэння імама Махдзі
14.00 Дзверы ў малы бізнес
14.20 Справа і права
14.30 Хроніка дзелавага жыцця
14.40 Культура і бізнес
15.00 Дамісольца
15.30 Чароўны свет, ці Сінема
16.00 Джэм
16.20 "Элен і хлопцы"
16.50 Свет сёння
17.00 Спецыяльная брыгада
17.30 У гэты дні 50 гадоў таму
17.45, 20.30 Надвор'е
18.00 Гадзіна лік
18.30 "Дакая Роза"
18.55 Мяс. Аўтарская праграма У. Познера
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.40 З першых рук
20.50 Залаты шлягер
21.35 "Паслухай, Феліні...", м/ф
23.05 Замак мастацтваў
23.50 Прэс-экспрэс

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Зоркі гавораць
6.10 Рыміка
6.25 Між іншым
6.55 Рака часу
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавага людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Далеша
8.55 "Пад чорнай маскай", м/ф (Венгрыя)
10.25 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
13.20 Дзелавага Расія
14.00 Тэніс. Чэмпіянат Аўстраліі
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 Мульці-пульці
15.55 Кліп-антракт
16.00, 19.00, 22.00 Весткі
16.05 Новая лямпа
16.50 Казкі для бацькоў
17.20 Рэпартажы з месцаў
17.30 Выратаванне 911
18.25 Вуснамі дзядзі
19.25 Падрабязнасці
19.35 "Крэдзеж у адзін мільён долараў", м/ф
20.40 Рапарцір
21.00 Без рэтушы
22.30 Рака часу
22.40 Аўтаімгненне
22.50 "Рускі транзіт", м/ф, с. 4
23.50 Экзотыка

Санкт-Пецярбург

13.00 Тэст
13.30 "Мануэла", м/ф (Італія)
14.20 Мультифільм
14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ
14.45, 17.45, 19.05 Музычны момант
14.50 Фільм-канцэрт
15.15 "Сафі", мульт
16.20 Чароўная лямпа
16.35 "Кашыя радасці", т/ф
16.55 Цыркавое прадстаўленне
17.50 Крыжыкі-нулікі
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.25 "Мануэла", м/ф (Італія)
20.20 "Морыс Бехар. Парадокс". Муз. фільм (Францыя)
21.00 "Жывалісу майстар па сваёй галіне", т/ф
21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.10 "Навагодняе святка", м/ф (Італія), с. 1

АУТОРАК, 17.01

Беларускае тэлебачанне

8.00 "Рамэнсы". Фільм-канцэрт
8.20 Люстэрка Сі-эн-эн
8.35 Фільм-канцэрт
9.00 Тэлебачанне — школе. Побыт вясковых жыхароў Беларусі ў XVIII—XIX стагоддзях
9.20 "Павуціна", м/ф (Італія), с. 3
10.10 Мультифільмы
11.05 "Поезд са станцыі дзясцтва", м/ф
13.15 "Планета людзей"
13.35 Тэлемагазін "Гаў-гаў"
14.20 "Агонь у жылках крэменю", тэлеспектакль
15.40 "Браты Ермаловічы", д/ф
16.35 Тэлебачанне — школе. Цэшка і яе творчасць
16.55 "Жалезная прынцэса". Фільм-казка
18.00 Навіны
18.10 Кінаарыс
18.20 Зімовыя сны старога парка
18.40 "Трывога"
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Шоу-прагноз
19.25 "Тэма для аргана". Муз. фільм
19.35 Студыя "Эксклюзіў"

19.40 Дамавічок
19.45 "Маё каханне, мой смутак"
20.15 Люстэрка Сі-эн-эн
20.35 Кальханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 "Павуціна", м/ф (Італія), с. 4
22.55 Эканаміст
23.10 Навіны
23.30 Пад купалам Сусвету

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны
8.00 "Тота Джэджыя"
8.25 "Дакая Роза"
9.00 Амерыка з М. Таратутам
9.30 Сёння. Дзень нараджэння імама Махдзі
14.00 Дзверы ў малы бізнес
14.20 Справа і права
14.30 Хроніка дзелавага жыцця
14.40 Культура і бізнес
15.00 Дамісольца
15.30 Чароўны свет, ці Сінема
16.00 Джэм
16.20 "Элен і хлопцы"
16.50 Свет сёння
17.00 Спецыяльная брыгада
17.30 У гэты дні 50 гадоў таму
17.45, 20.30 Надвор'е
18.00 Гадзіна лік
18.30 "Дакая Роза"
18.55 Мяс. Аўтарская праграма У. Познера
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.40 З першых рук
20.50 Залаты шлягер
21.35 "Паслухай, Феліні...", м/ф
23.05 Замак мастацтваў
23.50 Прэс-экспрэс

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Зоркі гавораць
6.10 Рыміка
6.25 Між іншым
6.55 Рака часу
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавага людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Далеша
8.55 "Пад чорнай маскай", м/ф (Венгрыя)
10.25 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
13.20 Дзелавага Расія
14.00 Тэніс. Чэмпіянат Аўстраліі
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 Мульці-пульці
15.55 Кліп-антракт
16.00, 19.00, 22.00 Весткі
16.05 Новая лямпа
16.50 Казкі для бацькоў
17.20 Рэпартажы з месцаў
17.30 Выратаванне 911
18.25 Вуснамі дзядзі
19.25 Падрабязнасці
19.35 "Крэдзеж у адзін мільён долараў", м/ф
20.40 Рапарцір
21.00 Без рэтушы
22.30 Рака часу
22.40 Аўтаімгненне
22.50 "Рускі транзіт", м/ф, с. 4
23.50 Экзотыка

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ
12.10 Мультифільмы
12.30, 14.45, 17.50, 19.05 Музычны момант
12.35 "Нямецкая хваля"
13.00 Хуткая дапамога
13.30 "Мануэла", м/ф (Італія)
14.20 "Туман з Лондана", мульт
14.50 "Тэатр мадэмузель Клерон". Тэлеспектакль
16.40 Чароўная лямпа
17.00 Мультифільмы
17.20 Паласатая музыка
17.35 Там, дзе жыве Павуціна
17.55 Па ўсёй Расіі
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.25 "Мануэла", м/ф (Італія)
20.15 Мультифільмы
20.35 Блеск-клуб
21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.10 "Навагодняе святка", м/ф (Італія), с. 2

СЕРАДА, 18.01

Беларускае тэлебачанне

8.00 Фільм-канцэрт
8.15 Люстэрка Сі-эн-эн
8.30 "Маё каханне, мой смутак"
9.00 Тэлебачанне — школе. Цэшка і яе творчасць
9.20 Эканаміст
9.30 "Павуціна", м/ф, с. 4
10.20 Урокі Наталлі Наважылавай
10.50 Мультифільмы
11.15 "Мой свет"
11.50 "Д'Артаньян і тры мушкетёры", м/ф, с. 1
13.15 Я. Паплаўскі. Канцэрт для хору "Мой цоі дом"
13.50 "Танцляццоўка", м/ф
15.15 Відэма-нявідэма
16.20 "Васількі за Бугам", д/ф
16.40 Мультифільмы
17.00 "Працяг", д/ф
17.30 Сталіца
18.00 Навіны

18.10 "Крок". Закон і ты. Прама лямпа
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Шоу-прагноз
19.25 Мультифільм
19.40 Дамавічок
19.45 "Маё каханне, мой смутак"
20.15 Люстэрка Сі-эн-эн
20.35 Кальханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 "Павуціна", м/ф (Італія), с. 5
22.55 Пад купалам Сусвету
23.10 Навіны
23.30 "Крок". Студыя "Формула"

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны
8.00 "Тота Джэджыя"
8.25 "Дакая Роза"
9.00 Клуб падарожнікаў
14.00 Вытворчасць: буйны план
14.20 Грошы і шчасце
14.30 Хроніка дзелавага жыцця
14.40 Агенцтва "Шапц"
15.00 Паглядзі, паслухай
15.20 Адказ
16.00 Цін-тонік
16.20 "Элен і хлопцы"
16.50 Свет сёння
17.00 Тэлерадыёкампанія "Мір"
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Ф. Кафка
18.00 Гадзіна лік
18.30 "Дакая Роза"
18.55 Фабрыка мары
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.40 Маналог
20.50 Канцэрт, прысвечаны ўрочніку прэміі "Трыумф"
21.40 Вестуны
22.10 Баскетбол. Мужчыны. ЦСКА — "Паук" (Грэцыя)
23.05 У свеце джаза
23.25 Новая жыхары
23.50 Прэс-экспрэс

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Зоркі гавораць
6.10 Рыміка
6.25 Між іншым
6.55 Рака часу
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавага людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ключавы момант
8.35 "Пра ты, каго памятаем і любім". Б. Бабанкін
9.35 "Санта-Барбара"
10.25 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
11.05, 13.20 Дзелавага Расія
14.00 Тэніс. Чэмпіянат Аўстраліі
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 Мульці-пульці
15.55 Кліп-антракт
16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Зоркі гавораць
6.10 Рыміка
6.25 Між іншым
6.55 Рака часу
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавага людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ключавы момант
8.35 Зусім сакрэтна
9.25 Музычны экспромт
9.35 "Санта-Барбара"
10.25 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
11.10, 13.20 Дзелавага Расія
14.00 Тэніс. Чэмпіянат Аўстраліі
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 "І крыж свой асцярожна нясу", д/ф
16.05 Штрыхі да партрэта
16.45 Зямля працу любіць
16.55 Кіпрас Махэйка. Рэпартажы з Каліфорніі
17.25 Новая людзі
17.35 "Чужая вясна", д/ф
18.10 Непалулярная тэма
18.15 Кліп-антракт
18.25 У свеце аўта- і мотаспорту
19.25 Падрабязнасці
19.35 "Санта-Барбара"
20.30 Гарадок
21.05 На палітычным Алімпе
22.30 Аўтаімгненне
22.40 Экран крымінальных па ведамленняў
22.50 Крыс Норман у Расіі

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ
12.10 Мультифільмы
12.20, 19.05 Музычны момант
12.25 "Аб тых, хто паміж", д/ф
13.00 Хуткая дапамога
13.30 "Мануэла", м/ф (Італія)
14.20 Мультифільм
14.45 "Поезд у Каліфорнію", м/ф
16.25 Чароўная лямпа
16.40 Тры колы, фаліант і іншыя...
17.00 "Бітва за Ленінград", т/ф
17.55 Гістарычны альманах
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.25 "Мануэла", м/ф (Італія)
20.15 Мультифільмы
20.35 Блеск-клуб
21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.10 Хакей. "СКА — "Сокал" (Кіеў)

ЧАЦВЕР, 19.01

Беларускае тэлебачанне

8.00 Фільм-канцэрт
8.30 Люстэрка Сі-эн-эн
8.45 "Маё каханне, мой смутак"
9.15 "Сніўса мне сад", д/ф
9.25 Фільм-канцэрт
10.00 Студыя "Эксклюзіў"
10.05 "Павуціна", м/ф (Італія), с. 5
10.55 "Д'Артаньян і тры мушкетёры", м/ф, с. 2
12.30 Мультифільмы
13.10 "Марыя Мірабела ў Транзісторы", м/ф
14.20 Вытокі. Урокі беларускай мовы

14.40 "Кашка і фрукты", мульт
14.45 "Узяць жывым", м/ф, с. 3
16.00 "Зямля Тарасавіча", д/ф
16.30 Тэлебачанне — школе. Рэлігія і культура старабеларускіх зямель у X—XII стагоддзях
9.30 "Павуціна", м/ф (Італія), с. 6
17.00 "Уладыка", д/ф
17.30 Парады агароднікам
18.00 Навіны
18.10 "Справа былая...", мульт
18.20 Радавод
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Фільм-канцэрт
19.45 Шоу-прагноз
19.50 Студыя "Эксклюзіў"
19.55 "Крок". "Ін тайм"
20.15 Люстэрка Сі-эн-эн
20.30 Дамавічок
20.40 Кальханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 "Павуціна", м/ф, с. 6
22.55 Мультифільм
23.10 Навіны
23.30 Пад купалам Сусвету
23.40 "Крок". "Тое-сёе пра піва"
0.10 Футбол. Зборная Францыі — зборная Беларусі. Пасляпоўе да матча

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны
8.00 "Тота Джэджыя"
8.25 Вадохрышча
8.40 Народныя мелодыі
9.00 У свеце жывёл
9.40 Эксплірыс
14.00 Гульня па правілах
14.20 Хроніка дзелавага жыцця
14.30 Лінія паводзін
14.40 Дазвольце прадставіцца
15.00 Мультиролія
15.30 На балі ў Папалюшкі
16.00 Камп'ютэр-хол
16.20 "Элен і хлопцы"
16.45 Свет сёння
16.55 ...Да 16 і старэйшым
17.25 Хакей. ЦСКА — "Спартак"
20.00 Час
20.30 Надвор'е
20.40 Масква. Кремль
21.00 Лато "Мільён"
21.30 "Ф... як Фербенск", м/ф (Францыя)
23.45 "Саната". Мульт
23.50 Прэс-экспрэс

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Зоркі гавораць
6.10 Рыміка
6.25 Між іншым
6.55 Рака часу
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавага людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ключавы момант
8.35 Зусім сакрэтна
9.25 Музычны экспромт
9.35 "Санта-Барбара"
10.25 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
11.10, 13.20 Дзелавага Расія
14.00 Тэніс. Чэмпіянат Аўстраліі
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 "І крыж свой асцярожна нясу", д/ф
16.05 Штрыхі да партрэта
16.45 Зямля працу любіць
16.55 Кіпрас Махэйка. Рэпартажы з Каліфорніі
17.25 Новая людзі
17.35 "Чужая вясна", д/ф
18.10 Непалулярная тэма
18.15 Кліп-антракт
18.25 У свеце аўта- і мотаспорту
19.25 Падрабязнасці
19.35 "Санта-Барбара"
20.30 Гарадок
21.05 На палітычным Алімпе
22.30 Аўтаімгненне
22.40 Экран крымінальных па ведамленняў
22.50 Крыс Норман у Расіі

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ
12.10 "Снягі", т/ф
12.30, 14.45, 17.40, 19.05 Музычны момант
12.35 "Нямецкая хваля"
13.00 Хуткая дапамога
13.30 Еўрапейскі калейдаскоп
14.00 "Пераканай мяне і буду жыць", д/ф
14.55 "Раба каханая", м/ф
16.25 Чароўная лямпа
16.40 Урок нямецкай мовы
16.55 Казка за казкай
17.45 Па ўсёй Расіі
18.00 "Універсальныя гульні"
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Вялікі фестываль
19.25 "Самая абаяльная і прывабная", м/ф
20.50 Фільм-канцэрт
21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.10 "Тэлекампакт"
23.10 "Князьёны". Тэлеспектакль

ПЯТНІЦА, 20.01

Беларускае тэлебачанне

8.00 Фільм-канцэрт
8.25 Люстэрка Сі-эн-эн

СУБОТА, 21.01

Беларускае тэлебачанне

8.00 "Праметэй". Фільм-балет
8.25 Эканаміст
8.35 Люстэрка Сі-эн-эн
8.50 Здароўе. Тэлеаспіс
9.20 Дабрачыны баль для дзяцей-сірот
9.30 "Мама", м/ф
10.55 "Лулу-анел кветка"
11.30 Мультиклуб
12.05 Канцэрт Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі
12.50 Баскетбол. РПТ (Мінск) — АЗАА (Асіповічы). 2-гі тайм
13.30 Шматгалоссе
13.55 "Аперацыя "Хальцаўге", м/ф
15.40 "Пасля 2000 года", н-п/ф (Аўстралія)
16.40 Шоу-прагноз
16.45 "Новы год у Оперы"
18.35 Тэлеграма
18.45 "Пан-Ці"-ТВ, ч. 1
19.35 Вячэрні роздум
19.45 Дамавічок
19.50 Вясёлы ўк-энд
20.00 Міжнародныя спартыўныя
20.35 Кальханка
21.00 Навіны
21.40 Кліп-канцэрт
21.50 "Акалада"
22.30 "Геній", м/ф, с. 1
23.40 Пад купалам Сусвету
23.50 Відэма-нявідэма

Канал "Астанкіна"

6.30 Суботняя раніца дзелавага чалавека
7.15 Спорт-шанц
7.45 Слова пастара
8.00 "Марафон-15" — малышам
8.30 Тэлерадыёкампанія "Мір"
9.00 Дапамажы сабе сам
9.30 Маладая салісты оперны тэатр
14.00 Улада і рэформы
14.15 Наш прагноз
14.20 Хроніка дзелавага жыцця
14.30 Да вашых паслуг
14.40 Шоу і бізнес
15.00 "Прыгоды маленькага Муха", м/ф
16.20 Рок-урок
16.50 Свет сёння
17.00 Чалавек і закон
17.30 У гэты дні 50 гадоў таму
17.45, 20.30 Надвор'е
18.00 Бамонд
18.20 "Дакая Роза"
18.50 Поле цудаў
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.40 Чалавек тыдня
21.00 "Клан", м/ф (Францыя), с. 2
22.10 "Погляд" з А. Любімавым
23.05 Музагляд
23.50 Прэс-экспрэс

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Зоркі гавораць
6.10 Рыміка
6.25 Між іншым
6.55 Рака часу
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавага людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Без рэтушы
9.20 Ваенны кур'ер
9.35 "Санта-Барбара"
10.25 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
11.05, 13.20 Дзелавага Расія
14.00 Тэніс. Чэмпіянат Аўстраліі
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 Студыя "Рост"
16.05 Правінцыяльныя пісьмы
16.45 Ніхто не забыты
16.50 Дысенс на пятніцах
18.35 Пяць хвілін аб добрым жыцці
18.40 Ваша права
19.25 Падрабязнасці
19.35 "Санта-Барбара"
20.30 Я — лідэр
20.55 Кліп-антракт
21.05 "К-2" прадстаўляе: "Сюжэт"
22.30 Аўтаімгненне
22.40 "Заключаем да розуму". Дабрачыны вечар

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ
12.10 "Вялікі шайковы шлях", т/ф
12.30, 14.45, 17.50, 19.05 Музычны момант
12.35 "Нямецкая хваля"
13.00 Хуткая дапамога
13.30 Фільм-канцэрт
14.00 Мультифільмы
14.20 Падарожжа па Ускодзе
14.50 "Самая абаяльная і прывабная", м/ф
16.15 Чароўная лямпа
16.30 "Цюк". Мульт
16.45 "Паласаты жэт"
17.20 Чалавек на зямлі
17.55 Храм
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.35 "Забіць шакала", м/ф
20.55 Фільм-канцэрт
21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.10 "Мацней за насланне", м/ф (Італія—ЗША)

НАДЗЕЛЯ, 22.01

Беларускае тэлебачанне

8.00 "На рынку". Мульт
9.30 Добрая вестка
9.40 Урокі Наталлі Наважылавай
10.10 "ABC-клуб"
10.25 Як нараджаецца музыка?
10.45 Пра шахматы і шахматыстаў
11.15 "Згуляем з зоркай"
12.05 "Стужка ўспамінаў", т/ф
12.45 Музыка без межаў
13.15 Аўта-парк
13.30 КВЗ. Адобрачны турнір
14.50 Фільм-канцэрт
15.20 Баскетбол. РПТ (Мінск) — РВАР (Мінск)
16.00 Фаварыты года
17.50 Анталогія гумару
18.25 Тэлеграма
18.35 "Пан-Ці"-ТВ, ч. 2
19.25 Шоу-прагноз
19.30 Праспект
20.00 Дамавічок
20.05 Вясёлы ўк-энд
20.15 Пад купалам Сусвету
20.30 Кальханка
21.00 Навіны
Канал "Каралеўскае палаванне"
21.40 "Падзорная труба"
21.50 "Стыль"
22.20 36,60
22.30 "Геній", м/ф, с. 2
23.55 "Нов і К"-топ-равіо
0.25 Бумеранг
0.35 Аэротыка

Канал "Астанкіна"

7.15 Алімпійская раніца
7.50 Спортлато
8.00 Марафон-15
8.30 Раным-рана
9.00 Палігон
9.30 Пакуль усё дома
10.00 Хрустальны чаравічак
10.50 Пад знакам "пі"
11.35 Пераадоленне
12.05 Эканоміка і рэформы